

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA**

Irma Pučkorienė

**UGDYMO DALYVIŲ BENDRADARBIAVIMO MODELIO
VEIKSMINGUMAS TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDIMOSI
POREIKIUS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOS PRAKTIKOJE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas -
prof. J. Ruškus*

Šiauliai 2006

Anotacija

Apie mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą paskutiniaisiais metais pradėta aktyviau kalbėti ir dirbti šioje srityje. Tačiau kol kas tik girdimi tyrimų rezultatai, kad trūksta bendradarbiavimo tarp mokyklos ir tėvų bei skatinimai aktyviau bendradarbiauti. Konkretesnius pasiūlymus galima rasti tik Miltenienės (2005) ir Ališauskienės (2002) darbuose, kuriuose įgyvendinami mokyklos ir tėvų bendradarbiavimo modeliai. Todėl šiame darbe ne tik tiriama tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo veikla bendrojo lavinimo mokykloje, bandoma atskleisti kokios yra specialiųjų poreikių mokinių, jų tėvų ir pedagogų nuostatos, požiūris į tarpusavio bendradarbiavimo galimybes, tenkinant mokinių specialiuosius poreikius bendrojo lavinimo mokykloje, bet ir taikomi pasirinkti teorinio bendradarbiavimo modeliai bendrojo lavinimo mokyklos praktikoje, tenkinant specialiuosius ugdymo poreikius. Manome, kad tai yra labai aktuali problema, nes dauguma tėvų nutolę ne tik nuo mokyklos, bet ir nuo savo vaikų ugdymo, auklėjimo. O kalbant konkrečiai apie specialiųjų poreikių vaikus, kuriems reikia dvigubai daugiau pagalbos, tėvai dėl įvairių priežasčių laikosi nuošalyje. Todėl ne tik ištirti mokyklos bendruomenės bendradarbiavimo ypatumus, bet ir įgyvendinti bendradarbiavimo modelį yra svarbus uždavinys. Tuo labiau, kad darbų šia tema yra tik keletas.

Šis tyrimas ne tik tiesiogiai fiksuoja specialiojo ugdymo dalyvių mokykloje kintamuosius, bet ir žvelgia į juos svarbių tokio ugdymo dalyvių – specialiųjų poreikių mokinių, jų tėvų ir pedagogų akimis. Kadangi tyrimas daugiaplanis - vertinama daug dalykų. Iš vienos pusės respondentai vertina pedagogų pasirengimą ugdyti specialiųjų poreikių vaiką, mokyklos aplinkos pritaikymą, ugdymo programas, bendraklasių požiūrį į neįgalų vaiką, administracijos požiūrį, tėvų pagalbą vaikui, parodo ir galimą vaiko savijautą mokykloje. Iš kitos pusės – praktinėje veikloje bandoma atskleisti teorinio bendradarbiavimo veiklos modelio veiksmingumo prielaidas bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo praktikoje. Taip pat pateikiamos praktinės rekomendacijos, švietimo vadybininkams, mokyklos ugdymo dalyvių bendradarbiavimui ir kt., siekiant sėkmingesnio specialiųjų poreikių mokinių ugdymo(si) mokykloje.

Turinys

Ivadas	4
1. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE	7
1.1. Specialiojo ugdymo ir sąvokų kaita, teisinis pagrindas bei statistika.....	7
1.2. Specialiųjų poreikių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas problema specialiojoje literatūroje.....	15
1.3. Ugdymo dalyvių bendradarbiavimo apibrėžtis bei jo modeliai.....	21
2. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKSLEIVIŲ, TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į UGDYMĄ	29
2.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	29
2.2. Tiriamieji.....	29
2.3. Tyrimo metodika.....	32
3. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKSLEIVIŲ, TĖVŲ IR PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMO KONSTRAVIMAS	39
3.1. Bendradarbiavimo situacijos įvertinimas Joniškio rajono „N“ pagrindinėje mokykloje.....	39
3.2. Ugdymo proceso dalyvių subjektyvių refleksijų turinio analizė.....	47
3.3. Bendradarbiavimo priemonių išbandymas sprendžiant realius probleminius atvejus bei elgsenos pokyčių vertinimas.....	62
3.4. Bendradarbiavimo situacijos įvertinimas mokykloje, įgyvendinus bendradarbiavimo veiklos modelį tenkinant moksleivių specialiuosius poreikius.....	68
Išvados	71
Rekomendacijos	73
Literatūra	74
Rezumė	79
Priedai	80

Ivadas

Aktualumas

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas, Švietimo reformos paskatino specialiosios pedagogikos atsinaujinimą ir pedagogų, specialistų aktyvų bendradarbiavimą su tėvais. Ypatingas dėmesys skiriamas tėvams, siekiant įtraukti juos į aktyvią specialiųjų poreikių vaikų ugdymo veiklą. Pedagogų, specialistų, pačių vaikų ir tėvų bendradarbiavimas sudaro geresnes sąlygas sėkmingam šių vaikų ugdymui.

Tik pastaraisiais metais atlikta keletas išsamių tyrimų: šeimos, auginančios neįgalų vaiką, situacijos įvertinimas (Ruškus ir kt., 2002), specialiųjų poreikių mokinių integracijos problemos (Švietimo ir mokslo ministerija, 2003), šeimos psichosocialinės situacijos ir bendradarbiavimo su šeima galimybių tyrimas ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklos kontekste (Ališauskienė, Ruškus, 2002; Ališauskienė, 2002), adaptuotų ir modifikuotų ugdymo programų taikymo efektyvumo veiksnių tyrimas aktualizavo tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo metodo paieškos būtinybę (Ambrukaitis, Ruškus, 2002), bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius (Miltenienė, 2005). Trūksta tyrimų, analizuojančių bendrojo ugdymo pedagogų ir specialiųjų poreikių tėvų bendradarbiavimo ypatumus.

Todėl ne tik ištirti mokyklos bendruomenės bendradarbiavimo ypatumus, bet ir įgyvendinti bendradarbiavimo modelį yra svarbus uždavinys. Atlikta analizė, veiklos tyrimas svarbus kitų ugdymo įstaigų vadovams, pedagogams, tėvams tuo, kad padės efektyviau pasirinkti bendradarbiaujančių ugdymo proceso turinį, formas, būdus bei numatyti sąlygas vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymą mokykloje.

Problema

Tyrimo aktualumą atskleidžia ***probleminiai klausimai***:

- Kokios yra specialiųjų poreikių mokinių, jų tėvų ir pedagogų nuostatos, požiūris į tarpusavio bendradarbiavimo galimybes, tenkinant mokinių specialiuosius poreikius bendrojo lavinimo mokykloje?
- Kaip patikrinti specialiųjų poreikių mokinių, jų tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo veiklą bendrojo lavinimo mokykloje?
- Kiek taikytini teorinio bendradarbiavimo modeliai bendrojo lavinimo mokyklos praktikoje, tenkinant specialiuosius ugdymo poreikius?

Objektas

Specialiųjų poreikių vaikų, tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, tenkinant vaikų specialiuosius ugdymo poreikius mokyklos mokinių ugdymo(si) procese.

Tyrimo dalykas

Bendradarbiavimo dalyvių nuostatos, požiūris, elgsena bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo procese.

Hipotezė

Specialiųjų poreikių mokinių, tėvų, pedagogų nepakankamas bendradarbiavimas taps aktyvesniu, įgyvendinus teorinį bendradarbiavimo veiklos modelį.

Tyrimo tikslas

Pagrindinis tikslas – atskleisti teorinio bendradarbiavimo veiklos modelio veiksmingumo prielaidas bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo praktikoje.

Uždaviniai

Siekiant šio tikslo iškėlėme sau tokius uždavinius:

- Išanalizuoti bendradarbiavimo modelius ir apibūdinti tyrimui pasirinktą vieną teorinį bendradarbiavimo modelį;
- Atskleisti kiek veiksmingas teorinio bendradarbiavimo modelis bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo praktikoje;
- Parengti rekomendacijas tolesnei specialiųjų poreikių vaikų, tėvų ir pedagogų konkrečios mokyklos bendradarbiavimo plėtrai, siekiant sėkmingesnio šių vaikų ugdymo(si), švietimo vadybininkams, kitų mokyklų bendruomenėms ir kt.

Tiriamieji

Tyrimo imtį sudarė 25 dalyviai: 10 specialiųjų poreikių mokinių, 10 tėvų ir 5 mokyklos SUK nariai. Tyrimas vyko Joniškio rajono bendrojo lavinimo mokykloje – „N“ kaimo pagrindinėje mokykloje.

Tyrimo metodai

Tyrimė panaudotas kiekybinis anketinės apklausos metodas bei kokybiniai metodai: interviu, turinio (content) analizė, veiklos tyrimas naudojant sutelktos grupės (focus group) metodą. Tyrimo duomenys apdoroti kompiuterine programa Windows Microsoft Excel programomis.

Kintamieji

Specialiųjų poreikių vaikų tėvų ir pedagogų žinios, požiūris, elgsena į tarpusavio bendradarbiavimą, siekiant sėkmingesnio vaikų ugdymo.

Teorinė, praktinė tyrimo reikšmė, mokslinis gautų duomenų naujumas

Kaip matome iš tyrimo uždavinių formavimo, metodikos bei rezultatų aprašymo šis tyrimas ne tik tiesiogiai fiksuoja specialiojo ugdymo dalyvių mokykloje kintamuosius, bet ir žvelgia į juos svarbių tokio ugdymo dalyvių – specialiųjų poreikių mokinių, jų tėvų ir pedagogų akimis. Kadangi tyrimas daugiaplanis - vertinama daug dalykų. Iš vienos pusės respondentai vertina pedagogų pasirengimą ugdyti specialiųjų poreikių vaiką, mokyklos aplinkos pritaikymą, ugdymo programas, bendraklasių požiūrį į neįgalų vaiką, administracijos požiūrį, tėvų pagalbą vaikui, parodo ir galimą vaiko savijautą mokykloje. Iš kitos pusės – praktinėje veikloje bandoma atskleisti teorinio bendradarbiavimo veiklos modelio veiksmingumo prielaidas bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo praktikoje. Taip pat pateikiamos praktinės rekomendacijos, švietimo vadybininkams, mokyklos ugdymo dalyvių bendradarbiavimui ir kt., siekiant sėkmingesnio specialiųjų poreikių mokinių ugdymo(si) mokykloje.

Darbo struktūra

Magistro darbą sudaro anotacija, įvadas, 3 dalys, 10 skyrių, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, reziumė anglų kalba, 37 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 20 lentelių (prieduose 101 lentelė) ir 10 paveikslų. Prieduose pateikiamos tyrimo apklausos formos bei surinktų duomenų analizės.

1. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKAI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE

1.1. Ugdymo ir sąvokų kaita, teisinis pagrindas bei statistika

Maždaug prieš tris dešimtmečius Vakarų Europos šalyse prasidėjo intensyvus judėjimas, reikalaujantis įgyvendinti vaiko teises tokias, kaip (Ambrukaitis, 2001):

- įgyti išsilavinimą, atitinkantį jo norus ir gebėjimus,
- gyventi savo šeimoje iki pilnametystės,
- lankyti tą pačią mokyklą ar klasę, kaip ir kiti bendraamžiai.

Deja, šie reikalavimai daugelyje valstybių ir dabar nevykdomi arba vykdomi nepakankamai, o politika, pasisakanti už lygias vaiko teises, paplito integracijos pavadinimu.

Šiuolaikinė specialiosios edukologijos samprata grindžiama atviros visuomenės ir humanizmo idėjomis: normalizacija, integracija ir kultūrų įvairovė. Specialiojo ugdymo įstatymo įgyvendinimo programoje pažymima, kad „integracija – tai galimybė kuo didesniai neįgalių vaikų skaičiui mokytis bendrojo ugdymo įstaigoje, gauti jų poreikius atitinkančią specialiąją pedagoginę pagalbą, mokytis pagal maksimaliai panašią programą, planus, tvarkaraštį, dalyvauti bendroje mokyklos veikloje.“ Radzevičienė (2003) teigia, kad integracija – dinamiškas socialinis konstruktas, kuris nurodo bendrą požiūrį į neįgaliuosius. Integracija akcentuoja žmogaus gebėjimus ir galimybes, o ne negales ir apribojimus, tikėjimą, kad kiekvienas asmuo turi prigimtine teisę dalyvauti visuomenės gyvenime, būti pilnaverčiu jos nariu (Radzevičienės cituojama studija iš Gradeckienės, 2002). Integracija jungia ne tik neįgaliuosius, bet ir tuos asmenis, kurie yra jų aplinkoje: šeimą, gimines, draugus, ugdymo įstaigas ir kt. Integracija suprantama, kaip neįgalių asmenų ėjimas į iš uždarų institucijų į bendrojo ugdymo įstaigas, bendruomenės gyvenimą, iš specialiųjų į bendrojo lavinimo klases. Radzevičienė teigia, kad tai nereiškia, jog specialieji ugdymosi poreikiai neteikiami – jie realizuojami kitoje socialinėje terpėje. Todėl integracija apima edukacinius, psichologinius, socialinius procesus. Autorė teigia, kad integracija vyksta dviem kryptimis:

- deinstitalizacija
- turinčių negalę asmenų ir sveikųjų ugdymas kartu.

Kaip teigia Ambrukaitis (2001), Lietuvoje integracija prasidėjusi idėjų lygiu pirmaisiais Nepriklausomybės metais, nusirito specialiųjų įstaigų didele kritikos banga, tačiau laikui bėgant aprimo ir įgavo ramesnę tėkmę, palaipsniui keisdami nusistovėjusią specialiųjų poreikių vaikų ugdymo tvarką. Ambrukaitis išskiria ryškiausią pokytį – dalies žymiai sutrikusios raidos vaikų įtraukimą į ugdymo sistemą bei „nemokytino“ vaiko kategorijos eliminavimą iš mūsų sąmonės. Antrą svarbų pokytį išskiria dalies tėvų gebėjimą pasinaudoti švietimo įstatymo jiems suteikta

galimybe rinktis savo vaikui ugdymo sistemą. Sekanti svarbesnė pokytį – bendrojo lavinimo mokyklos „priartėjimą“ prie specialiųjų poreikių vaikų.

Tačiau problemų Lietuvoje, susijusių su integracija neišvengta, jų nemažėja ir net įgauna įmantrų pobūdį. Deinstitalizacijos problemos, tai emociškai traumuojančių vaikų ir psichologiškai nepriimtinių pedagogams specializuotų globos ir ugdymo įstaigų kaitos procesai sukuriant vaikams ugdymo ir gyvenimo sąlygas, artimas įprastiems visuomenėje egzistuojantiems socialiniams modeliams. Tačiau visiškai atsisakyti specializuotų įstaigų negalime, dėl vaikų su raidos sutrikimais, siekiant garantuoti gyvybines jų funkcijas. Deinstitalizacijos minčiai dažnai prieštarauja tėvai, kurių vaikai jau pabuvojo integruotose švietimo įstaigose. Integracijos procesas reikalauja sveikų vaikų požiūrio kaitos į neįgaliuosius, o tam yra nepasirengusios bendrojo ugdymo įstaigos ir sukelia įtampą vaikui ir jo šeimai (Radzevičienė, 2003). Autorės teigimu, čia reikia smerkti ne integracijos idėjas, bet pačią situaciją ir aplinką. Ambrukaitis (2001) teigia, esant bendrojo lavinimo mokyklose netinkamai sudarytas šiems vaikams ugdymo sąlygas, prasta ugdymo kokybė. Mokyklose trūksta specialistų: spec. pedagogų, logopedų, socialinių darbuotojų, psichologų. Be to bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų pasirengimas dirbti su šiais vaikais nėra aukštas. Mokyklose trūksta metodinių leidinių pedagogams, alternatyvių darbo priemonių, specialios įrangos, tinkamų patalpų įrengimo ir pan. Tyrimai rodo, kad dalies bendrojo lavinimo mokyklų vadovų (direktorių, jų pavaduotojų) dėmesys specialiųjų poreikių vaikams buvęs minimalus, šiuo metu yra padidėjęs dėl didesnio specialiųjų poreikių moksleivio krepšelio. Tai pagrindinės problemos, kurios bėgant laikui yra išsprendžiamos ar dalinai išsprendžiamos.

Tačiau Daniels ir Stafford (2000) teigia, kad integracija suteikia galimybę šiems vaikams stebėti, mėgdžioti, bendrauti ir kartu veikti su įprastai besivystančiais vaikais. Integruojant šiuos vaikus, naudą patiria visi – ir įprastai besivystantys vaikai, jų šeimos, auklėtojai ir bendruomenė. Įprastai besivystančių vaikų požiūris į šiuos vaikus pasikeičia iš esmės, pradeda jausti atsakomybę už kitus ir labiau pasitikėti savimi. Šeimos, bendraudamos tarpusavyje sukuria paramos grupes, padėdami vieni kitiems. Auklėtojos įgyja naujos patirties bei sužino naujų ugdymo būdų. Ir svarbiausia – bendruomenė laimi, kai šie vaikai prasmingai prisideda prie jos gerovės kėlimo.

1997 m. pasirašytoje Amsterdamo sutartyje pirmą kartą ES istorijoje yra specialiai minimi vaikai ir jų interesai. Kelių straipsnių nuostatos, pvz., dėl socialinės izoliacijos, nediskriminavimo, švietimo, žiniasklaidos ir kt., gali būti naudojamos vaikų teisių apsaugai ir plėtojimui.

Šiuo metu yra išskiriamos šios pagrindinės su vaikais susijusios Europos Sąjungos veiklos sritys:

- prievarta prieš vaikus,
- socialinė izoliacija ir diskriminavimas,
- pilietiškumas ir dalyvavimas,
- žiniasklaida ir Internetas,
- politika vartotojų atžvilgiu,
- švietimas,
- sveikatos apsauga,
- aplinka,
- darbas,
- informacija apie vaikus.
- plėtra,

Kiekvienoje iš šių sričių yra vykdoma tam tikra daugiau ar mažiau efektyvi veikla, rengiamos vienkartinės ar ilgalaikės programos. Šios veiklos pristatymas leidžia įsivaizduoti jos tikslus, rezultatus ir trūkumus (<http://www.online.5ci.lt/Article.asp?Lang=L&ArticleID=6228>).

Švedų “Gelbėkit vaikus” organizacija Radda Barner ir Lietuvos vaikų teisių gynimo organizacija “Gelbėkit vaikus”, dalyvaujant Europos Tarybos informacijos ir dokumentacijos centrui Vilniuje, įkūrė Vaiko teisių informacijos centrą Vilniuje. Centras taip pat atkreipė dėmesį į vaikus, turinčius vienokią ar kitokią negalią. Vaiko teisių konvencija (priimta 1999m.Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr.1) 2 straipsnis reglamentuoja:

- valstybės dalyvės gerbia ir garantuoja visas šioje Konvencijoje numatytas teises kiekvienam vaikui, priklausančiam jos jurisdikcijai, be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų arba teisėtų globėjų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitų pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių;

23 straipsnis reglamentuoja:

- valstybės dalyvės pripažįsta, kad psichiškai ar fiziškai nepilnavertis vaikas turi gyventi pilnavertį gyvenimą, kuris garantuotų jo orumą, ugdytų pasitikėjimą savimi ir leistų aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje;
- valstybės dalyvės, plėtodamos tarptautinį bendradarbiavimą, skatina keitimąsi atitinkama informacija apie nepilnaverčių vaikų profilaktinę sveikatos apsaugą ir pedagoginį, psichologinį ir funkcinį gydymą, įskaitant informaciją apie reabilitacijos, bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo metodus, jog būtų galimybė šia informacija naudotis, kad valstybės dalyvės turėtų daugiau žinių ir galėtų išplėsti savo patirtį.

Jungtinių Tautų Konvencija patvirtina, kad vaiko teises reikia ypač ginti, reikia nuolat ginti jų padėtį visame pasaulyje, vystimąsi bei auklėjimą taikos ir saugumo sąlygomis. Vaiko teises bei laisves ir jų apsaugą Lietuvoje nustato (Šeimos teisė, 2003) :

- Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Roma, 1950. Ratifikuota 1995.04.27 įstatymu Nr. I-865. Žin., 1995, Nr.37-913., 1995.05.05)
- Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (Generalinės Asamblėjos rezoliucija. Ratifikuota 1995.07.03. įstatymu Nr.I-983. Žin.,1995, Nr.60-1501, 1995.07.21)
- Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso (Strasbūras, 1975. Ratifikuota 1996.09.17. įstatymu Nr.I-1519. Žin.,1996, Nr.92-2145, 1996.10.02)
- Konvencija dėl valdžios institucijų įgaliojimų ir taikytinos teisės nepilnamečių apsaugos srityje (Haga, 1961. Ratifikuota 2001.08.02. įstatymu Nr.IX-484. Žin., 2001, Nr.75-2633, 2001.08.31)
- Konvencija dėl išlaikymo pareigoms taikytinos teisės (Haga, 1973. Ratifikuota 2001.03.23. įstatymu Nr.IX-229. Žin., 2001, Nr.38-1290, 2001.05.04)
- Konvencija dėl sprendimų, susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo (Haga,1973. Ratifikuota 2002.04.02. įstatymu Nr.IX-831. Žin., 2002, Nr.51-1930, 2002.05.22)
- Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje (Haga, 1973. Ratifikuota 1997.10.16. įstatymu Nr.VIII-457. Žin., 1997, Nr.101-2546, 1997.11.07)
- Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992, Nr.33-1014, 1992.11.30)
- Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas (Vilnius, 1999. Žin.1999, Nr.60-1948, 1999.07.09)
- Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Vilnius, 2000. Žin., 2000. Nr.74-2262, 2000.09.06)
- Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (Vilnius, 2000. Žin., 2000. Nr.74-2262, 2000.09.06)
- Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Vilnius, 1996. Žin., 1996. Nr.33-807, 1996.04.12)
- Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (Vilnius, 2003. Žin., 2003, Nr.63-2853, 2003.06.28)
- Lietuvos Respublikos Specialiojo ugdymo įstatymas (Vilnius, 1998. Žin., 1998, Nr.115-3228, 1999.09.01)
- Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (Vilnius, 2002. Žin., 2002, Nr.91-3890, 2002.09.18)
- Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (Vilnius, 2000. Žin., 2000, Nr.50-1432, 2000.06.01)
- Bendrieji vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai (Vilnius, 2002. Žin., 2002, Nr.120-5415, 2002.12.20)
- Vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarką (Vilnius, 2002. Žin., 2002, Nr.23-858, 2002.03.01).

Vaiko teises šeimoje nustato Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Santuokos ir šeimos kodeksas bei kiti įstatymai ir teisės aktai.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose specialųjį ugdymą reglamentuojantys teisiniai dokumentai:

- Specialiojo ugdymo įstatymas (Vilnius, Valstybės žinios, 1998, Nr. 15-3228);
- Dėl specialiųjų poreikių moksleivių vertinimo (Vilnius, Valstybės žinios 1999 08 23, Nr. 969);
- Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 25-654, 2000)
- Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 71-2214, 2000);
- Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 71-2215, 2000);
- Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka (Valstybės žinios, Nr. 85-2608, 2000);
- Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 36-969, 1991);
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 23-593, 1991);
- Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 66-2004, 2000);
- Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 72-2246, 1999);
- Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigą tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 17-421, 2000).

1993 m. Kultūros ir švietimo ministerijos kolegijos patvirtintame dokumente “Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių vaikams bendrojo ugdymo įstaigose tvarka” nurodoma, kad bendrojo ugdymo įstaigose gali būti ugdomi vaikai, turintys specialiųjų poreikių (mokymosi negalių, atsiradusių dėl vienokių ar kitokių sutrikimų). Ugdant specialiųjų mokymosi poreikių turinčius vaikus, turėtų būti laikomasi tokių pagrindinių nuostatų:

- turi būti atsižvelgiama į vaiko specifinius poreikius;
- vaikas ugdomas kuo mažiau varžančioje aplinkoje, atitinkančioje jo mokymosi poreikius;
- ypatingas vaikas ir jo globėjai turi dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su jo ugdymu, programos parinkimu;
- ugdymo įstaiga turi būti netoli namų.

Sutrikimų klasifikacijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Specialiojo ugdymo ekspertų komisijos 1995m. birželio 13d. nutarimu Nr.4, nurodomos tokios ypatingumų grupės:

- intelekto sutrikimai (protinis atsilikimas, intelekto regresija);
- specifiniai pažinimo sutrikimai (girdimojo suvokimo ir lingvistiniai, vizualinių procesų, suvokimo ir motorinių koordinacijų – audiovizualinių ryšių, vizualinės – motorinės koordinacijos. Sutrikimai, atminties sutrikimai);
- emocijų ir elgesio sutrikimai (savireguliacijos sutrikimai, asocialus elgesys, opozicinis neklusnumas, fobijos, depresija, autizmas, charakterio akcentuacijos);
- kalbos ir komunikacijos sutrikimai;
- klausos sutrikimai;
- regos sutrikimai;
- fiziniai ir judėjimo sutrikimai (judesių koordinacijos sutrikimai, skoliozė);
- lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai (įvairios chroniškos ligos, kurios daro įtaką vaiko ugdymui ir reikalauja specialių ugdymo sąlygų);
- kompleksiniai sutrikimai (įvairių ypatingumų deriniai);
- kiti sutrikimai bei raidą ir mokymąsi trikdantys psichosocialiniai veiksniai (psichosocialinė deprivacija, pedagoginis apleistumas, ribotas intelektas, sulėtėjusi psichinė pedagogu kt.);

Visiškai teisingas Ališausko (1994) teiginys, kad “Vaiko vystimosi ypatingumas, sąlygojantis vienokią ar kitokią negalę, nėra ir negali būti kliūtis vaikui mokytis bendrojo lavinimo mokykloje”.

Klasifikacijos priede aptariama kategorija gabių ir talentingų vaikų, kuriems būdingas ypač žymus bendras intelektinis pajėgumas (aukšti intelektiniai gebėjimai), specifiniai akademiniai gabumai, socialinio lyderiavimo talentas (aukštas “socialinis intelektas”), vizualinis ir vizualinis – motorinis talentas (talentas dailei, talentas muzikai). Tuo pabrėžiamas vaikų gebėjimų skirtingumas ir, kad turi būti ugdomi tiek gabūs, tiek turintys mokymosi problemų vaikai.

Vaikų turinčių specialiųjų mokymosi poreikių , integracija yra:

- mokinių, turinčių negalę, mokymas bendrojo lavinimo mokyklose;
- specialiosios pagalbos teikimas vaikams;
- mokslinė – metodinė parama bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams ;
- mokinių, turinčių negalę, įtraukimas į akademinę ir užklasinę veiklą;
- vaikų, turinčių negalę, naudojimas mokyklos valgykla, biblioteka, žaidimų aikštele ir kitu tuo pačiu metu su kitais mokyklos mokiniais;
- draugystės ir tarpusavio pagalbos tarp mokinių skatinimas;
- visų vaikų mokymas suprasti ir pažinti skirtumus tarp žmonių.

Pagal Ališauską (1994), vaiko, turinčio negalę, pasodinimas į bendrojo tipo klasę ir mokymas pagal bendrojo lavinimo programą, neteikiant specialiosios pedagoginės pagalbos, nėra integracija. Vaikai, turintys skirtingas negales ir skirtingus pedagoginius poreikius turi būti ugdomi skirtingais būdais, metodais, pagal skirtingas programas. Negalima ignoruoti vaiko individualių poreikių ir būtina sudaryti tinkamas sąlygas vaikui tobulėti pagal galimybes.

Daugelis pedagogų, specialistų diskutuoja dėl mokymo programų. Čia išskyla daug neaiškumų dėl programų keitimo (ne visiems pedagogams aiškus adaptuotos programos ir individualios programos turinys ir jų taikymo paskirtis). “Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių vaikams bendrojo ugdymo įstaigose tvarkoje, (2000)” nurodoma, kad specialiųjų poreikių vaikai gali būti mokomi pagal modifikuotą ar adaptuotą bendrojo ugdymo programą, individualią programą taip pat pagal specialiąją programą.

- Modifikuota programa – pakeista bendrojo ugdymo programa, nepakeičiant jos esmės. Pilnai įsisavinta tokia programa suteikia galimybę įsigyti valstybinius standartus atitinkantį išsilavinimą.
- Adaptuota programa – supaprastinta bendrojo ugdymo programa, pritaikyta specialiųjų poreikių vaikams, nepajėgiantiems įsisavinti modifikuotos programos, nuo vaikų galimybių.
- Individuali programa – iš esmės pakeista bendrojo ugdymo programa, pagal kurią ugdomi sutrikusio intelekto vaikai, individualizuota kiekvienam vaikui.
- Specialioji programa – valstybiniam išsilavinimo standartams neprilygstanti bendrojo dalyko programa, skirta tam tikrai specialiųjų poreikių asmenų grupei, ar programa, skirta sutrikusiai funkcijai lavinti (Lietuvos Respublikos specialusis įstatymas, 1998).

Tėvų pareigos, remiantis Lietuvos Respublikos švietimo 21 įstatymo 1 ir 3 dalimi yra:

- sudaryti vaikams gyvenimo ir mokymosi sąlygas, laiduojančias sveiką ir saugią jų dvasinių bei fizinių galių plėtotę, dorovinį brendimą;
 - bendrauti su švietimo įstaigomis, sprendžiant vaikų bei moksleivių mokymosi klausimus, užtikrinti bendrojo lavinimo ar kito tipo mokyklos lankomumą iki 16 metų (imtinai).

Nacionalinė vaikų ugdymo asociacija – NVUA (National Association for the Education of Young Children – NAEYC) 1995 m. parengė šias santykių tarp tėvų ir mokyklos ugdymo kūrimo gaires:

- tėvai turi derinti tiek teisę tiek, atsakomybę priimdami sprendimus, susijusius su rūpinimosi vaikais ir jų ugdymu;

- tėvai turėtų būti raginami stebėti ir dalyvauti ugdymo procese;
- mokytojai yra atsakingi už dažnų kontaktų su šeimomis kūrimą ir palaikymą.

Lietuvos Seimas 2002m. patvirtino Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisas, kuriomis sugriežtino tėvų bei įvairių institucijų darbuotojų atsakomybę. Tėvai, piktnaudžiaujantys savo padėtimi ar nesirūpinantys savo vaikais, baudžiami 400 lt. bauda. Mokslo, ugdymo bei sveikatos apsaugos institucijų darbuotojų atsakomybė yra: nuslėpus informaciją apie vaiko teisių pažeidimus, jie bus baudžiami nuo 100 iki 400 lt. bauda.

Šiandien Lietuvos švietimo politika grindžiama Vakarų Europoje priimtiniais humaniškumo, demokratiškumo principais, normalizacijos, integracijos idėjomis. *Lietuvos Švietimo įstatymas* (2003) ir *Specialiojo ugdymo įstatymas* (1998) nustato ne tik specialiojo ugdymo sistemos sandarą, ugdymo valdymą ir organizavimą, bet ir specialiųjų poreikių asmenų, jų tėvų (ar vaiko globėjų), pedagogų teises ir pareigas. Specialiojo ugdymo įstatymas (33.1 str.) leidžia tėvams dalyvauti įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir gauti išsamią informaciją apie įvertinimo rezultatus bei dalyvauti vaiko ugdymo procese, o pedagogus įpareigoja (34.2 str.) bendradarbiauti su specialiųjų poreikių vaiko tėvais (ar vaiko globėjais), konsultuoti juos specialiojo ugdymo klausimais ir informuoti apie vaiko ugdymosi pažangą, sunkumus ir problemas. Šio įstatymo įgyvendinimą lydinčiuose teisės aktuose (*Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka*, 2000; *Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka*, 2000; *Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka*, 2000) pedagogai įpareigojami visus specialiųjų poreikių vaiko vertinimo ir konsultavimo klausimus aptarti su tėvais ir gauti jų sutikimą raštu.

Kiekvieno vaiko pagrindinė ir prigimtinė teisė – gyventi savo šeimoje, gimtoje aplinkoje, kuri padeda jį ugdyti kaip saugų ir laisvą pilietį, ir jausti tėvų globą. Visi vaikai turi teisę į prieinamą, laisvą, valstybinį švietimą.

1.2. Specialiųjų poreikių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas problema specialiojoje literatūroje

Specialiųjų poreikių moksleivis patenka į naują socialinę aplinką, susiduria su įvairiais uždaviniais ir reikalavimais. Jie turi ne tik mokytis, bet ir tapti kolektyvo dalimi, surasti savo vietas naujoje grupėje. Šiuo laikotarpiu mokykla ir draugystė su bendraamžiais tampa svarbiausia gyvenimo dalimi, todėl mokymosi nesėkmės ir bendraamžių atstūmimas sukelia skausmingus išgyvenimus, menkavertiškumo bei nusivylimo savimi jausmus.

Dalis mokslininkų tyrimų įrodė, kad specialiųjų poreikių moksleiviai integruoti bendrojo lavinimo mokyklose patiria mokymosi sunkumų. Jų raidos sutrikimai neigiamai veikia asmenybės raidą, jų elgesį, noro bendrauti stoka. Bendraklasiai greitai pastebi, kad šie vaikai išsiskiria iš kitų ir kritiškai vertina jų nukrypimus. Taigi, specialiųjų poreikių moksleiviai susiduria su specifiniais mokymosi ir bendravimo sunkumais, kurie gali lemti žemą savęs vertinimą.

Šios problemos yra svarbios ir paskutinį dešimtmetį gyvenamame intensyvių pokyčių laikotarpyje. Lietuvos valdžia, tobulindamos santvarką bei socialines sąlygas, nuolat keičia įstatymus. Vienas iš labiausiai keistinių požiūrių – visuomenės žvilgsnis į specialiųjų poreikių vaikus. Iki šiol visi gyvenome, kaip jų nebūtų ir tik sugriuvus socialistinei sistemai, pamatėme, kad jie įkalinti specialiuose internatuose, pensionatuose ir pan. Nuo 1993 m. Pradėta specialiųjų poreikių integracija į bendrojo ugdymo įstaigas, į visuomenę. Karčiauskienė (1989) teigia, kad tai problematiškiausias ir kebliausias bendrojo lavinimo reformos principas, tačiau vienas iš uždavinių, siekiant naujų galimybių moksleiviams yra sukurti integruoto švietimo sistemą, siekiančią asmenybės vidinio integravimo bei visuminio pasaulio sampratos.

Tačiau mechaniškas ir stichiškas procesas sukėlė susirūpinimą dėl galimų pasekmių: specialiųjų poreikių vaikų traumavimo, nekvalifikuoto darbo, naujų pareigybių įvedimo, stokos juridinių įstatymų ir finansų. Padvelkus humanistiniams vėjams, tėvai liko patenkinti atsiradus galimybei rinktis ugdymo įstaigą ir dauguma rinkosi artimiausią bendrojo ugdymo įstaigą. Ambrukaitis (1994) teigia, kad tuo metu "...vieni tvirtina, jog specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas gali sugriauti tai, kas per daugelį metų teigiama šių vaikų labai buvo sukurta šalyje, kiti mano, jog per integraciją galima sėkmingiau spręsti vaikų, turinčių psichinę ar (ir) fizinę negalią ugdymo, socializacijos problemas ir pasiekti, kad ir šie vaikai turėtų vienodas teises ir galimybes dalyvauti visuomeniniame gyvenime." Šeimos ir vaikai Lietuvoje, (1995) iškelė problemą ir apie tolimesnę šių vaikų ateitį: "...pavieniai laimėjimai, kuriant integracijos į visuomenę modelį, gali baigtis tuo, kad šiuos vaikus tapusius suaugusiais, priglautos liūdnamis pagarsėję pensionatai."

Metams bėgant vyko pokyčiai: buvo humanizuota terminologija, išleista daug įstatymų, įteisinančių šių vaikų ugdymą bendrojo ugdymo įstaigose, pradedami vaikai įvertinti savo “darbo vietose” t.y., mokyklose, tėvai įgijo teisę ne tik rinktis ugdymo įstaigą, bet ir aktyviai dalyvauti vaiko ugdyme (pvz. dalyvauja renkant ugdymo programą), vaikai neatplėšiami nuo savo šeimų, nes ugdomi arčiau namų, specialiųjų poreikių vaikai aktyviau įtraukiami į visuomeninį gyvenimą, nes palankesnės sąlygos dalyvauti įvairioje visuomeninėje veikloje ir pan. Tačiau liko ir neišspręstų klausimų: švietimą ir ugdymą reglamentuojantys dauguma įstatymų ir dokumentų liko neįgyvendinti praktiškai, nepilnavertis bendravimas ir bendradarbiavimas tarp specialiųjų poreikių vaikų ir mokyklos bendruomenės, šie vaikai vis dar izoliuoti savo bendraamžių. Iškilio ir šių asmenų, baigusiu bendrojo ugdymo įstaigas specialybės įgijimo ir įdarbinimo problema.

Dalykiškai analizuoti specialiųjų poreikių vaikų tenkinimą bendrojo ugdymo įstaigose trukdo ir nesibaigiantys pokyčiai ir pertvarkos tenkinimo srityse. Švietimo ir mokslo ministerijos politika neretai apsiriboja deklaratyviais nurodymais, kurie neišbaigti, nenuoseklūs. Vis dar tebegyvuoja diskusijų lygmuo – už ar prieš integraciją, o derėtų imtis ugdymo kokybės formavimo. Visuomenės nepasirengimas priimti žmogų su negalia yra specialiųjų poreikių asmenų izoliacijos pasekmė. Sėkmingam integracijos vystymui būtina pirmiausia keisti visuomenės požiūrį į specialiųjų poreikių asmenis. Visuomenės nuostatos gali turėti didelės įtakos specialiųjų poreikių turintiems vaikams savęs vertinimui, taip pat jų psichologiniam prisitaikymui, ugdymo, o vėliau ir darbo galimybėms. Hallahan, Kauffman, (1995) teigė, jei aplinkinių reakcija į juos būna baimė, atmetimas ar diskriminacija, jie gali stengtis nuslėpti jiems būdingus “žeminančius” skirtumus. Jeigu aplinkiniai tik gailisi – jie linkę tapti priklausomais. O jei visuomenė laiko juos lygiais visiems kitiems – jaunuoliai bus skatinami tapti savarankiškais ir produktyviais.

Remiantis Ališausko, Miltenienės, Kaffemanienės, Kazlaučiūnaitės, Ruškaus (2001) atliktais tyrimais bendrojo lavinimo mokyklose, galima pateikti šias pagrindines adaptacijos problemas. Specialiųjų poreikių mokinių nepakankama motyvacija mokytis, jų neigiamas požiūris į specialiosios pagalbos teikimą, daugumai neadekvačiai įvertina savo mokymosi sunkumus, tik mažesnioji dalis vyresniųjų klasių mokinių vertina ir priima bendraamžių pagalbą, vyresniųjų klasių specialiųjų poreikių mokinių adaptacija sunkesnė dėl amžiaus tarpsnio psichologinių ypatybių. Veleckienė, Tomėnienė, Liudaitė (2001) tyrimų metu apie specialiųjų poreikių vaikų konfliktus ugdymo procese nustatė, kad dažniausiai konfliktai kyla dėl šių moksleivių dėmesio nesukaupimo, namų darbų neatlikimo, išsiblaškymo, nenoro mokytis, elgesio taisyklių pažeidimo, netikslios užduoties atlikimo, žodinės agresijos ir tingėjimo. Rečiausiai konfliktai kilo dėl darbo tempo ir žodinės agresijos, dažniausiai – nesukaupia

dėmesio, neatlieka namų darbų, būna išsiblaškę. Didžiausią įtaką pamokai daro konfliktai, iškilę dėl moksleivių tingėjimo, nenoro mokytis ir žodinės agresijos (atsikalbinėjimo, mokytojų įžeidinėjimo).

Ališauskienė (2002) teigia, kad švietimo sistemos pokyčiai iš esmės pakeitė ir pedagogų funkcijas bei vaidmenis. Nustatyta, kad bendrojo ugdymo ir specialiųjų pedagogų santykiai daro didžiausią įtaką bendradarbiavimo efektyvumui tenkinant mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius. Bendradarbiavimas palengvina informacijos, turimų žinių sklaidą, padeda išsiugdyti reikiamus įgūdžius. Bendradarbiavimo procesas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius įtakojo pozityvesnes bendrojo ugdymo pedagogų nuostatas neįgaliųjų mokinių atžvilgiu.

Mažylienė (2001) tyrimų metu pastebėjo mokytojų dalykininkų žinių stoką specialiųjų poreikių vaikų pažinime, programų rengime bei nepakankamą metodinį pasirengimą taikyti specialiuosius darbo būdus ir organizuoti pamoką su vaikais, besimokinančiais pagal skirtingų lygių programas. Karalienė (2001) remdamasi tyrimais, teigia, kad bendrojo lavinimo mokyklos mokytojai nepakankamai supranta specialiųjų poreikių vaikų problemas; vyresniojo amžiaus mokytojai nenori padėti šiems moksleiviams integruotis; vaikai mokomi, kaip visi ir nesuteikiama individuali pagalba; mokytojai nesupranta ir nemoka dirbti su modifikuotomis ir adaptuotomis programomis; nesugeba įvertinti šių moksleivių žinias ir kontroliniai darbai nediferencijuojami.

Nepakankamas ir bendradarbiavimas tarp pedagogų, o tai yra viena iš sėkmių geresnės integracijos. Bendrojo ugdymo įstaiigų pedagogai nepakankamai informuoti apie specialiųjų poreikių vaikų galimybes, jų poreikių tenkinimą. Todėl būtinas glaudesnis bendradarbiavimas mokyklose tarp specialiųjų pedagogų ir mokytojų. Taip pat norėtus, kad įsigalėtų į vaiką orientuoto ugdymo idėja, būtų leidžiami alternatyvūs vadovėliai ir priemonės, lengvinama egzaminų tvarka, pritaikoma mokyklos aplinka ir kiti praktiniai aspektai.

Dėl sunkesnių integracijos būdų, reikia didesnio dėmesio pedagogų, jų geranoriškumo, supratingumo, formuojant savo ir kt. moksleivių teigiamas nuostatas į specialiųjų poreikių vaikus. Kaffemanienė (2001) ir Ruškus (2001) teigia, kad tik 13 % pedagogų visiškai pritaria integracijai, 26 % - su išlygomis ir net 1/3 specialiųjų pedagogų būdinga neigiama nuostata į sutrikusio intelekto moksleivius.

Bendrojo lavinimo moksleivių žinios apie specialiųjų poreikių bendraamžius yra tik patenkinamos. Daugelis apklaustųjų moksleivių netgi nebendravę su specialiųjų poreikių vaikais, tačiau dominuoja išankstinės neigiamos nuostatos. Moksleiviai žino, kad jų bendraamžiai turi būti lygiateisiai, lygiaverčiai, tačiau praktiškai nepasiruošę lygiaverčiam bendravimui su jais. Tiek moksleivių, tiek pedagogų palankiau yra vertinami su fizine negalia nei su protine negalia asmenys, kurie kelia baimės, grėsmės nuojautą, nenorą bendrauti ir teikti pagalbą.

Gradeckienė (2001), tirdama vaikų, sergančių cerebriniu paralyžiumi, gyvenimo kokybę, išskyrė šias pagrindines neįgalaus vaiko šeimos problemas: neįgalius vaikus ugdančių pedagogų tinkamas profesinis pasirengimas; pozityvi pedagogų ir neįgalaus vaiko bendramokslų nuostata negalės atžvilgiu; glaudus bendradarbiavimas tarp pedagogų ir šio vaiko tėvų; mokytojo asistento pareigybės būtinybė; ne tik įstatymo numatyta tvarka suteikiama, bet ir realiai įgyvendinama pasirinkimo galimybė neįgaliam vaikui įgyti išsilavinimą pageidaujamoje ugdymo įstaigoje; patenkinamas poreikis ugdymo įstaigoje vaikui sulaukti sveikatos priežiūros paslaugų.

Janušienė ir Zinkevičienė (2001) aptardamos sutrikusios klausos vaikų integraciją į bendrojo ugdymo mokyklas teigia, kad integruotas ugdymas sunkus ypač kurtiesiems vaikams, nes: neteikiama surdopedagoginė pagalba; nėra reikiamos tėvų pagalbos; nėra teigiamos nuostatos mokyklos administracijos ir mokytojų į vaiką su negalia; nėra skiriama papildomo ugdymo valandų sutrikusios klausos vaikui. Kurčias vaikas tik sėdi bendrojo lavinimo mokykloje, nebendruoja nei žodine, nei gestų kalba, neteikiama specialistų pagalba ir klasėje jis tik nurašinėja, kas jam duodama pedagogų nurašyti. Šiems vaikams iškyla daug sunkumų matematikos, gimtosios kalbos, užsienio kalbų pamokose. Autorės teigia, kad geriau šiems vaikams būti specialiosiose mokyklose.

Lokcikas ir Milius (2001), remdamiesi tyrimais teigia, kad mokinių išėjusių su žymiai pagerėjusia kalba į bendrojo ugdymo mokyklą, integracija tikslinga buvo 82 %, netikslinga – 18 %. Tuo tarpu moksleivių, integruotų tėvų prašymu – integracijos tikslingumas tesudaro tik 43 %. Šie moksleiviai mažiau ar daugiau patiria įvairių mokymosi sunkumų, kurie sudarė 84 – 85 %. Mokinių mokymosi sunkumus lemia kalbos neišsivystymas, tačiau mokyklose šiems moksleiviams nėra teikiama logopedinė pagalba, nes jose nėra logopedų ar logopedas nepajėgia skirti papildomą dėmesį šiems vaikams dėl per didelio logopedinio krūvio.

Venckutė (2001) kaimo pagrindinės mokyklos tyrimų išvadomis teigia, kad mokiniai yra nuoširdesni ir jautresni neįgaliųjų mokinių atžvilgiu ir pritaria nuomonei, kad neįgalieji turi mokytis kartu su sveikaisiais, dalyvauti bendrame mokyklos gyvenime.

Vis dar mažai bendrų renginių, išėjimų į viešumą, kurie nestiprina specialiųjų poreikių vaikų adekvataus elgesio įgūdžių, vaikai jaučiasi įsitempę dėl galimos pajuokos ir tada pasirodo ne itin patrauklūs. Psichologas, socialinis ir specialusis pedagogas, klasės auklėtojas padeda įveikti su negalia susijusius sunkumus, tačiau mažai skiria dėmesio įveikti psichologinius barjerus (bendravimo, įvairiausių nesėkmių baimės ir pan.), ugdyti jų saugumo jausmą, psichologinį atsparumą bei socialinius įgūdžius. Šiems mokiniams būtina saugi aplinka, pagarbus visuomenės ir pedagogo požiūris į jų mintis ir jausmus. Lisauskaitė ir Jasiūnienė (2001) teigia, kad daug pasiekta bendrojo ugdymo mokyklų integracijoje, tačiau nepalankias sąlygas išskiria ne tik specialiųjų poreikių vaikų dėl jų sutrikimų specifines ugdimosi problemas,

bet ir pedagogų nevisavertį šių vaikų pažinimą, asocialias vaikų šeimas, šių vaikų nepasitikėjimą savimi, kas sukelia dažnas jų neurozes, nesamą tėvų ir pedagogų bendradarbiavimą, tėvų švietimo trūkumą.

Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas nagrinėjamas įvairiose šalyse ir šie tarptautiniai tyrimai yra ypatingai svarbūs norint geriau suprasti vaikų mokymosi ir vystimosi procesus. Mokykloje daugelis vaikų mokosi akademinų dalykų, bet mokyklos ir šeimos santykiai su jais veikia jų mokymosi motyvus, savęs vertinimą, savijautą ir pan. Tarptautiniai šeimų ir mokyklos ryšių tyrimai patvirtina, kad reikia reformuoti ir tobulinti mokymo procesą, nes vaikas daugiausiai yra įtakojamas šeimos aplinkos, o šeima dažniausiai yra nutolusi nuo ugdymo įstaigų. Tokia situacija nesudaro geresnių ugdymo sąlygų.

Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo tyrimai kiekvienoje šalyje yra skirtingi iš dalies todėl, kad kiekviena valstybė turi skirtingą švietimo istoriją, socialinius tyrimus ir požiūrį į bendradarbiavimą. Pvz., Australijoje jau labai senai pradėtos vykdyti raštingumo programos, todėl šeimos ir mokyklos bendradarbiavimo įtaka raštingumui yra didelė. Lenkijoje ir Čekijoje dabar kuriamos švietimo sistemos struktūra ir mokymo procesai, kurie atspindi jų naująjį demokratinį procesą – aktyvų šeimos dalyvavimą mokymo procese. Ališauskienė (2002) teigia pagal Kroth, Edge, 1997; A. P. Turnbull, H. R. Turnbull, 1997; Pruitt ir kt., 1998; Garriott 2000 ir kt., kad nuo devintojo dešimtmečio JAV ir Vakarų Europos šalyse itin pagausėjo tyrimų, susijusių su tėvų įtraukimo ir bendradarbiavimo su tėvais problemomis. Tyrimai parodė, kad nepaisant palankaus teisinių pagrindų konteksto tėvai vis dar jaučiasi beteisiai, atitolę nuo ugdymo sistemos, teikiančios pagalbą jų vaikui. Dažnai pedagogai nelinkę išklausti šeimoms aktualių problemų, tėvai eidami į susitikimus iš anksto priima pasyvaus stebėtojo ir klausytojo vaidmenį. Nors įvairiose šalyse akcentuojami skirtingi mokymo proceso aspektai, tačiau yra bendros visoms šalims būdingos problemos, kurios dar kartą patvirtina, kad mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas atlieka labai svarbų vaidmenį mokymo procese.

Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo problema Lietuvoje taip pat nėra nauja, tačiau ji buvo ir išlieka aktuali. Tai natūralu, nes mokykla ir šeima – dvi pagrindinės vaikų auklėjimo institucijos (šeimoje vaikas perima dvasinę kultūrą, gyvenimo būdą ir pan., o pradėtą socializacijos procesą tęsia mokyklos specialistai). Glaudus šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas lemia vaikų pasirengimą gyvenimui, jų vystymą, socialinę adaptaciją. Ir šiandienos mokykloje, demokratinėje ir humanistinėje, ypač aktualus mokyklos specialistų ir tėvų bendradarbiavimas, siekiant geresnių ugdymo rezultatų.

Pakalniškienė (2001) tyrimais įrodė, kad sutrikusio intelekto elgesio ypatumus lemia ne tik biologiniai veiksniai, bet ir socialinė aplinka bei ugdymo kokybė (neadekvatus auklėjimas

šeimoje, emocinės traumos, patirtos ankstyvoje vaikystėje, pedagoginis ir socialinis apleistumas), todėl šeimoje augančių vaikų elgesys labiau adaptuotas nei vaikų, netekusių tėvų globos. Tačiau neretai šeimose augantys vaikai neretai patiria emocinius sutrikimus, dėl nepalankios šeimos aplinkos (materialinės ar dvasinės), struktūrinės ir funkcinės disharmonijos šeimoje, pasmerkiančios vaikus socialinėms, psichologinėms brendimo ir augimo, ribotoms asmenybės raidos galimybėms.

Dauguma specialiųjų poreikių vaikų tėvai yra nepakankamai įtraukiami į jų poreikių tenkinimą t.y., tėvai nežino savo vaikų problemų, nežino mokymosi sunkumų priežasčių, nežino, kaip teikti jiems pagalbą. Todėl iškyla didelė problema, skatinant specialistus konsultuoti tėvus bei mokyti, kaip padėti savo vaikams. Balčiūnaitė (2001) teigia, kad visuomenėje sklendantys mitai apie protinę negalę stabdo sėkmingos integracijos į visuomenę procesą ne tik neįgaliųjų asmenų, bet ir jų sveikųjų brolių/seserų. Tai sukelia jų funkcionavimo bendraamžių grupėje problemas. Neturėdami socialinio ir psichologinio palaikymo, neįgaliųjų broliai /seserys jaučiasi išstumti iš visuomenės, todėl yra būtina remti ne tik šeimą, bet ir šviesti, informuoti visuomenę apie protinę negalią.

Ozolaitė (2001) teigia, kad nėra tėvų, nenorinčių dalyvauti mokyklos gyvenime, yra tik neatrastos strategijos, kaip juos į šią veiklą įtraukti. Jos tyrimai parodė, kad 45 % tėvų nuolat susitinka su pedagogais (1 kartą per trimestrą ar dažniau) ir 40 % tėvų – bendrauja labai retai, dėl laiko stokos ir pan. 40 % tėvų pageidauja artimesnio bendravimo su pedagogais. Tėvai santykius su pedagogais įvertino: 9.38 % labai gerai, 59.36 % - gerai ir 31.26 % - patenkinamai. 25 % tėvų vengia bendrauti su pedagogais, nes pasigendama tarpusavio pasitikėjimo.

Vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių ir jų tėvai bendrojo lavinimo mokykloje dažnai atsiduria marginalizacijos ir ekskliuzijos situacijose. Neretai pagal Ališauskienę ir Miltenienę (2005) šių vaikų ir tėvų pedagogai nekviečia į bendrus susirinkimus, su jais mažai bendrauja, suteikia per mažai informacijos ir pan.

Kaffemanas (2001) teigia, kad visuomenės požiūrį į neįgaliuosius formuoja visuomeninės informavimo priemonės, tačiau tai, kad ir šiandien dar nėra visuomenės tolerancijos šiems žmonėms, rodo, kad ne visos socialinės įtakos galimybės yra panaudojamos.

1993m. Pradėtas moksleivių išlaisvinimas iš specialiųjų internatų, integracija į bendrojo ugdymo įstaigas sukėlė teigiamas ir neigiamas pasekmes. Teigiama tai, kad humanizuota terminologija, išleista daug įstatymų, įteisinančių šių vaikų ugdymą bendrojo ugdymo įstaigose, vaikai įvertinami savo mokyklose, tėvai įgijo teisę rinktis ugdymo įstaigą, dalyvauti vaiko ugdyme. Vaikai neatplėšiami nuo savo šeimų, aktyviau įtraukiami į visuomeninį gyvenimą ir kt. Tačiau integracija sukėlė ir daug problemų. Apibendrinant, galima išskirti šias svarbiausias

problemas. Švietimą ir ugdymą reglamentuojantys dauguma įstatymų ir dokumentų liko neįgyvendinti praktiškai. Iš kilo šių asmenų, baigusių bendrojo ugdymo įstaigas specialybės įgijimo ir įdarbinimo problema. Svarbiausia – neigiama nuostata į specialiųjų poreikių vaikus bendraamžių, pedagogų, visuomenės. Nepilnavertis bendravimas ir bendradarbiavimas tarp šių vaikų ir mokyklos bendruomenės, jie izoliuoti savo bendraamžių. Dėl nepakankamos specialiųjų poreikių mokinių motyvacijos mokytis, neigiamo požiūrio į specialiosios pagalbos teikimą, neadekvataus įvertinimo savo mokymosi sunkumų, vyresniųjų klasių specialiųjų poreikių mokinių sunkesnės adaptacijos dėl amžiaus tarpsnio psichologinių ypatybių ir kt., kyla klasėse konfliktinės situacijos, kurios apsunkina šių mokinių adaptaciją ir ugdymosi kokybę. Dėl šių vaikų specifinių raidos sutrikimų riboto patenkinimo mokyklose, taip pat nukenčia jų adaptacija bei ugdymosi kokybė. Netinkamas pedagogų pasiruošimas ir darbas su šiais moksleiviais, trūkumas specialiųjų priemonių, tarpusavio pedagogų aktyvaus bendradarbiavimo nebuvimas stabdo integracijos procesą bendrojo ugdymo mokyklose. Tėvų menkas domėjimasis vaikų problemomis ir neskatinamas bendradarbiavimas su mokyklos pedagogais taip pat nesudaro tinkamų sąlygų pilnai integracijai. Ir visa eilė kitų problemų trukdo tenkinti vaikų specialiuosius poreikius bendrojo ugdymo įstaigose.

1.3. Ugdymo dalyvių bendradarbiavimo apibrėžtis bei jo modeliai

Bendradarbiavimo sąvoką tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkai apibūdina panašiai. Tai darbas kartu siekiant bendro tikslo (Butkienė ir Kepalaitė, 1996). M. Teresevičienė ir Gedvilienė (2000) teigia, kad neužtenka tik bendro tikslo siekimo, kad bendradarbiauti ir dirbti vienoje grupėje – skirtingi dalykai, nes asmenys dirbdami vienoje grupėje gali dirbti ir atskirai, siekdami to paties tikslo, o bendradarbiaujant dirbama išvien taip, jog grupės laimėjimas yra svarbesnis už pavienio grupės nario rezultatą. Lietuvos mokslininkė bendradarbiavimą apibrėžia kaip sąveikos procesą, įgalinantį komandos narius, turinčius skirtingą žinojimą, patirtį, kūrybiškai generuoti problemų sprendimus. Bendradarbiavimo rezultatas – sprendimas, kurio nebūtų sugalvojęs nei vienas komandos narys dirbdamas individualiai (Miltenienė, 2005 pagal Idol, West, Lloyd (1988)).

Specialiųjų poreikių kontekste (Westwood, 1996) bendradarbiavimas reiškia dviejų ar daugiau asmenų bendrą veiklą ieškant tinkamiausių pagalbos būdų ir juos įgyvendinant. Bendradarbiavimo esmė – dalijimasis patirtimi. Givner ir Haager (1995) teigia, kad efektyvus specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas galimas tik esant aukštam ugdymo proceso dalyvių komunikacijos lygiui ir tarpusavio mokymo patirčiai.

Miltenienė (2005) savo darbe pamini, kad 1994 m. Lisabonoje vyko HELIOS Europos šalių seminaras, kuriame buvo pristatyti tyrimų statistiniai duomenys bei išvados apie įvairių šalių patirtį, integracijos koncepciją ir jos kokybę, neįgalių asmenų ugdymo lygybę integracijos sąlygomis ir kt. Projekto metu buvo suformuluoti esminiai principai, kurių reiktų laikytis siekiant integruoto ugdymo sėkmės partnerystės ir bendradarbiavimo kontekste:

- Tėvai, kaip pirmieji vaiko ugdytojai yra pagrindiniai vaiko partneriai ugdymo procese. Jiems turi būti suteikta teisė pasirinkti jų vaiko poreikius geriausiai atitinkantį ugdymą.

- Ugdymo procese būtina veiklos koordinacija ir konsultacijos su visais susijusiais asmenimis.

- Visiems ugdymo proceso dalyviams turi būti sudarytos sąlygos įgyti reikiamą žinių ir įgūdžių, suteiktos reikiamos priemonės ir parama, reikalinga įgyvendinant užsibrėžtus tikslus (The Charter of Liuxembourg, November 1996).

Walter – Thomas ir kt. (1993) apibendrinami tyrimus išskyrė šiuos integruoto ugdymo bruožus: bendradarbiavimas; bendras vadovavimas; vieninga vizija; nuoseklus planavimas; pakankami ištekliai; besitęsiantis įgyvendinimas; nuolatinis vertinimas ir tobulinimas.

Bendradarbiavimo privalumus išskyrė Rainforth, York ir kt. (1992):

- geresni individualūs įgūdžiai sudarant ir įgyvendinant programas;
- tėvų žinios ir įtaka vaikams;
- palankesnis požiūris į bendrą darbą;
- specifinių įgūdžių įgijimas.

Tikslinant bendradarbiavimo metodus Lokcikas (1994) pabrėžia svarbų darbą su šeima ir siūlo remtis Anglijos patirtimi:

- sistemingai informuoti tėvus apie vaiko ugdymą,
- vaiko pasiekimus raštiškai įvertinti mokslo metų pabaigoje,
- po kiekvieno trimestro organizuoti tėvų susirinkimus,
- individualias mokymo programas įgyvendinti kartu su tėvais,
- organizuoti įvairius renginius su tėvais ir vaikais mokykloje,
- įtraukti tėvus į būrelių veiklą,
- įtraukti tėvus į mokyklos savivalda,
- fiksuoti individualius pokalbius su tėvais ir vaikais,
- tėvų pedagoginis, psichologinis, socialinis švietimas,
- parengti raštu tėvams patarimus,

- teikti tėvams logopedo, spec.pedagogo, gydytojo ir kt. specialistų informaciją,
- skatinti tėvų ir vaikų bendradarbiavimą su kitomis mokyklomis.

Šitokiu būdu skatinama formuoti šeimos teigiamą požiūrį į mokyklą bei glaudesnių ryšių atsiradimą. Tikslas - išplėsti darbo su mokiniais ir jų tėvais kryptis.

Visoms šalims būdingos problemos, kurios patvirtina, kad mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas atlieka labai svarbų vaidmenį mokymo procese. Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo problema Lietuvoje taip pat nėra nauja, tačiau ji buvo ir išlieka aktuali. Tai natūralu, nes šeimoje vaikas perima dvasinę kultūrą, gyvenimo būdą ir pan., o pradėtą socializacijos procesą tęsia mokyklos specialistai. Šiandienos mokykloje ypač aktualus mokyklos specialistų ir tėvų bendradarbiavimas. Dauguma šeimų rūpinasi savo vaikais ir siekia bendradarbiauti su specialistais, kaip ir dauguma specialistų nori įtraukti šeimas į vaikų ugdymo procesą. Tačiau šiame procese susiduriama su sunkumais tiek iš specialistų, tiek iš šeimų pusės. Šeima dar nepakankamai žino apie mokyklos vykdomą pagalbą teikimą, nežino kur kreiptis atsiradus problemai, kuo galėtų padėti mokykloje dirbantys specialistai. Svarbiausia, kad šeima vis dar yra pasyvi vaiko ugdymo dalyvė, vangiai dalyvaujanti specialiojo ugdymo komisijos posėdžiuose, tėvų susirinkimuose, individualiuose susitikimuose su specialistais ir pan. Taip pat tėvai mažai skiria vaikams dėmesio ir namuose, pasiteisindami laiko stoka, darbo užimtumu ir palikdami ugdymą mokyklos darbuotojams. Labai dažnai ir pats specialiųjų poreikių mokinys nedalyvauja bendroje veikloje, sprendžiant jį liečiančius klausimus. Vaikas palieka pasyviu stebėtoju ir vykdytoju, bet ne bendradarbiavimo partneriu.

Tačiau Vakaruose ir mūsų šalyje, stebima vaiko ugdymo paradigmos kaita, kai deficito/paternalistinių modelių pamažu išstumia įgalinimo modelis (Ališauskienė, 2002 pagal Brendtro, Bacon, 1995; Freire, 1985). Į šeimą orientuotos ugdymo institucijos, skatinančios bendradarbiavimą, pažymi įgalinimo (angl. empowerment) požiūrį, bendrą problemų sprendimą. Labiau pažymimos ne vaiko ir šeimos problemos, bet šeimos narių patirtis ir stipriosios pusės. Specialistai ir tėvai, sudarydami vaiko ugdymo planą ir kartu jį įgyvendindami, supranta, kad darbas komandoje yra žymiai efektyvesnis. Tėvai skatinami būti aktyviais proceso dalyviais, nurodyti, kokios pagalbos jiems reikia. Įgalinimo pedagogikos terminą apibūdina dialogas ir bendradarbiavimas tarp vaiko ir jį ugdančių asmenų, įtraukimas priimant sprendimus, pasirinkimo galimybės suteikimas.

Nauji specialiojo ugdymo sistemos pokyčiai reikalauja naujų darbo būdų ne tik su vaikais, bet ir su šeimomis. Lietuvoje ilgai nebuvo išsamiai tyrinėtos tėvų ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių įtraukimo ir jų aktyvaus dalyvavimo užtikrinimo problemos specialiojo ugdymo srityje. Savo darbuose kai kurie autoriai užsimena apie tėvų dalyvavimo

vertinant vaiko problemas ir analizuojant ugdymo procesą svarbą, remdamiesi užsienio šalių patirtimi pateikia rekomendacijų, kaip sėkmingai įtraukti tėvus (Ališauskas, Miltenienė, 2001; Ališauskas, 2002; Gevorgianienė, 2003). Tik pastaraisiais metais atlikta keletas išsamių tyrimų: šeimos, auginančios neįgalų vaiką, situacijos įvertinimas (Ruškus ir kt., 2002), šeimos psichosocialinės situacijos ir bendradarbiavimo su šeima galimybių tyrimas ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklos kontekste (Ališauskienė, Ruškus, 2002; Ališauskienė, 2002), adaptuotų ir modifikuotų ugdymo programų taikymo efektyvumo veiksnių tyrimas aktualizavo tėvų ir mokyklos bendradarbiavimo metodo paieškos būtinybę (Ambrukaitis, Ruškus, 2002). Miltenienė (2005) realizuoja bendradarbiavimo modelį bendrojo lavinimo mokykloje specialiųjų poreikių tenkinimo procese. Trūksta tyrimų, analizuojančių bendrojo ugdymo pedagogų ir specialiųjų pedagogų bendradarbiavimo ypatumus. Ališauskienė viena iš pirmųjų išsamiai aprašė bendradarbiavimo su šeima struktūrą ir bendradarbiavimo modelio konstravimo galimybes optimizuojant ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklą.

Ališauskienė (2002) teigia, kad šeimos ir specialistų susitikimas dažniausiai prasideda nuo pirmosios konsultacijos, kuri gali peraugti į bendravimą, kooperavimąsi, šeimos įtraukimą, bendradarbiavimą komandoje ir partnerystę. Taip pat apibendrina šiuos **bendradarbiavimo konceptus**:

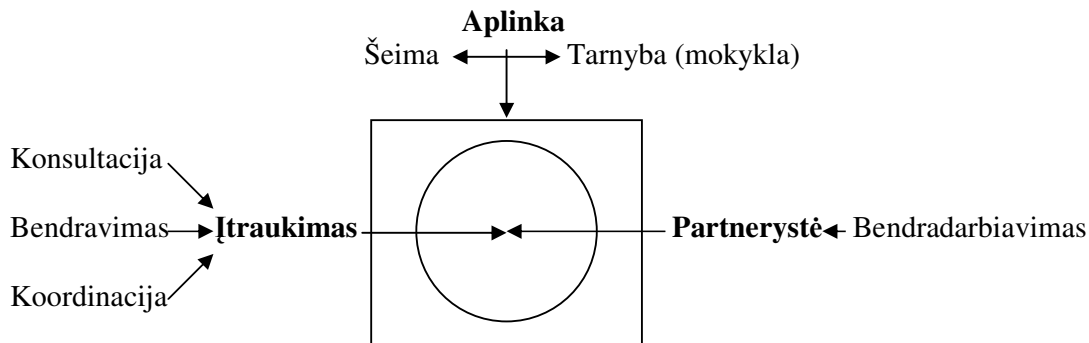
- ✓ konsultacija – patarimas, rūpinimasis, svarstymas, diskutavimas, informavimas;
 - ✓ koordinacija – tai elementų jungimas į bendrą veiklą, sinchronizavimas, derinimas, reguliavimas arba pasidalinimas tikslais, žiniomis, veiklos planu bei bendro proceso modeliavimas;
 - ✓ bendravimas – tai informacijos perdavimo, priėmimo arba pasikeitimo aktas, idėjų raiškos menas; tinkamas bendravimas sudaro puikų pagrindą kooperavimuisi ir bendradarbiavimui;
 - ✓ kooperacija – vieningumas, derinimas, sutikimas ir pan.;
- kooperacijos tikslai:
- bendro darbo rezultato siekimas; · bendra kūrybinė inovacijų paieška.
 - abipusis mokymasis iš skirtingų dalyvių kompetencijų bei geresnis tarpusavyje pažinimas ir pasitikėjimas savimi;
- ✓ komanda - tai du ar daugiau žmonių, kurie tarpusavyje susiję ir daro vienas kitam įtaką, siekdami bendro tikslo;
 - ✓ bendradarbiavimas – tai darbas kartu, bendras problemos sprendimas ir bendras sprendimo priėmimas;
- penki specialistų bendradarbiavimo su šeimomis žingsniai:

- išsiaiškinti savo vertybes, požiūrius ir pan.;
 - kurti bendradarbiavimo santykius;
 - inicijuoti ugdymo įstaigos ir namų sąveikas;
 - įvertinti bendradarbiavimą.
- ✓ partnerystė – tai sudėtingas procesas, apimantis bendrą situacijos įvertinimą ir sprendimų priėmimą, kai specialistai ir tėvai eina bendru keliu nuo susitikimo pradžios. Tai lygių galimybių modelis.

Partnerystės nėra, kai:

- specialistai patys atlieka įvertinimą ir priima sprendimus apie tai, ko ir kaip mokyti vaiką, ir tik tada paprašo tėvų bendradarbiauti, ugdant vaiką;
- specialistai parodo tėvams, kaip atlikti tam tikrus pratimus, nepaaiškinant, kodėl šie pratimai būtini;
- tėvai nekonsultuojami apie jų pačių galimybes bendradarbiauti.

Specialiojo ugdymo metu sudėtingos situacijos sprendžiamos konsultuojantis, bendraujant, bendradarbiaujant, dirbant komandoje. Šeimų ir mokyklų bendradarbiavimo ir partnerystės raidą iliustruoja Ališauskienės (2002) modifikuota Dettmer, Dyck, Thurstone (1999) Į šeimą orientuoto tarnybos ir šeimos bendradarbiavimo schema (žr. **1 paveikslą**).

1 paveikslas. Į šeimą orientuotas tarnybos ir šeimos bendradarbiavimas (modifikuota pagal Dettmer, Dyck, Thurstone, 1999).

Šeimų įtraukimas į vaiko ugdymo procesą yra būtinas, nes tai sudaro geresnes galimybes tenkinti vaiko specialiuosius poreikius.

Dettmer ir kt. (1999) pateikia bendradarbiavimo etapus tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius:

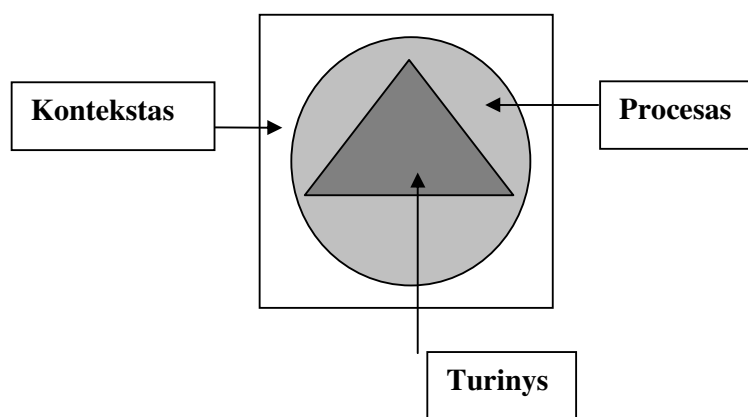
- pasirengimas bendradarbiauti: seminarai, konferencijos mokykloje; kursai, kvalifikacijos kėlimas; specialios programos;
- vaidmenų apibrėžimas: aiškumas; lygiavertiškumas; lūkesčiai;
- aplinkos ir priemonių numatymas: struktūra; ištekliai; valdymas;
- įvertinimas: vertinimas, įtraukimas; pripažinimas.

Autoriai išskiria šiuos bendradarbiavimo struktūrinius elementus (žr. **2 pav.**):

- kontekstas: bendruomeninės ir politinės struktūros; dalyvaujančių charakteristikos; dalyvaujančių asmenų vyraujančios nuostatos; dalyvaujančių vizijos bendrumas; išorinė ir finansinė parama; pokyčiai mokykloje;

- procesas: formalus (susitikimai, struktūruoti problemų sprendimo seminarai, pasitarimai, planuoti pokyčiai ir kt.); neformalus (pokalbiai, pasidalinta atsakomybė, asmenybių skirtumų kompensavimas, spontaniški pokyčiai ir kt.);

- turinys: žinių bazė apie priemones (galimas užduotis, vadovėlius ir kt.); išteklius (materialinius, žmoniškuosius ir kt.); metodus (bendradarbiavimo, aktyvaus mokymo ir kt.); strategijas (elgesio valdymo, turinio modifikavimo/adaptavimo, ugdymo ir kt.); alternatyvas (alternatyvias mokymo priemones, metodus ir kt.).

2 paveikslas. Bendradarbiavimo struktūriniai elementai (Dettmer ir kt., 1999).

Modelis – tarptautinių žodžių žodyne (2001) apibūdinamas kaip pavyzdys, pagal kurį kuriami kiti. Miltenienė (2005, pagal Dettmer ir kt., 1999) teigia, kad pastaruosius 25 metus pasaulyje dažniausiai naudojami šeši specialiosios pagalbos teikimo modeliai, kurie mažiau ar daugiau liečia bendradarbiavimą:

- **klasikinis triadinis modelis** (triadic model) – tai klasikinis konsultavimo modelis, kuris buvo perkeltas į mokyklas tenkinti SUP. Šį modelį 1969 m. išvystė R. G. Tharp ir R. J. Wetzel (cit. Dettmer ir kt., 1999). Būdingi trys vaidmenys: konsultanto (pvz. specialisto), tarpininko (klasės mokytojas), klientas (SUP mokinys). Tai linijinis sąveikos modelis: konsultantas per tarpininką suteikia paslaugą klientui. Privalumai: puikus būdas inicijuoti problemos sprendimo aptarimą; nedidelės laiko sąnaudos; paprastas ir neformalus; užtikrinantis ugdytinio anonimiškumą; priimtinas greitiems sprendimams. Trūkumai: netinkamas kai norimą situaciją ar

problema pažinti visapusiškai; iškilus kitokio pobūdžio problemai atliekama ta pati konsultacija tik su kitais asmenimis; ne pats efektyviausias būdas tenkinant SUP.

- **Stefeno/sisteminis modelis** (Stephens/systems model) – tai sisteminis modelis pagrįstas tiesioginės pagalbos idėja. Sukūrė T. M. Stephens'o 1977 m. Modelio etapai: 1) vertinimas, stebėjimas, duomenų rinkimas; 2) problemos identifikavimas, tikslų ir uždavinių formulavimas; 3) planavimas, problemos sprendimų būdų ieškojimas; 4) plano įgyvendinimas, progreso tyrimas; 5) vertinimas, duomenų analizė. Tai patobulintas triadinis modelis, kuriame konsultantui suteikiamas aktyvesnis vaidmuo ir atsakomybė tenkinant SUP poreikius. Modelio privalumai: konkretus planavimas kiekvieno pagalbos etapo; tinka individualioms programoms; išvengiama „eksperto“ pozicijos; skatina bendradarbiavimą. Modelio trūkumai: galimas tik tariamas bendradarbiavimas; galima procedūralizmo rizika; didesnės laiko sąnaudos.

- **specialiojo pedagogo/konsultanto modelis** (Resource/Consulting Teacher program model). Pagrindas yra triadinio modelio su išplėstomis sąveikomis tarp specialistų, mokytojų, mokinių ir jų tėvų. Šis modelis sukurtas Ilinojaus universitete (JAV) devintajame dešimtmetyje. Specialusis pedagogas savo tiesioginę pagalbą siūlo SUP turinčiam mokiniui ar jų grupei dirbdamas atskirame kabinete (ar klasėje) ir ne tiesioginę pagalbą mokiniams konsultuodamas klasės mokytoją. Į šį procesą kartais įtraukiami tėvai, nors dažniau akcentuojamas darbas su mokytojais. Modelio privalumai: ugdytiniui suteikiama tiesioginė ir ne tiesioginė pagalba; siekiama įtraukti tėvus; galimybė įtraukti ugdytinį; galimi nuolat kintantys dalyvių vaidmenys sprendžiant problemas; labiau atsižvelgiama į vaiko situaciją klasėje; tiesioginės atsakomybės prisiėmimas. Trūkumai: sunkumai sudarant tvarkaraštį, paskirstant laiką, energiją, užtikrinat sąveikos efektyvumą.

- **mokyklos specialiojo ugdymo komisijos modelis** (School Consultation Committee model) – specialiojo ugdymo komisiją paprastai sudaro specialusis pedagogas, pradinių klasių mokytojas, aukštesniųjų klasių mokytojas, administracijos atstovas, kiti specialistai. 1981m. Šį modelį sukūrė J. E. McGlothlin'as. Komisija pagal poreikį organizuoja narių susitikimus, kurių metu vertina iškilusias problemas, sudaro veiksmų planą, vertina veiklos rezultatus. Komandos nariai prisiima atsakomybę ir siekia bendrų tikslų. Modelio privalumai: tai komandinis darbas, siekiant bendrų tikslų; aktyviai įtraukiamas administracijos atstovas; suplanuojamas konkretus laikas bendriems susitikimams ir kt.; į SUP tenkinimo procesą įtraukiami visi dalyviai; visapusiškas nuomonių ir problemų pažinimas; galima dalintis patirtimi ir tobulinti problemų sprendimų įgūdžius. Trūkumai: laiko planavimo problemos; atsakomybės vengimas perkeliant ją kitiems.

- **Vermonto mokytojų konsultavimo programos modelis** (Vermont Consulting Teacher Program model) – tai konsultacinė pagalba mokytojams, kurie savo klasėse ugdo neįgalius

vaikus. Tai Vermonto valstybinio švietimo departamento ir Vermonto universiteto (JAV) bendras produktas – adaptuotas triadinio modelio variantas. Šis modelis apima keturis SUP tenkinimo etapus: duomenų rinkimas ir diagnostika; ugdymo metodų numatymas; veiklos plano sudarymas ir įgyvendinimas; vertinimas ir tolimesnis planavimas. Trys įgyvendinimo formos: kursai mokytojams universitete; specializuoti seminarai (kaip alternatyva kursams); ugdymo proceso dalyvių dalijimasis žiniomis partneriškai bendraujant konkrečioje veikloje. Taip pat tėvų įtraukimas.

- **konsultavimo bendradarbiaujant modelis** (Collaborative consultation model) – visi ugdymo dalyviai yra lygiaverčiai partneriai identifikuodami problemas, planuodami bendra veiklą, kartu įgyvendindami planą. Akcentuojamas abipusis sutikimas dalyvauti ir kartu spręsti problemas, siekti numatytų tikslų, dalintis atsakomybe įgyvendinant programą. Tai naujausias ir dabartinio ugdymo idėjas atitinkantis modelis, kuris gali būti derinamas su bet kuriuo kitu ugdymo aplinkoje naudojamu modeliu. Privalumai: užtikrina ugdymo proceso dalyvių tobulėjimą dalinantis patirtimi; skatina naujų idėjų atsiradimą, tenkinant tėvų pasitenkinimą teikiama pagalba ir ugdymu.

Miltenienė (2005) išanalizavusi Lietuvos įstatyminę bazę ir remdamasi darbine praktika teigia, kad Lietuvoje dabar specialioji pedagoginė pagalba atitinka specialiojo pedagogo/konsultanto modelio ir specialiojo ugdymo komisijos modelio struktūrą. Individualioms konsultacijoms, kurias teikia specialistai, atitinka klasikinį triadinį modelį. Šioms autorės išvadamis visiškai pritariu.

Pagal Europos specialiąją ugdymo plėtros agentūros ataskaitą (2005), Europos šalyse su specialiųjų poreikių mokiniais bendrojo lavinimo mokykloje dirbama skirtingais darbo metodais, tačiau siekiama bendradarbiavimo (www.european-agency.org):

- **Mokytojų veikla:** Ispanijoje formuojamas teigiamas mokytojų požiūris į specialiųjų poreikių mokinius; Liuksemburge, Šveicarijoje sukuriama SUP mokiniams „priklausomumo“ jausmas mokyklos bendruomenei; Norvegijoje, Prancūzijoje pasitelkia tinkamus pedagoginius įgūdžius ir skiria laiko refleksijai;

- **Mokyklos sąlygos:** Ispanijoje, Jungtinėje karalystėje taiko visos mokyklos dalyvavimo ugdymo procese metodą; Šveicarijoje, Graikijoje suteikia lanksčią paramos sistemą; Portugalijoje, Jungtinėje karalystėje formuoja teigiamą mokyklos vadovybės požiūrį;

- **Išorinių sąlygų įtaka:** Islandijoje, Airijoje įdiegiamos aiškios šalies strategijos; Jungtinėje karalystėje kuria lanksčias finansavimo sistemas, kurios palengvintų inkluzinį ugdymą; Norvegijoje, Danijoje kuriamos aiškios strategijos turinčios valdžios formavimui; Portugalijoje, Airijoje pabrėžia Regioninio bendradarbiavimo svarbą.

2. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKSLEIVIŲ, TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į UGDYMĄ

2.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas

Atskleisti teorinio bendradarbiavimo veiklos modelio veiksmingumo prielaidas bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo praktikoje.

Uždaviniai

Siekiant šio tikslo išskėlėme sau tokius uždavinius:

- Išanalizuoti bendradarbiavimo modelius ir apibūdinti tyrimui pasirinktą vieną teorinį bendradarbiavimo modelį;
- Atskleisti kiek veiksmingas teorinio bendradarbiavimo modelis bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo praktikoje;
- Parengti rekomendacijas tolesnei specialiųjų poreikių vaikų, tėvų ir pedagogų konkrečios mokyklos bendradarbiavimo plėtrai, siekiant sėkmingesnio šių vaikų ugdymo(si), švietimo vadybininkams, kitų mokyklų bendruomenėms ir kt.

2.2. Tiriamieji

Tyrimas vyko 2005 - 2006 metais. Tyrimo imtį sudaro 25 dalyviai: rajono pagrindinės mokyklos SUK 5 nariai (pedagogai), 10 specialiųjų poreikių turinčių mokinių bei jų tėvai (10).

Pedagogai:

- 80% tiriamųjų sudaro moterys, 20% - vyrai;
- Pedagogų charakteristika (žr. **1 lentelę**);

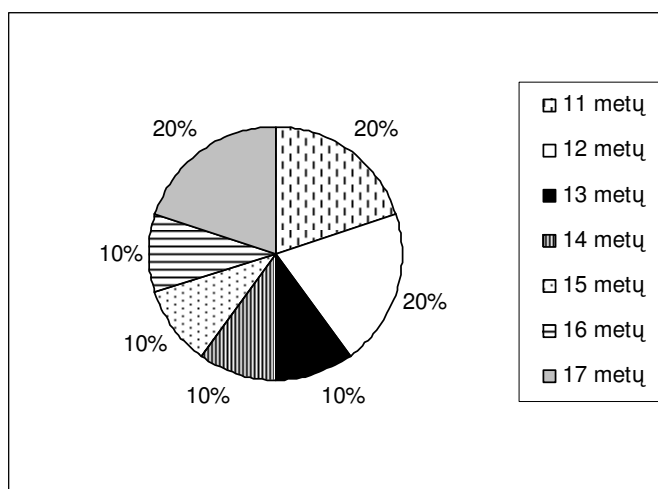
1 lentelė

Pedagogų socialinės demografinės charakteristikos

Eil. Nr.	Pareigos	Amžius (m.)	Kvalifikacinė kategorija	Pedagoginio darbo stažas (m.)
1	SUK komisijos pirmininkė (pavadootoja)	45	Matematikos vyr. mokytoja, III vadybinė kategorija	23
2	Specialioji pedagogė	31	Specialioji pedagogė	1
3	Socialinė pedagogė	30	Socialinė pedagogė	2.
4	Logopedė	43	Logopedo – specialiojo pedagogo metodininko	20
5	Matematikos mokytojas	41	Matematikos vyr. mokytojas	19

Specialiųjų poreikių mokiniai:

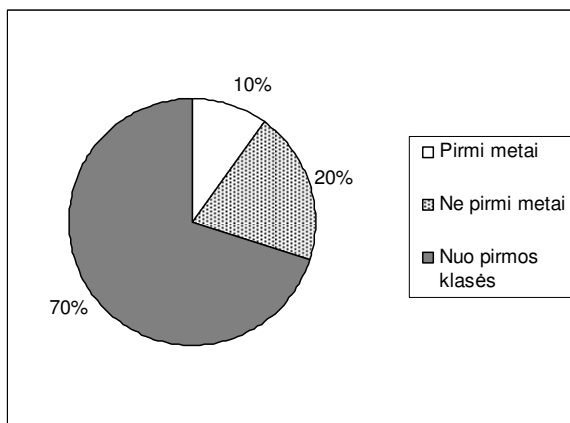
- 5 – 10 klasių mokiniai;
- Tiriamųjų moksleivių amžius vyrauja nuo 11 metų iki 17 metų (žr. **3 paveikslą**).

3 paveikslas. Integruotų moksleivių skirstymas pagal amžių.

Tiriamieji moksleiviai pagal lytį skirstomi po lygiai: 50% mergaičių ir tiek pat berniukų.

- Integruotų moksleivių sutrikimai, lemiantys mokymosi sunkumus, dauguma sudaro kompleksiniai sutrikimai bei intelekto sutrikimai: nežymūs protiniai atsilikimai (po 40%), mažuma sudaro - 20% raidos sutrikimai dėl riboto intelekto.
- Tiriamieji moksleiviai, pagal integracijos laiką į bendrojo lavinimo mokyklą, skirstomi į 3 grupes (žr. **4 paveikslą**):
 - mokykloje mokosi pirmi metai;
 - mokosi ne pirmus metus, tačiau ne nuo pirmos klasės: nuo 2, 3 ir 5 klasės;
 - mokykloje mokosi nuo 1 klasės.

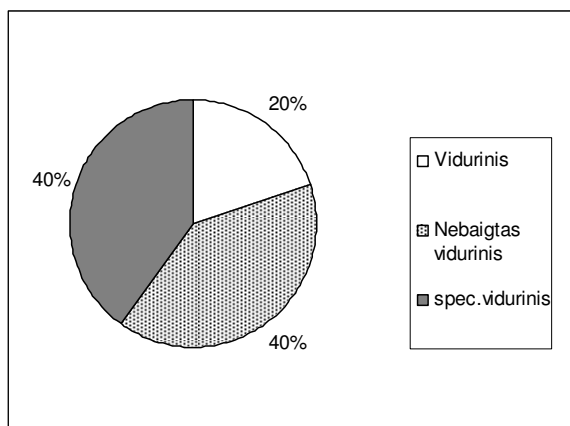

4 paveikslas. Moksleivių integracijos laikotarpis.

- visiems (100 %) specialiųjų poreikių mokiniams pagalbą suteikia šie specialistai: specialioji pedagogė ir logopedė, tik 40 % mokinių - socialinė pedagogė.

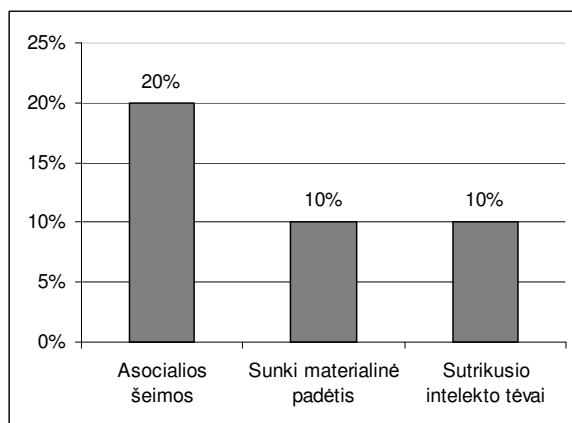
Specialiųjų poreikių mokinių tėvai:

- Jų amžius - nuo 27 iki 35 (vidurkis 35 metai) metų;
- Lytis - visos moterys.
- Išsilavinimas: nuo baigto vidurinio (20%) iki nebaigto vidurinio, profesinio išsilavinimo (40%) (žr. **5 paveikslą**).

5 paveikslas. Tėvų išsilavinimas.

- Šeimyninė padėtis: 20% gyvena santuokoje, 40% išsiskyrę, 20% vienišos mamos, 20% mamos, gyvenančios su draugais.
- Darbas: 70% bedarbių, gyvenančių iš pašalpų ir 30% dirbančių.
- Remiantis spec. pedagogės informacija, šiais moksleiviais didžioji dalis (60%) tėvų rūpinasi vaikais, likusi dalis – 40% jais nesirūpinasi. Dažniausios nesirūpinimo priežastys yra asocialios šeimos (girtuokliaujantys tėvai, bedarbiai, išsiskyrę ir kt.), sunki šeimų materialinė padėtis bei tėvai sutrikusio intelekto (žr. **6 paveikslą**).

6 paveikslas. Nepriežiūros priežastys.

2.3. Tyrimo metodika

Miltenienė (2005) apibendrinusi teorinę medžiagą sudarė **teorinį bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdimosi poreikius mokykloje modelį**:

√ **Kontekstas:**

- Bendruomenės ir politinės struktūros, teisinė bazė
- Dalyvaujančių asmenų vyraujančios nuostatos
- Išorinė parama
- Finansinė parama
- Pokyčiai mokykloje

√ **Procesas:**

Komunikaciniai gebėjimai:

- Empatija, pozityvumas, tarpusavio supratimas
- Klausimo įgūdžiai
- Argumentavimas
- Konfliktų sprendimas
- Bendras problemų sprendimas

Bendradarbiavimo aplinkos ir priemonių numatymas:

Struktūra

- Dalyvių interakcijos (vaiko ir tėvų įtraukimas ir dalyvavimas sprendžiant mokymosi problemas, pedagogų bendradarbiavimas)

Išteklių paskirstymas

- Planavimas (laiko, veiklos)
- Lankstus ugdymo proceso organizavimas

Valdymas ir vadovavimas

- Dalyvių motyvavimas
- Organizacinių pokyčių inicijavimas
- Koordinavimas

Pasidalijimas vaidmenimis:

- Vaidmenų aiškumas
- Žinomi lūkesčiai

Vertinimas:

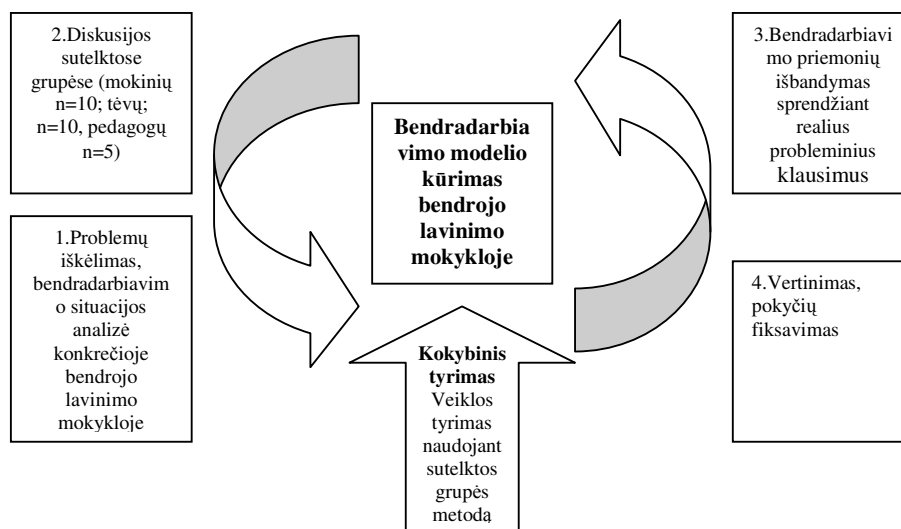
- Formuojamasis
- Konstatuojamasis

√ **Turinys**

Žinios apie:

- Priemonės (užduotys, vadovėliai,...)
- Išteklius (žmogiškuosius, materialinius,...)
- Metodus (bendradarbiavimo, mokymo,...)
- Galimas alternatyvas

Autorė tyrimo metodologiją išreiškė schemeje „Bendradarbiavimo modelio kūrimas bendrojo lavinimo mokykloje, bendradarbiavimo kryptingumo vertinimas“ (žr. **7 paveikslą**). Darbe dominavo kokybinis tyrimas.

7 paveikslas. Bendradarbiavimo modelio kūrimas bendrojo lavinimo mokykloje, bendradarbiavimo kryptingumo vertinimas.

Atliekant tyrimą remtasi mokslinėje tyrimų metodologijoje aprašom sisteminiu požiūriu, apimančiu kiekybinį bei kokybinį tyrimus (Merkys, 1996, Kardelis, 2002). Kardelis (2002) remdamasis J.Mason nuomone, teigia, kad derinant skirtingus metodus siekiama į problemą pažvelgti iš įvairių pusių: kiekybiniais metodais į gylį, kokybinis tyrimas leidžia pažiūrėti į plotį. Šaparnis ir Merkys teigia, kad „...kokybinis tyrimas užtikrina semantiškai „jautrių“ kategorijų sudarymą, remiantis teksto turiniu. Tuo tarpu kiekybinis tyrimas padeda argumentuoti metodikos validumą ir objektyvumą.“ (Šaparnis, Merkys, 2000, p.47).

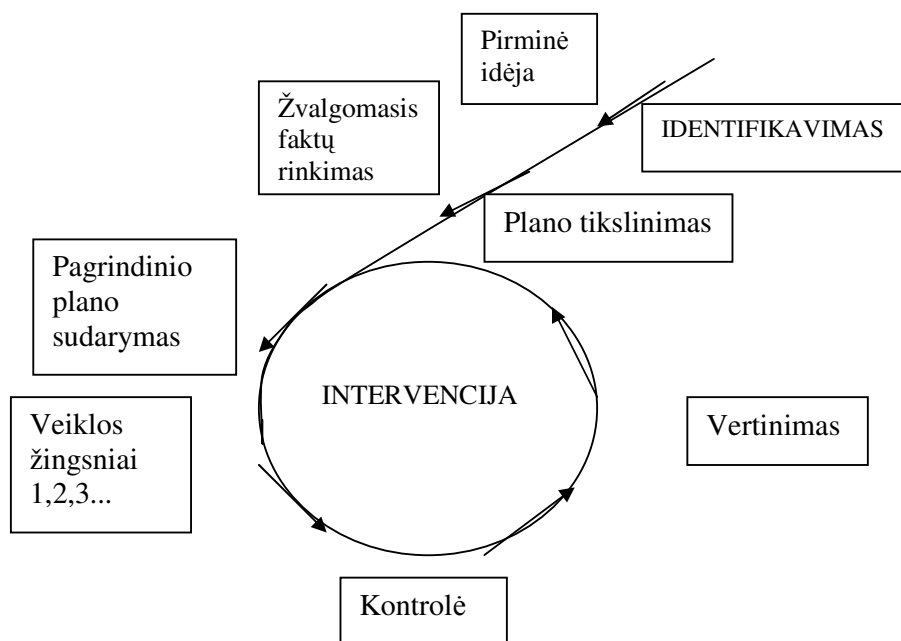
Tyrimo panaudotas anketinės apklausos kiekybinis metodas ir kokybiniai metodai: individualusis interviu, turinio (*content*) analizė, veiklos tyrimas (*action research*) naudojant sutelktos grupės (*focus group*) metodą.

Interviu (žodinė apklausa). Interviu apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją apie įvairius pedagoginio proceso ypatumus, ugdytinių išgyvenimus, subjektyvų jų požiūrį į įvairius gyvenimo reiškinius

(Kardelis, 2002). Interviu gali būti grupinis arba individualus (Merkys, 1995, Žydžiūnaitė, 2001). Buvo naudotas individualus pusiau standartizuotas interviu. Šio interviu struktūra nėra labai griežta (Žydžiūnaitė, 2001). Buvo iš anksto numatyti klausimai (žiūr. priedą), tačiau tyrėjas turėjo galimybę užduoti papildomus, tikslinamuosius klausimus ir tokiu būdu “geriau pažinti tyrinėjamą reiškinį, <...> atsižvelgiant į atsakymą formuluoti kitą klausimą, išsiaiškinti niuansus, ...” (Kardelis, 2002, p. 198). Interviu tikslas – išsiaiškinti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių nuostatas į save ir jiems teikiamą specialiąją pedagoginę pagalbą, įvertinti mokinių į(si)traukimo lygį tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius ir sprendžiant mokymosi problemas. Socialiniai – demografiniai duomenys apie ugdytinius buvo renkami analizuojant pedagoginę dokumentaciją bei pokalbio su ugdančiais pedagogais metu. Duomenys buvo užrašomi ranka į parengtas interviu formas pagal Miltenienę, 2005 (žr. 4 priedą).

Turinio (*content*) analizė. Skirtas kokybinių tyrimų duomenims apdoroti (interviu turinio, diskusijų turinio sutelktose grupėse analizei). Naudojamas siekiant atrasti temas, sąvokas ir išsiaiškinti reikšmes. Turinio elementai grupuojami į kategorijas pagal jų reikšmes, semantinį panašumą (Burns, 2000). Praktinėje turinio analizėje pirmas žingsnis į kategorijų sudarymą vyksta teorinėje plotmėje, kur formuojamos turinio analitinės hipotezės. Taip sudaromos pagrindinės kategorijų sritys, kurios tolesnėje pakopoje, remiantis tekstu, yra perkeliamos į objektyvią plokštumą. Išankstiniai teoriniai apmąstymai veda į negalutines kategorijas, kurios yra teksto medžiagoje tikrinamos, taisomos tol, kol su jų pagalba tekstas suvokiamas adekvačiai. Kategorijų sudarymas turinio analizėje vyksta tarp indukcijos ir dedukcijos (Šaparnis, Merkys, 2000).

Veiklos tyrimas (*action research*) ir sutelktos grupės (*focus group*) metodas. Naudojamas ieškant praktinių problemų sprendimo būdų socialinėse situacijose, siekiant pagerinti veiklos kokybę. Svarbiausias elementas – tyrėjo ir praktikų kooperacija ir bendradarbiavimas (Burns, 2000). Veiklos tyrimas „dažniausiai būna susijęs su naujo projekto, plano ar procedūros sukūrimu, įdiegimu ir patikrinimu“ (Charles, 1999, p.289). Manau, tai puiki praktika tarp teorijos ir praktikos. Šiame darbe veiklos tyrimas buvo naudojamas siekiant inicijuoti pokyčius ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimo srityje bei sukurti bendradarbiavimo, tenkinant specialiuosius ugdymo poreikius, modelį bendrojo lavinimo mokykloje. Remtasi klasikiniu K.Lewin'o veiklos tyrimo modeliu, aprašytu Burns (2000) ir kitų užsienio bei Lietuvos autorių darbuose.

8 paveikslas. K.Lewin'o veiklos tyrimo ciklinis modelis (pagal Burns, 2000).

Lewin'o modelis pateikia veiklos tyrimo sudėtį. Išskiriami du pagrindiniai etapai: 1) identifikavimas, kurio metu analizuojamos problemos, formuluojamos hipotezės; 2) intervencija, kurios metu hipotezės yra tikrinamos eksperimentuojant realiose socialinėse situacijose, siekiant sąmoningai suplanuotų pokyčių.

1 žingsnis. Identifikuojamos, vertinamos, formuluojamos problemos, kurios suvokiamos kaip kritinės tam tikrose kasdieninėse situacijose. Siekiama įvardintą problemą interpretuoti, išdiskutuoti, kad būtų išvengta jos suprimityvinimo (orientacija į buitines problemas). Formuluojama pagrindinė idėja, kurią dalyviai nori keisti ar tobulinti. Dažnai ši problema keičiasi ciklinio proceso eigoje. Tikslai kintamieji, nes jie kinta vystantis veiklos procesui.

2 žingsnis. Faktų, apibūdinančių situaciją, ieškojimo laikas. Svarbu atrasti problemos priežastis. Ši informacija leidžia sukurti svarbios informacijos bazę bei išskirti tam tikras grupes, kategorijas, tipus. Ši veikla iššaukia dalyvių radikalius pokyčius, suvokiant pagrindinę tyrimo idėją.

3 žingsnis. Galima pateikti literatūrą, susijusią su tyrimu, nagrinėjama problema. Siekiama supažindinti jau su įgyvendintais projektais, diskutuojama kokią patirtį būtų galima perimti. Tai leidžia dar kartą įvertinti dalyvių iškeltą problemą, ją apgalvoti, apibendrinti. Formuluojamos hipotezės, paaiškinantys kai kuriuos faktus, susijusius su problema.

4 žingsnis. Informacijos, susijusios su hipotezių, iškeltų tikslų galimu tikrinimu, rinkimas. Ką mokytojai daro tam tikrose situacijose, kaip skėsi, kokia buvo mokinių ir tėvų reakcija? Šie faktai leis toliau tikslingai atlikti problemos tyrimą. Hipotezės nėra tikrinamos statistiniais metodais, tiesiog stebima ar realybė sutampa su hipotezėmis. Net gi tuomet kai

hipotezė pasitvirtina, geriau tuos teiginius ir palikti hipotezėmis, bet ne išvadomis, nes kitose aplinkybėse ta pati hipotezė gali nepasitvirtinti. Analizės procesas yra nesibaigiantis, tačiau veiklos tyrime jis turi būti pertraukiamas veiksmui. Sustojama, kai dalyviai mano, jog gali praktiškai veikti ir patikrinti hipotezę. Pagrindinė problemos sprendimo idėja yra pripažįstama kaip įgyvendinama.

5 žingsnis. Pradedant veiksmus numatomos tyrimo procedūros (priemonės, ištekčiai, metodai, užduočių paskirstymas). Svarbi diskusija dėl sąlygų aptarimo su dalyviais, vadovais. Mokytojai gali norėti aptarti taip pat su jais sąlygas. Jų gebėjimą deramai atlikti darbą gali būti buvimas ar nebuvimas naštos, intervencijos. Pagrindinis principas: pirminiai veiklos žingsniai turi būti pasiūlyti tose srityse, kur veiklos dalyviai turi laisvę priimdami sprendimus.

6 žingsnis. Tai veiklos plano įgyvendinimas: apsisprendimas dėl sąlygų, duomenų rinkimo metodų, užduočių kontrolė ir pasidalijimas patirtimi su grupe, duomenų klasifikavimas ir analizė. Apgalvojamos ir galimos vertinimo procedūros siekiant kontroliuoti įgyvendinimo eigą. Galimas didelis vertinimo metodų pasirinkimas (kiekybiniai ir kokybiniai metodai). Dažniausiai naudojami dienoraščiai, analitiniai užrašai, dokumentų analizė, garso ir vaizdo įrašai, išorinis stebėjimas, interviu ir klausimynai.

7 žingsnis. Galutinis etapas, apimantis duomenų interpretavimą, visapusišką atlikto tyrimo vertinimą. Tyrimo atskaitoje turi atsispindėti istorinis kontekstas (kaip laiko požiūriu plėtojosi veikla ir tyrimas), įvykių prasminiai ryšiai.

Remiantis bendradarbiavimo kūrimo etapais (Dettmer ir kt. 1999) bei šiuo klasikiniu Lewin'o veiklos tyrimo etapu galima sudaryti veiklos planą, veiklos tyrimo eigą. Veiklos planas pagal Miltenienę (2005) (žr. **2 lentelę**).

2 lentelė

Veiklos tyrimo eiga

Žingsniai	Esminės temos	Dalyviai	Priemonės, metodai
1 žingsnis (siekiama suformuoti pagrindinę idėją, įvardijančią situaciją, kurią reikia keisti)	Problemų iškėlimas, bendradarbiavimo situacijos analizė konkrečioje bendrojo lavinimo mokykloje	Mokyklos SUK nariai Tėvai, auginantys SUP turinčius vaikus Mokiniai, turintys SUP	Grupinis interviu Grupinis interviu Individualus interviu
2, 3, 4 žingsnis (faktų, apibūdinančių situaciją ieškojimas, realių situacijų analizė, literatūros apžvalga, supažindinimas su kitų šalių patirtimi)	Diskusija sutelktoje grupėje Mokinių dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdimosi problemas: lūkesčiai ir motyvai 1 diskusija Tėvų vaidmuo ir dalyvavimo galimybės tenkinant vaiko SUP Informacinio pobūdžio	1 grupė Mokiniai, turintys SUP 2 grupė Tėvai, auginantys SUP turinčius vaikus 3 grupė Pedagogai, dirbantys su	Sutelktos grupės metodas (pasikeitimas vaidmenimis, stimulų aprašytų praktinių situacijų-panaudojimas), anketavimas

	<p>pranešimas "Vaiko dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdimosi problemas"</p> <p>2 diskusija Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės (kartu dalyvauja pedagogų grupė)</p> <p>1 diskusija Sėkmę, tenkinant specialiuosius ugdimosi poreikius lemiantys veiksniai</p> <p>2 diskusija Vaiko dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdimosi problemas. Po diskusijos informacinis pranešimas ta pačia tema</p> <p>3 diskusija Tėvų dalyvavimas tenkinant vaiko SUP Informacinis pranešimas ta pačia tema</p> <p>4 diskusija Pedagogų bendradarbiavimas tenkinant SUP Informacinis pranešimas ta pačia tema</p> <p>5 diskusija Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės (kartu dalyvauja tėvų grupė)</p> <p>6 diskusija Bendradarbiavome būdai ir metodai Informacinis pranešimas ta pačia tema</p>	SUP turinčiai mokiniams (SUK vadovas, klasės/dalyko mokytojai, specialistai)	
5, 6 žingsnis (tyrimo ir tolesnės veiklos procedūrų numatymas, veiklos plano įgyvendinimas)	Bendradarbiavimo priemonių išbandymas sprendžiant realius probleminius atvejus	Mokiniai, turintys SUP, jų tėvai, pedagogai	Realių probleminių atvejų analizė
7 žingsnis (vertinimas, plano tikslinimas)	Vertinimas, pokyčių fiksavimas	Mokiniai, turintys SUP, jų tėvai, pedagogai	Individualus interviu, anketinė apklausa

Siekiant įvertinti situaciją ir fiksuoti pokyčius (1 žingsnis) buvo naudojamas **grupinis interviu**. Pagal Žydžiūnaitę (2001), tai sutelkia ir motyvuoja dalyvius bendrai veiklai, surinkti tikslesnei informacijai. Organizuojant grupėse diskusijas bei veiklą, naudotas **sutelktos grupės** (focus group) metodo principas. Šį metodą aprašė 1946 m. R.Merton'as (Belenovski's, 2001). Tyrimo metu sutelkta grupė yra dirbtinai sukurtas sociumo modelis, kuriame vykstantis socialinis kontaktas dalyvius įpareigoja išsakyti savo nuomonę, reaguoti į kito vertinimus. Nurodomas optimaliausias grupės skaičius: 8-12 žmonių (mažiausiai -5, daugiausia -15-16). Atrenkant dalyvius gerai būtų laikytis homogeniškumo principo (vienodi pagal socialines charakteristikas). Veiklos tyrimo metu panaudotas ir **kolektyvinis atvejo tyrimas**, kurį sudaro keli skirtingi atvejai (Žydžiūnaitė, 2001). Tai pusiau struktūruotas individualus interviu. Šis tyrimas buvo naudotas vertinant įvykių ugdymo dalyvių bendrų susitikimų metu bei pokyčius po jų.

Tyrimo metu gautiems duomenims apdoroti ir sisteminti buvo naudojama Windows Microsoft Excel programa.

Tyrimo duomenų patikimumą užtikrina kiekybinio tyrimo duomenų apdorojimas Windows Microsoft Excel programa. Kokybinį tyrimą užtikrina visapusiška tyrėjo pateikta raštiška ataskaita. Taip pat patikimumą užtikrina naudota metodų trianguliacija, kai naudojami skirtingi duomenų rinkimo metodai.

3. SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKSLEIVIŲ, TĖVŲ IR PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMO KONSTRAVIMAS

3.1. Bendradarbiavimo situacijos įvertinimas Jonišio rajono „N“ pagrindinėje mokykloje

Išskirti trys **bendradarbiavimo situacijos įvertinimo etapai:**

1 etapas. Grupinis interviu su mokyklos nuolatiniais specialiojo ugdymo komisijos nariais.

2 etapas. Grupinis interviu su 5 – 10 klasių SUP turinčių mokinių tėvais.

3 etapas. Individualūs interviu su 5 – 10 klasių SUP turinčiais ugdytiniais.

1 etapo rezultatai. Interviu dalyvavo 5 specialiojo ugdymo komisijos nariai (specialiojo ugdymo koordinatore, 1 specialioji pedagogė, logopedė, socialinė pedagogė, matematikos mokytojas). Su mokyklos SUK koordinatore viso tyrimo metu teko bendrauti laiškais, telefonu dėl darbuotojos patirtos traumos (kojos lūžimo ir pusės metų turėto nedarbingumo lapelio). Darbo pradžioje buvo pareikštas ir nenoras bendradarbiauti: „aš darbo turiu labai daug“, bet visgi sutiko ir buvo labai aktyvus dalyvis. Interviu buvo pusiau struktūruotas (iš anksto numatyti kai kurie klausimai (žr. 5 priedą)). Interviu rezultatai buvo analizuojami turinio (content) analizės metodu. Identifikuotos turinio kategorijos ir subkategorijos (žr. 18 priedą), apibūdinančios aktualiausias SUK nariams problemas. Siekiant nustatyti ir išryškinti bendruomenės stipriąsias ir silpnąsias puses visos subkategorijos buvo skirstomos į „sutampančias su teigiamais veiksniais“ ir „sutampančias su neigiamais veiksniais“ (žr.3 lentelę).

3 lentelė

Interviu su specialiojo ugdymo komisijos nariais turinio kategorijos

Eil. Nr.	Kategorija	SUTAMPA SU TEIGIAMAIS VEIKSNIAIS	SUTAMPA SU NEIGIAMAIS VEIKSNIAIS
		Subkategorija	Subkategorija
1.	Specialistų vaidmuo	Pagalbos organizavimas mokinių grupėms/individams; Mokinių pažinimas, individualus priėjimas; Dalyvavimas SUK veikloje; Socialinių ryšių kūrimas;	
2.	Sunkumai organizuojant/ teikiant pagalbą		Pamokos organizavimo sunkumai; Darbo diferencijavimo sunkumai; Specialiosios pagalbos organizavimo sunkumai; Aukštesniųjų klasių mokinių ugdymo sunkumai; Mokinių mokymosi motyvacijos stoka;

3.	Pedagogų bendradarbiavimas	Neformalūs pokalbiai; Individualios konsultacijos; Svarbus klasės auklėtojo vaidmuo aukštesnėse klasėse; SUK posėdžiai; Paskaitos pedagogams mokykloje; Pasitikėjimas specialistais;	
4.	Bendravimas su tėvais	Tėvų informavimas; Tėvų įtraukimas; Tėvų įtraukimo svarbos pripažinimas; Psichologinė parama vaikui; Pedagogų kompetencijų pripažinimas – būtinas sėkmingos veiklos kriterijus;	Tėvų neigiamos reakcijos (kaltinimai pedagogams, problemas nepripažinimas); Kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu; Tėvų kaltinimas dėl vaiko problemų; Tėvų kompetencijų nuvertinimas; Tėvai – trukdytojai; Informacijos tėvams stoka;
5.	Klasės/ dalyko mokytojo vaidmuo	Vertinimas; Individualios konsultacijos su specialistais; Individuali pagalba mokiniui; Mokinio aktyvumo skatinimas, motyvacijos palaikymas; Ugdymo individualizavimas; Bendravimo su tėvais įgūdžiai;	Identifikavimas;
6.	Pedagogų požiūris į SUP vaikus ir jų ugdymą		Požiūris kaip į problemą;
7.	SUK veikla	Identifikavimas; Organizavimas; Vertinimas;	
8.	SUP vaiko vaizdinys		Socialinės – mokomosios veiklos kryptingumo stoka; Bendraamžių neigiamos nuostatos ir atstūmimas; Bloga fizinė – emocinė savijauta; Orientacija į sutrikimą, problemas; Pedagogų dėmesio stoka;
9.	Vaiko gebėjimas aktyviai dalyvauti sprendžiant problemas	Mokinių galimybių dalyvauti pripažinimas;	Mokinių galimybių dalyvauti ribotas pripažinimas;
10.	Pedagogų savijauta		Nepasitenkinimas savimi ar savo darbo rezultatu; Bejėgiškumas;
11.	SUK koordinatoriaus vaidmuo ir veiklos prioritetai	Organizavimas; Koordinavimas; Komandinis darbas;	

Tyrimas išryškino pedagogų bendruomenės stipriąsias ir silpnąsias puses. Pagal pedagogų nuomonę, mokykloje ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius nekyla jokių problemų: „specialistų vaidmuo; pedagogų bendradarbiavimas; SUK veikla; SUK

koordinatoriaus vaidmuo ir veiklos prioritetai “ Pedagogai ir specialistai pabrėžė ugdymo individualizavimo ir pagalbos mokiniui svarbą (ugdyti, koreguoti sutrikimus, padėti adaptuotis, prisitaikyti aplinkoje, įgyti elementarius įgūdžius; kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų šalinimas; priimti vaiką toks koks yra ir padėti jam augti, mokytis: orientuoti į savarankiškumą, kūrybiškumą). Specialistams svarbi veikla mokyklos specialiojo ugdymo komisijoje (dalyvauju SUK posėdžiuose), ugdytinių socialinių ryšių kūrimas (tenkinu socialinius poreikius). Klasės (dalykų) mokytojai pripažįsta svarbų savo vaidmenį, kuriant palankų mikroklimatą ugdytiniams klasėje (rūpinusi asmeninėmis problemomis, ryšiai su klasės kolektyvu ir pan.). Aktyvus bendradarbiavimą skatinantis specialiojo ugdymo koordinatoriaus vaidmuo (organizuoti komandinį darbą; tik bendras darbas: vaikai, tėvai, mokytojai, specialistai, mokyklos administracija.). Bendrojo ugdymo pedagogai derina žinias ir programinius reikalavimus, individualius poreikius. Tiek pedagogai, tiek specialistai pabrėžia vaiko problemų (sutrikimų) identifikavimo svarbą (rasti visus problemų turinčius vaikus). Pastebėtas glaudus pedagogų ir specialistų bendradarbiavimas. Jų dažniausios neformalaus bendradarbiavimo formos: „dažnai kalbamės pertraukų metu; kalbame pietaudamos“. Individualus bendravimas (konsultacijos su spec. pedagoge, logopede, psichologe, soc. pedagoge; auklėtojomis, dalykų mokytojais, vaikais bei jų tėvais). Mokykloje aktyvios paskaitos pedagogams (skaitomos paskaitos, kaupiama informacija, organizuojamos informacinės išvykos ir kt.) bei organizuojami SUK posėdžiai. Akcentuojamas klasės auklėtojo vaidmuo: „pirmiausia kreipiusi į auklėtoją iškilus problemoms“. Dalykų mokytojai išreiškė pasitikėjimą mokykloje dirbančiais specialistais (visada gausi atsakymą). Problemų pedagogai nepaminėjo, tačiau manau, kad jų paminėtos neformalios bendravimo formos neskatina bendro problemų sprendimo, tenkinant ugdytinių specialiuosius ugdimosi poreikius.

Aptariant pedagogų paminėtas problemas galima išskirti – „sunkumai organizuojant/teikiant pagalbą; bendravimas su tėvais; SUP vaiko vaizdinys; pedagogų savijauta“. Sunkumai organizuojant/teikiant pagalbą, susiję: su pamokos organizavimu (ugdymo kokybė), darbo diferencijavimu (paruošti jiems prieinamą medžiagą ir parinkti mokymo metodus), specialiosios pagalbos organizavimu (pagal savo išgales suvokia ir perima kultūros pagrindus, bendravimo, rašymo, skaičiavimo įgūdžius; šie vaikai nesusivokia dabarties gyvenime), aukštesniųjų klasių mokinių ugdymu (raštingumas), mokinių mokymosi motyvacijos stoka (gebėjimas ir noras reikšti vaikui savo mintis; mokykloje mokiniams jaustis saugiai). Tyrimo rezultatai parodė ir kitą, labai svarbią problemą – bendradarbiavimą su tėvais. Išskiriamos šios kategorijos: kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu; tėvų kaltinimas dėl vaiko problemų; tėvų kompetencijų nuvertinimas; tėvai – trukdytojai. Pedagogų nuomonės: „ne visi tėvai noriai bendrauja; turi žinoti ką vaikas mokosi kiekvieną dieną; daugiau rūpintųsi, prižiūrėtų

vaikų mokymąsi; tėvai retai lankosi mokykloje; daugiau prisidėti prie mokinio ugdymo (si); jų vaidmuo menkas, trūksta domėjimosi; ribota pagalba vaikams arba visai jos nėra; patys rodo negatyvų pavyzdį vaikams; susitikimo metu stengiasi sudaryti išpūdį, kad jiems rūpi vaiko problemos, nors taip ne visados yra“. Aktuali problema - SUP turinčio vaiko vaizdinys. Kalbėdami apie mokinius turinčius SUP, pedagogai išvardijo šias problemas: socialinės – mokomosios veiklos kryptingumo stoką (patys nedirba, dažnai trukdo ir kitiems), blogą fizinę – emocinę savijautą (elgesio problemos, sunku įtraukti į bendrą veiklą), orientaciją į sutrikimą, problemas (patys nori rinktis užduotis, kurios jų nelavina), neigiamas bendraamžių nuostatas ir atstūmimą (kartais pasijuokia; draugai „savo rato“), pedagogų dėmesio stoką (trūksta laiko skirti dėmesį visai klasei ir atskirai šiems vaikams). Išskiriant pedagogų savijautą, galima paminėti nepasitenkinimą savimi ar savo darbo rezultatu bei bejėgiškumą (trūksta laiko; po pamokų vaikai nebemotyvuoti, nes pavargę, bėga iš logopedinių užsiėmimų).

2 etapo rezultatai. Antrame etape dalyvavo SUP turinčių mokinių 10 tėvų (visos moterys). Buvo labai sudėtinga suburti visus tėvus į vieną susitikimą, dėl įvairių tėvams iškilusių priežasčių (užimtumas, vaiko liga ir pan.). Todėl teko organizuoti du susitikimus. Dalyvių atranka vyko vadovaujantis savanoriškumo principu – galimybė įsitraukti buvo suteikta visų 5 – 10 klasių mokinių tėvams (27 šeimos), dalyvauti sutiko 14, bet vėliau 4 atsisakė ir liko 10. Interviu procedūra vyko panašiai kaip ir 1 etape su pedagogais – interviu buvo pusiau struktūruotas (iš anksto numatyti kai kurie klausimai (žr. 6 priedą), tačiau buvo kalbama ir nenumatytomis temomis. Interviu rezultatai buvo analizuojami turinio (*content*) analizės metodu. Identifikuotos turinio kategorijos ir subkategorijos, apibūdinančios tėvams aktualiausias problemas (4 lentelė) (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 19 priede).

4 lentelė

Interviu su specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvais turinio kategorijos

Eil. Nr.	Kategorija	SUTAMPA SU TEIGIAMAIS VEIKSNIAIS	SUTAMPA SU NEIGIAMAIS VEIKSNIAIS
		Subkategorija	Subkategorija
1.	Tėvų konstruojamas vaiko vaizdinys	Teigiamos asmenybės savybės; Pomėgiai; Vaiko iniciatyva;	Neigiamos asmenybės savybės; Mokomosios veiklos kryptingumas; Kaltinimai vaikui; Bloga fizinė – emocinė savijauta; Bendraamžių neigiamos nuostatos ir atskirtis;
2.	Vaiko dalyvavimas sprendžiant problemas	Teigiamas tėvų požiūris;	
3.	Tėvų lūkesčiai iš	Dalijimasis informacija;	

	pedagogų	Teigiamų bendraamžių nuostatų skatinimas; Pagalba vaikui;	
4.	Bendravimas su pedagogais ir specialistais	Klasės mokytojas (auklėtojas) – pagrindinis kontaktinis asmuo;	Bendravimo su specialistais stoka;
5.	Specialioji pedagoginė pagalba	Tėvų iniciatyva skiriant specialųjį ugdymą; Noras kartu spręsti problemas; Pasitikėjimas specialistais ir specialiaja pagalba;	
6.	Tėvų savijauta, reakcijos	Pagalbos ieškojimas;	Kaltė; Stresas; Emociniai išgyvenimai; Nuovargis;
7.	Bendravimas su vaiku ir tėvų vaidmuo	Savarankiškumo skatinimas; Pagalba namuose; Domėjimasis ir kontrolė; Vaiko poreikio bendrauti pripažinimas; Mokymosi sunkumų pripažinimas;	Mokymosi sunkumų nepripažinimas;
8.	Tėvams išskylantys sunkumai		Dalykinių žinių stoka; Vaiko fizinė būklė; Silpna mokymosi motyvacija;

Interviu metu surinkti duomenys leido geriau pažinti šeimas, tėvų poziciją, jų lūkesčius, teigiamus ir neigiamus veiksnius, galinčius nulemti bendradarbiavimo sėkmę ar nesėkmę. Tėvų lūkesčiai iš pedagogų leidžia suprasti, jog jie siekia savo vaikams gerovės ir žinoma bendradarbiavimo: dalijimasis informacija (būtinai bendradarbiavimas tarp mokytojų ir tėvų; malonu pabendrauti; ne viską sužinau iš sūnaus, būtina susitikti su mokytojais), teigiamų bendraamžių nuostatų skatinimas (neleisti vaikams tyčiotis iš vaiko), pagalba vaikui (dažnai būna, kad vaikas nesupranta, kartais būna ir aš nesuprantu, reikia kitų pagalbos). Teigiamai tėvai įvertina vaiko dalyvavimą sprendžiant problemas (susitikimuose būnu kartu su dukra; reiktų, kad susirinkimuose dalyvautų ir vaikai; problemas sprendžiame kartu) bei specialiąją pedagoginę pagalbą (pastebima tėvų iniciatyva skiriant specialųjį ugdymą; tėvai pareiškė norą kartu spręsti problemas bei pasitikėjimą, pasitenkinimą specialistais ir specialiaja pagalba). Tėvai taip pat teigiamai įvertina savo bendravimą su vaikais: savarankiškumo skatinimas (padedu tik kai paprašo pagalbos), pagalba namuose (visuomet padedu; dirbame kartu; per mažai padedu; teikiu pagalbą), domėjimasis ir kontrolė (ne visuomet viską sužinau, bet stengiuosi išklausinėti), vaiko poreikio bendrauti pripažinimas (paprašo pagalbos, visuomet padedu), mokymosi sunkumų pripažinimas (jam sunku mokytis su visais; sutinku, kad jai reikia pagalbos). Tačiau yra tėvų, kurie nepripažįsta mokymosi sunkumų (problemų neturime; sekasi mokslai; problemų mažai).

Nors ir mažiau, tačiau dalis tėvų mato vaikų teigiamas savybes: teigiamos asmenybės savybės (darbšti, padeda namie; ne tinginys, tvarkosi ūkyje; atviras, viską pasipasakoja), pomėgiai (patinka ūkyje tvarkytis; daug siuva), vaiko iniciatyva(kai paprašo pagalbos, visuomet padedame).

Tyrimo rezultatai leido išskirti ir problematiškas subkategorijas. Tėvų konstruojamas vaiko vaizdinys turi nemažai negatyvių komponentų: akcentavimas neigiamų asmenybės savybių (lėta; per daug lėta; kartais nuslepia, ne viską papasakoja; nedrąsus pamokų metu), mokomosios veiklos kryptingumas (sekasi mokslai; nesugeba mokytis su visa klase; sunkiai supranta ką moko mokykloje), bloga fizinė – emocinė savijauta (nesusikaupia darbui; nervuotas, stengiuosi ramiau šnekėti), bendraamžių neigiamos nuostatos ir atskirtis (vadina kvailele, nepilno proto). Kita problematika kategorija - tėvų savijauta, reakcijos. Čia tėvai išskiria: kaltę (labai gailiuosi, kad ne visuomet galiu padėti vaikui; ne kaip jaučiuosi, kad vaikas turi problemų; gal mažai padedu, kad vaikui nesiseka mokslai); stresą (sužinojusi apie problemą patyriau šoką), emocinius išgyvenimus (kai yra problemų nesinorisi šnekėti su mokytojais; nemalonu, kad vaikui reikia specialiosios pedagoginės pagalbos), nuovargį (grįžti pavargęs, neturi jėgų ir laiko padėti). Taip pat tėvai nurodo jiems išskylančius sunkumus: dalykinių žinių stoką (daug ko pati nesuprantu; nesuprantame abu), vaiko fizinė būklę (nervuotas, greitai viską meta; po širdies miokardo sulėtėjo mąstymas) bei silpną mokymosi motyvaciją (nenori mokytis).

3 etapas. Buvo apklausiami ugdytiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių. Įtraukti tie mokiniai, kurių tėvai sutiko dalyvauti tyrime. Tokių mokinių buvo 10 (5 – 10 klasių ugdytiniai). Du mokiniai tuo metu sirgo gripu, todėl jiems buvo pateiktos anketos į namus. Mokinių apklausai buvo naudojamas individualaus pusiau struktūruoto interviu metodas, kai viena dalis klausimų iš anksto numatoma, o kita dalis – nukreipiamieji klausimai (žr. 4 ir 7 priedus). Apibendrinus žodinės apklausos rezultatus buvo identifikuota 10 kategorijų ir 55 subkategorijos, atspindinčios respondentų nuomonę ir poziciją aptariamam klausimui (žr. 5 lentelę) (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 20 priede).

Interviu su ugdytiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių, turinio kategorijos

Eil. Nr.	Kategorija	SUTAMPA SU TEIGIAMAIS VEIKSNIAIS	SUTAMPA SU NEIGIAMAIS VEIKSNIAIS
		Subkategorija	Subkategorija
1.	Vaiko savivaizdis	Socialiai priimtinas elgesys; Teigiamos asmenybės savybės; Mokomosios veiklos kryptingumas; Gera fizinė – emocinė savijauta; Tikėjimas savo galimybėmis; Mokymosi sunkumai ir jų pripažinimas; Pagalbos sau būdai; Teigiama mokymosi motyvacija;	Socialiai nepriimtinas elgesys; Bloga fizinė – emocinė savijauta; Nepasitikėjimas savo galimybėmis; Neigiama mokymosi motyvacija;
2.	Siekiamas vaiko vaizdinys	Socialiai priimtinas elgesys; Teigiamos asmenybės savybės; Socialinė integracija; Geresni mokymosi pasiekimai; Geresnė fizinė – emocinė savijauta per pamokas;	Pasitenkinimas esama situacija;
3.	Santykiai su bendraamžiais	Teigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai; Priėmimas;	Neigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai; Socialinė atskirtis (neprisitaikymas prie bendraamžių);
4.	Santykiai su tėvais	Teigiamos tėvų nuostatos; Domėjimasis ir iniciatyva;	Neigiamos tėvų nuostatos; Pagalba mokantis;
5.	Santykiai su pedagogais	Teigiamos pedagogų nuostatos; Aktyvinančios instrukcijos; Teigiami vaikų vertinimai mokytojų atžvilgiu; Psichologinis palaikymas; Pagalba mokantis;	Bendravimo problemos;
6.	Asmenys teikiantys informacija apie specialiąją pagalbą	Mokytojai;	Niekas;
7.	Specialioji pedagoginė pagalba	Specialiosios pagalbos pripažinimas; Specialiosios pagalbos efektyvumas; Specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų; Išklausymas; Specialioji pagalba natūrali ugdymo proceso dalis;	Specialioji pagalba – atskirtis nuo bendraamžių; Neigiama bendraamžių reakcija;
8.	Vaiko dalyvavimas aptariant jo problemas	Dalyvauja;	Nedalyvauja;
9.	Vaiko noras dalyvauti	Noras dalyvauti;	
10.	Vaiko nedalyvavimas susitikimuose		Suaugusiųjų nepripažinimas;

Moksleivių interviu dominuoja teigiami veiksniai: vaiko savivaizdis; siekiamas vaiko vaizdinys; santykiai su pedagogais; specialioji pedagoginė pagalba; vaiko noras dalyvauti. Neigiami veiksniai: vaiko savivaizdis, santykiai su bendraamžiais ir tėvais bei vaiko nedalyvavimas susitikimuose. Vaiko savivaizdžio kategorijoje identifikuotos 8 subkategorijos, sutampančios su funkciniais veiksniais ir 4 - su disfunkciniais veiksniais. Bet yra ir disfunkcinių veiksmų: socialiai nepriimtinas elgesys (pasiutęs, išdykęs, įžūlus, mušu kitus, nedrausmingas), bloga fizinė – emocinė savijauta (*jaučiuosi, kaip bokso kriaušė, mušamas; išalkęs*), nepasitikėjimas savo galimybėmis (nežinau; gerai tokia kokia esu), neigiama mokymosi motyvacija (nesiseka mokytis). Funkciniai veiksniai: dominuoja teigiamos asmenybės savybės (geras, nuoširdi, atidi, linksma), tikėjimas savo galimybėmis (aš daug siuvu, būsiu siuvėja; būsiu ūkininku, pirksiu arklį; mokysiuosi toliau; gerai žaidžiu krepšinį), mokymosi negalės pripažinimas (sunku su visais kartu atlikti užduotis; sunkiausiai sekasi lietuvių k. ir matematika). Keli mokiniai įvardijo pagalbos sau būdą (stengiuosi daryti viską ką užduoda mokytoja). Kategorija „siekiamas vaiko vaizdinys“ dominuoja teigiami veiksniai (socialiai priimtinas elgesys; teigiamos asmenybės savybės; socialinė integracija; geresni mokymosi pasiekimai; geresnė fizinė – emocinė savijauta per pamokas). Ir tik vienintelis neigiamas veiksnys - pasitenkinimas esama situacija (gerai kokia esu; nieko gero nenoriu). Santykiuose su bendraamžiais vieni labiau akcentavo socialinę atskirtį (*ne visi nori su manim bendrauti*) ir bendraamžių patyčias (mane laiko kvailele, nepilno proto), kiti – socialinę integraciją (turiu draugų) ir teigiamus bendraamžių vertinimus (*sako, kad esu gera*). Tokia situacija rodo, kad kiekvieno vaiko situacija labai individuali. Santykiuose su tėvais kategorijoje dominuojančios subkategorijos sutampa su funkciniais veiksniais. Teigiamas tėvų nuostatos (esu stropi; darbininkas), pagalba mokantis (kai supranta padeda ruošti namų darbus; galėtų daugiau padėti), domėjimasis ir iniciatyva (dažnai mama ateina į mokyklą). Neigiamos tik tėvų nuostatos į vaiką (kad turiu daugiau pasistengti). Moksleiviai taip pat pareiškė norą dalyvauti tėvų susitikimuose su mokytojais, nes iki šiol to nedarė. Moksleiviai, kaip teigiamus veiksmus išskiria santykius su pedagogais (teigiamos pedagogų nuostatos; aktyvinančios instrukcijos; teigiami vaikų vertinimai mokytojų atžvilgiu; psichologinis palaikymas; pagalba mokantis) ir specialiąją pedagoginę pagalbą (specialiosios pagalbos pripažinimas; specialiosios pagalbos efektyvumas; specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų; išklašymas; specialioji pagalba natūrali ugdymo proceso dalis). Tačiau interviu rezultatai rodo, kad su mokiniais niekas nesikalba apie specialiąją pedagoginę pagalbą (kategorija „Asmenys teikiantys informaciją apie specialiąją pagalbą. Su vaiko mokymosi sunkumais susijusios problemos aptariamos vaikui nedalyvaujant, tik vienu atveju vaikas buvo įtraukiamas į tokio pobūdžio diskusijas. Įdomu buvo sužinoti ugdytinių

nuomonę apie bendrus su suaugusiais pasitarimus. Rezultatai parodė, kad mokiniai labai noriai dalyvautų aptariant jų problemas.

Išanalizavus ir apibendrinus interviu rezultatus galima teikti tokius apibendrinimus:

- Tyrimo metu išskirti teigiami veiksniai: teigiamas ugdytinių ir jų tėvų požiūris specialiąją pedagoginę pagalbą, aktyvi MSUK ir jos koordinatoriaus veikla, pedagogų veiklos orientacija į individualius vaiko poreikius, tėvų suvokimas apie teigiamą bendradarbiavimo naudą, vaikų norą dalyvauti bendroje veikloje ir kt.
- Sunkumai kyla organizuojant darbą su SUP turinčiais mokiniais ir teikiant pagalbą (pamokos organizavimas, darbo diferencijavimo sunkumai, specialiosios pedagoginės pagalbos organizavimo sunkumai, motyvacijos stoka ir pan.), kurie sukelia pedagogų bloga savijautą, moksleivių nepasitikėjimą savo jėgomis bei tėvų norą atsiriboti nuo bendravimo).
- Pedagogų ir tėvų neigiamas požiūris į SUP turinčius vaikus (vaiko vaizdinys, požiūris į jų ugdymą, jo dalyvavimo ignoravimas, menkas bendravimas su tėvais ir pan.) neigiamai veikia SUP turinčio mokinio ugdymo (si) procesą.
- Pedagogų neigiamas požiūris į tėvus, o tėvų nenoras ir baimės aktyviau dalyvauti savo vaiko ugdymo (si) procese, apsunkina sėkmingo bendradarbiavimo procesą.
- Pasirinktos bendradarbiavimo formos leidžia bendrauti perduodant informaciją viena kryptimi (bendradarbiavimas tarp pedagogų), tačiau neužtikrina bendro problemų sprendimo, neskatina vaiko ir jo tėvų įtraukimo bei aktyvaus jų dalyvavimo (mokinys nedalyvauja aptariant mokymosi problemas; su juo nesikalbama apie specialiosios pedagoginės pagalbos tikslus, prasmę, galimybes; tėvams trūksta bendravimo, informacijos ir pan.).

3.2. Ugdymo proceso dalyvių subjektyvių refleksijų turinio analizė

Siekiant subjektyvių refleksijų ir pokyčių buvo sutelktos trys grupės (SUP poreikių turinčių ugdytinių, jų tėvų ir pedagogų). Šiame etape darbas vyko gana sklandžiai, be trukdžių (išskyrus tai, kad mokyklos SUK koordinatorė vis dar negrįžusi į mokyklą). Grupėse vyko diskusijos numatytomis temomis (žr. 2 lentelę). Pirmoji diskusija iš kitų išsiskyrė savo pasyvumu. Sekančios diskusijos aktyvėjo. Individualių refleksijų analizė parodė tik pedagogų nepritarimus tėvų nuomonei diskusijų (2-ros ir 5-os) metu. Diskusijų turinys analizuojamas naudojant turinio (*content*) analizės metodą. Po kiekvienos diskusijos dalyviai pildė atviro tipo anketą (žr. 9 priedą). Ją sudarė du teiginiai (kuriuos reikėjo užbaigti) ir du atviro tipo klausimai.

Siekiami išsiaiškinti kiekvieno dalyvio individualią nuomonę, individualių refleksijų turinį, kuris galbūt nesutampa su diskusijų turiniu. Numatant klausimus individualioms refleksijoms po diskusijų pasinaudota Miltenienės (2005) aprašyto bendradarbiavimo modelio kūrimo patirtimi. Siekiama stebėti tiek grupinius, tiek ir individualius turinio pokyčius kiekvienos diskusijos metu.

Ugdytinių subjektyvių refleksijų turinio analizė

Siekiant išsiaiškinti ugdytinių lūkesčius, galimas subjektyvias reakcijas dalyvaujant susitikime ir kartu su suaugusiais sprendžiant mokymosi problemas, buvo organizuojama mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (5 – 10 klasių) veikla grupėje. Naudojant projekcijos metodą, pateikta nepažįstamo mokinio istorija (žr.10 priedą). Ugdytiniai turėjo sugalvoti istorijos tęsinį - padėti istorijos veikėjui savo pasiūlymais. Taip buvo siekiama pažinti ugdytinių savijautą, išgyvenimus. Norint išsiaiškinti veiksnius, kurie leistų kurti palankias sąlygas vaiko dalyvavimui kartu su suaugusiais sprendžiant mokymosi problemas, buvo naudojamas pasikeitimo vaidmenimis metodas. Ugdytiniai pasidalijo į tris grupes: vieni įsivaizdavo esą mokiniai, kiti tėvai, o dar kiti mokytojai. Kiekviena grupė ant skirtingos spalvos juostelių surašė patarimus vaikui, tėvams, pedagogams (pagal vaidmenį) apie elgesį, kurio iš jų tikimasi susitikimo, kai bendrai sprendžiamos vaiko mokymosi problemos, metu.

Išanalizavus moksleivių pateiktą turinį buvo išskirtos 4 kategorijos (mokinių sau skiriamas vaidmuo; savijauta; lūkesčiai iš tėvų; lūkesčiai iš mokytojų) ir 14 subkategorijų (žr. 21 priedą). Sužinojus, kad gali tekti dalyvauti kartu su tėvais ir mokytojais aptariant mokymosi problemas, mokiniams iškyla šios problemos: apima baimės (kad tik neapskųstų; galėtų ir pagirti, nenoriu girdėti vien tik blogus dalykus) ir kaltės (per mažai mokinuosi; reiktų daugiau pasistengti) jausmas. Susitikimuose dauguma save matė kaip aktyvų dalyvį (pasakyčiau viską; kaip jie man padės, jei nežinos ko aš nesuprantu; žinočiau ką tėvams pasakoja; reiktų save apsiginti; kartu dirbant lengviau) ir tik viena mergaitė - save tik kaip pasyvų klausytoją (geriau tyliai pasėdėti, vis tiek nesuprantu ko klausinėja). Moksleiviai išskyrė ir tinkamo elgesio svarbą (nesiblaškyti; sutelkti dėmesį; nesinervinti). Lūkesčiai iš tėvų siejasi su: pagalba vaikui (kad padėtų, kai paprašau pagalbos; ramiai padėtų, be reikavimų), pozityvios informacijos suteikimu (gera mergaitė; kad stengiasi geriau mokytis), psichologiniu palaikymu (tėvai turi ramiai šnekėti, nešaukti; padėti mokytis; dažniau pagirti už gerus darbus), bendravimo kultūra (išklaudyti ir mane, ne tik mokytoją; mane suprastų; nebūčiau kriaušė, nemuštu), vaiko individualumo pripažinimu (kartais norisi pabūti vienai; problemas galiu pati išspręsti). Lūkesčiai iš pedagogų siejasi su: objektyvi informacija (tikėtų manimi, o ne kitais), empatija ir supratimas (suprasti; nuraminti), pozityvi informacija (pagirtų; neleistų kitiems juoktis iš manęs). Daugumos

moksleivių patarimas tėvams: susitikimuose pedagogų su tėvais kalbėtis visiems kartu. Su šiai tyrimo rezultatais vėliau buvo supažindinti pedagogai ir tėvai.

Tėvų subjektyvių refleksijų turinio analizė

1 diskusijos (tėvų vaidmuo ir dalyvavimo galimybės tenkinant vaiko SUP) analizė.

Diskusijos dalyviams pateiktos dvi sumodeliuotos konfliktinės situacijos: tarp tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką ir pedagogų (žr. 11 priedą). Tėvai pasidalijo į dvi grupes, pasiskirstė vaidmenimis: vieni situaciją vertino iš pedagogų pozicijų, kiti – iš tėvų. Vertinant antrąją situaciją, buvo dar kartą apsikeista vaidmenimis siekiant įvairesnės patirties. Atlikus diskusijos turinio analizę nustatytos 5 kategorijos (tėvų ir pedagogų bendravimas; tėvų vaidmuo ir dalyvavimas; pedagogų vaidmuo; specialioji pedagoginė pagalba; tėvų savijauta) ir 23 subkategorijos (leksinių – semantiniai vienetai pateikiami 22 priede). „Tėvų ir pedagogų bendravimo“ srityje tėvai patvirtino nesusikalbėjimą ir kiekvieno skirtingumą (kiekvienas supranta skirtingai; tėvų ir mokytojų nuomonės dažnai nesutampa; tą patį vaiką kiekvienas pažįsta skirtingai), tačiau siekdami norimo bendravimo, pateikė šiuos pasiūlymus: dalijimasis informacija (reikia pagalbos ne tik vaikams, bet ir tėvams; būtina kalbėtis apie tai; klabėtis trise: vaikas, mama, mokytojas), nuolatinis ryšių palaikymas ir bendravimas (daugiau reikia susitikimų; padėti tėvams susivokti situacijoje), pasitikėjimas (pasitikiu mokytojais; vaikas geriau moksi, pradėjus gauti spec. pagalbą), šeimos individualumo pripažinimas (tėvai skirtingi; su kiekviena šeima skirtingas bendravimas). Subkategorija „tėvų vaidmuo ir dalyvavimas“ diskusijos dalyviai akcentavo tėvų iniciatyvą (daugiau rūpintis savo vaiku; ieškoti pagalbos, jei pats nesugebi; išklaudyti protingesnių), pagalbą vaikui namuose (tėvai turi padėti), svarbų savo vaidmenį (tėvai gali ir paskatinti, ir sustabdyti; tėvai – gyvas pavyzdys), pastangas ginant vaiko interesus (visi tėvai nori, kad vaikui būtų geriau). Tėvai prisiima dalį ir sau kaltės (mamą valdo emocijos; tėvų neišprusimas). Dalyviai vertindami subkategoriją „pedagogų vaidmuo“, išskyrė būtiną pedagogų iniciatyvą bendraujant su tėvais (įrodyti tėvams savo teisingumą; suprasti tėvus ir atsargiai padėti), jų kompetenciją (mokytojai ko gero žino ką daro; darbo turi tikrai daug), palankaus mikroklimato klasėje kūrimas ir skatinimas teigiamų bendraamžių nuostatų į neigalius moksleivius (neleisčiau mokiniams juoktis iš kitokių vaikų; viskas priklauso nuo mokytojo elgesio). Tėvai pripažįsta jog pagalbos reikia ir jiems, ir vaikams (tėvams reikia pagalbos; būtina dirbti su vaiku individualiai). Tėvai smerkia pedagogų norą skirstyti ugdytinius į silpnus ir stiprius, stengtis, kad ugdytiniai nepajaustų atskirties (vaiko išskyrimas iš kitų jį žeidžia; kiti mokiniai iš to tik juokiasi). Tokie neigiami veiksniai gali lemti ir specialiosios pedagoginės pagalbos ignoravimą. Todėl diskusijos dalyviai skatina pedagogų supratingumą, empatiją (reikia suprasti visus; kiekvienas vaikas individualus), skatinti pozityvias nuostatas (geras pavyzdys yra

geriausias darbas; mokytojai turi būti aktyvesni). Kalbėdami apie specialiąją pagalbą tėvai akcentavo specialistų kompetencijos svarbą (reikia specialisto, kuris viską paaiškintų; spec. pedagogė darė ką galėjo). Dalyviai gilinasi ir į savo kaip tėvų, savijautą: nusivylimo vaiku jausmą (jis gali mokytis, tik tingi), bejėgiškumą (nebeturiu jėgų; pritrūksta laiko), abejones savo kompetencija (kartais pati nesuprantu).

Antroji diskusija vyko dalyvaujant tiek tėvams tiek pedagogams. Jos analizė pateikiama 56 puslapyje, aptariant pedagogų 5 diskusijos „tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės“ turinį.

Pedagogų subjektyvių refleksijų turinio analizė

1 diskusijos „sėkmingas atvejis iš mano patirties“ analizė.

Mokyklos pedagogai dalijosi patirtimi papasakodami apie sėkmingą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymo situaciją. Atlikta diskusijos turinio analizė pateikė 4 kategorijas ir 21 subkategorijas (žr. 23 priedą).

Kategorija „vaikas ir jo situacija“ pateikia pedagogų teigiamą požiūrį į vaiką, norą jiems padėti. Kalbėdami apie sėkmingus atvejus ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką minimi šie veiksniai: vaiko sutrikimo laipsnį (kuo lengvesnis sutrikimas, tuo didesnė galimybė sėkmės) siejo su pozityviais poslinkiais vaiko ugdymo(si) procese (smagu dirbti kai matai rezultatus, kartais nors ir menkus). Neigiama patirtis: psichologinę įtampą, kurią išgyvena specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai (įtampa, jaudulys; baimė nesuspėti su visais kartu atlikti darbu) ir jų socialinę atskirtį nuo bendraamžių (vaikai izoliuoja, pasijuokia, užgaulioja; ne visi turi draugų, arba draugai savo rato). Tačiau pedagogai stengiasi spręsti pastebėtas problemas bei individualiai dirbti su spec.poreikių mokiniais. Kategorija „tėvų įtraukimas ir dalyvavimas“. Paminėti teigiami veiksniai, turintys teigiamos įtakos kuriant bendradarbiavimo santykius: konkretūs patarimai, šeimos ir vaiko pažinimas, parama (psichologinė, socialinė) šeimai. Tačiau yra ir neigiamų veiksnių: vienkryptis informacijos perdavimas (stengiamės, tik tėvai nelabai nori lankytis mokykloje; Menkas, vienpusis), kuris tikrai nėra sėkmingo bendradarbiavimo veiksnys. Įvardija tėvų įtraukimo sunkumus (nenoriai lankosi mokykloje; jų nuomone, ugdymas - tik mokytojų ir vaikų darbas. Dar vienas neigiamas veiksnys – pedagogų noras nuvertinti tėvų kompetencijas ugdyti savo vaiką (neigiamas pavyzdys; žinių stoka; tingėjimas padėti vaikui). Mokykloje vyksta tik viena kryptimi sėkmingas bendradarbiavimas – tarp pedagogų. Kategorijoje „pedagogų bendradarbiavimas“ dalyviai išskyrė bendrojo ugdymo pedagogų bendravimo su specialistais svarbą, dalijimąsi informacija, bendrojo ugdymo pedagogai pripažino specialiosios pedagoginės pagalbos efektyvumą ir bendrumo jausmą, kuris atsiranda bendromis pastangomis pasiekus tikslą, gerų rezultatų (dalis

neišspręstų problemų išsisprendžia). Siekiant visiško bendradarbiavimo (kategorija „ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas“) pedagogai išskyrė šiuos veiksnius: bendravimas, empatija, pagalba (kuriant tinkamą aplinką); problemos sprendime turi dalyvauti vaikai, tėvai, mokytojai, specialistai; individualūs pokalbiai su vaikais, tėvais, specialistais. Tarp aktyvių ugdymo proceso dalyvių buvo minimas ir pats ugdytinis. Diskusijos pabaigoje vyko patirties apibendrinimas, įvardijant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų sėkmingą ugdymą užtikrinančius veiksnius. Įvardinti šie veiksniai – laiku pastebėti ir nustatyti vaiko sutrikimą; sukurti teigiamą mokyklos aplinką; suteikti vaikui pagalbą; skatinti mokinio mokymosi motyvaciją; vaikus skatinti, pagirti; stiprinti ryšį tarp mokytojų, specialistų, spec. poreikių vaiko ir jo šeimos. Jų įvardinti veiksniai siejasi su vaiku, jo situacija, tėvais bei pačiais pedagogais.

Individualių refleksijų turinio analizė

Individualių refleksijų turiniui analizuoti naudotas turinio (content) analizės metodas. „Mintys, kurioms visiškai pritariu“ veiksniai: siekimas teigiamo bendraamžių požiūrio; ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas, pozityvumas (žr. 24 priedą). Nebuvo nė vieno pedagogo, kuris būtų nepritaręs girdėtiems teiginiams. Savo savijautą susitikimo metu apibūdino teigiamai (gerai). Taip pat pasidžiaugė galimybe pasidalinti naujomis žiniomis. Po diskusijos pedagogai sau iškėlė tikslą (tobulėti). Tai pozityvu. Pedagogai nesileido į galias diskusijas, gal tai nuovargis, noras greičiau užbaigti diskusijas.

2 diskusijos „vaiko vaidmuo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius“ analizė.

Diskusijai skatinti buvo pateiktos situacijos (atvejai pateikiami 12 priede) ir pasiūlyta pasikeisti vaidmenimis. Pedagogai pasidalijo į dvi grupes, kurių kiekviena gavo skirtingas situacijas, apibūdinančias ugdytinius, jų asmenybės, bendravimo su tėvais ypatumus. Pirmiausiai pedagogų buvo paprašyta įsijausti į vaiko situaciją, kai tėvai gauna kvietimą atvykti į mokyklą pasikalbėti apie vaiko mokymąsi, o vaikas pasilieka namuose; o vėliau – į situaciją, kai toks vaikas kartu su suaugusiais dalyvauja aptariant mokymosi problemas. Atlikus diskusijų turinio analizę nustatytos 4 kategorijos ir 19 subkategorijų (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 25 priede).

Kalbėdami apie „vaiko savijautą ir lūkesčius nedalyvaujant bendrame pasitarime“ pedagogai, atsižvelgdami į aprašytus individualius atvejus, prognozavo pozityvios (tikiuosi, kad nieko blogo nepasakos; papasakos apie mano pasiekimus moksle) arba negatyvios informacijos lūkesčius (papasakos ir blogus dalykus; kaip nesiseka mokslai), pasitikėjimą suaugusiais (tikiuosi, kad grįžę tėvai viską man papasakos; tėvai išklausys ir mano pasakojimus), arba galimą suaugusiųjų (tėvų) autoritarizmą (tėvai neklausys mano paaiškinimo; fizinės bausmės). Vaiko savijautą ir lūkesčius pedagogai siejo su šeimos charakteristika, galimu tėvų elgesiu su vaiku.

Prasidėjus diskusijai apie vaiko dalyvavimo galimybes pedagogai išvardijo su tuo susijusius teigiamus ir neigiamus dalykus (žr. 6lentelę ir 22 priedą, 2, 3 lenteles).

6 lentelė

Vaiko dalyvavimo aptariant problemas teigiami ir neigiami veiksniai

Neigiami vaiko dalyvavimo aptariant problemas veiksniai	Teigiami vaiko dalyvavimo aptariant problemas veiksniai
Baimė (bloga vaiko savijauta); Tėvų ir pedagogų nesutarimai; Bendravimo su tėvais sunkumai, tėvų kaltinimas; Smurtas šeimoje;	Galimybė atstovauti savo interesus; Tėvų neigiamų nuostatų keitimas; Pozityvios informacijos gavimas/suteikimas; Gera vaiko savijauta;

Nors susitikimuose su tėvais dalyvavo tik viena moksleivė iš apklaustųjų, tačiau pedagogai išskėlė „sėkmingo vaiko dalyvavimo aptariant problemas sąlygas“: vaiko išankstinis paruošimas, šeimos ir vaiko individualumo pažinimas, informacijos tėvams suteikimas, savanoriškas vaiko dalyvavimas, aktyvus vaiko vaidmuo pasitarimo metu, susitikimų sistemingumas, proceso nenutrūkstamumas ir ilgalaikiškumas, pedagogų paruošimas bendram problemų sprendimui, specialistų kompetencijos pripažinimas, kurie sutampa su teorinio bendradarbiavimo modelio kriterijais ir gali būti vertinami kaip teigiami veiksniai.

Individualių refleksijų turinio analizė. Išanalizavus dalyvių individualių refleksijų turinį (žr. 26 priedą) paaiškėjo, kad dalyviai labiausiai pritarė tokiems veiksniams kaip: vaiko įtraukimas, pozityvumas, pedagogų pasiruošimas bendram problemų sprendimui, tikėjimas vaiko galimybėmis. Net septyni dalyviai išreiškė nepritarimą, jog reikia įtraukti vaiką į susitikimus (ne į visus susitikimus kviesti spec. poreikių turinčius mokinius). Pedagogai diskusijos metu savo savijautą įvardijo žodeliu „gerai“ bei teigiamai įvertino galimybę išreikšti savo nuomonę, sulaukti pritarimo ar pergaltoti savo darbo metodus, apsisemti naujų žinių: „galėjau drąsiai išsakyti mintis; malonu, kai nuomonės sutampa; diskutavome visi, nebuvo miegančių; radau atitikimų savo veikloje; atradau ką galėčiau savo darbe pakeisti; pasisėmiau patirties; žinių mainai; reikėtų pabandyti pasikviesti mokiniu į susitikimus; daugiau iniciatyvos imtis pačiai“. Antrosios diskusijos metu pedagogai daug aktyviau reiškė savo nuomonę nei pirmosios diskusijos metu.

3 diskusijos „tėvų dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdimosi poreikius“ analizė.

Pedagogams pasiūlytos dvi sumodeliuotos konfliktinės situacijos tarp tėvų, auginančių specialiųjų ugdimosi poreikių turintį vaiką ir pedagogų (žr. 11 priedą). Pedagogai pasidalijo į dvi grupes ir pasiskirstė vaidmenimis: vieni situaciją vertino iš pedagogų pozicijų, kiti – iš tėvų. Analizuodami antrąją situaciją dalyviai dar kartą apsikeitė vaidmenimis, kad galėtų pabūti tėvais. Išanalizavus diskusijos turinį identifikuotos 4 kategorijos ir 21 subkategorijos (leksinių – semantinių vienetų priskyrimas kategorijoms pateikiamas 27 priede). Pedagogai galėjo

įsivaizduoti ar prisiminti „tėvų savijautą ir galimas reakcijas“: stresą, baimę (tėvai bijo ko nesupranta (specialioji pedagogika ir pan.); jei iškvietė lauk blogų žinių; baimės atėjusios iš savo mokyklinio amžiaus), kaltės jausmą (kai kurie tėvai jaučia kaltę už vaikų nesėkmes), gėdą (tėvai gėdijasi, kad jų vaikas kitoks; tėvai gėdijasi, kai prie visų kalba blogai), nepasitikėjimą (nepasitiki mokyklos darbuotojais), priešišumą, kaltinimus kitiems (tėvų gynyba - puolimas). Taip pat diskomfortą patiria ir pedagogai. Pateikia tokią savo „savijautą“: pyktis (kad tėvai nesidomi vaiko problemomis; sunku susitarti), nusivylimas (kad ir kaip stengiesi, nerandi bendros kalbos su tėvais). Daugiausiai teiginių (13) susiję su „tėvų įtraukimo ir dalyvavimo“ kategorija. Diskusijos metu dalyvių aktyvumas liudija apie problemos aktualumą. Išanalizavus diskusijų turinį paaiškėjo, kad ne visos subkategorijos vertinamos kaip teigiami veiksniai bendradarbiavimo modeliui, nes kai kurios buvo priešingos teorinio modelio kategorijoms. Teigiamiems veiksniams galima priskirti šias subkategorijas: išklausymas, šeimos pažinimas, atsakomybės pasidalijimas, šeimos individualumo pripažinimas, tėvų kompetencijų pripažinimas, dalijimasis informacija, empatija, abipusė iniciatyva, parama šeimai, parama pedagogams, susitikimų sistemingumas (planuoti susitikimai), pozityvios informacijos suteikimas. Tėvų ir pedagogų tarpusavio santykių sudėtingumą rodo pasikartojantys kaltinimai tėvams pasyvumu, ne visų pedagogų sugebėjimas pripažinti tėvų individualumą (dažnai mažai kuo skiriasi nuo savo vaikų). Atkreiptas dėmesys į pagalbos vaikui, integruojantis mokyklos ir kaimo bendruomenėje, svarbą. Diskusijos pabaigoje apibendrinami savo patirtį dalyviai akcentavo šiuos veiksnius: įvairių bendravimo formų taikymas; pastebėti net menkiausią vaiko pažangą.

Individualių refleksijų turinio analizė.

Po trečiosios diskusijos dalyviai išskyrė šias subkategorijas: šeimos individualumo pripažinimas, psichologinės žinios ir geri bendravimo įgūdžiai, pozityvumas, bendradarbiavimo formos ir metodai, dalijimasis informacija, tėvų įtraukimas (žr. 28 priedą). Trečiojo susitikimo metu diskusija buvo labai aktyvi ir dalyviai jautėsi „gerai“. Šioje diskusijoje dalyviai nerado prieštaraujančių minčių, visų nuomonės buvo panašios. Individualių refleksijų turinio analizė parodė, kad dauguma dalyvavusių pedagogų įsitraukė, diskutuojamus atvejus lygino su savo patirtimi, svarstė apie naujų žinių ir darbo metodų perkėlimą į savo darbą (galėjau drąsiai išsakyti savo nuomonę; reikėtų išbandyti naujus bendravimo su tėvais būdus). Tokios mintys leidžia manyti, kad dalyviai vis labiau įsitraukia, refleksyviai vertina nagrinėjamas temas. Vertindami diskusijos naudą sau, dalyviai sakė, jog patobulinę savo bendravimo įgūdžius, įgiję naujų žinių, kai kuriuos diskusija paskatins išbandyti naujus darbo metodus.

4 diskusijos „pedagogų bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius“ analizė.

Naudota sumodeliuota konfliktinė situacija (žr. 13 priedą) tarp bendrojo ugdymo pedagogo ir specialisto (specialiojo pedagogo). Dalyviai pasiskirstė į dvi grupes pagal pareigas: specialistai (logopedė, specialieji pedagogė, socialinė pedagogė, ir specialiojo ugdymo koordinatorė) ir dalyko mokytojas (matematikos mokytojas). Dalyviai apsikeitė vaidmenimis: specialistai tapo dalykų mokytojais, o dalykų mokytojas – specialistu. Iš šių pozicijų jie vertintino situaciją. Aptarus situacijas pedagogai tose pačiose grupėse naudojant “minčių lietaus” metodą ant popieriaus lapo surašė lūkesčius iš savo oponentų. Aptarti lūkesčiai, jų realizavimo galimybės.

7 lentelė

Pedagogų bendradarbiavimą veikiančios teigiami ir neigiami veiksniai

Neigiami veiksniai	Teigiami veiksniai
Bendravimo įgūdžių stoka Nepasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybe Laiko stoka Vaikų manipuliacijos Nesidalijimas informacija Pedagogų neigiamos nuostatos Atsakomybės stoka ar noras atsakomybę perduoti kitam	Koordinatoriaus parama Konkretus planavimas ir bendradarbiavimo formų numatymas

Kalbėdami apie bendrojo ugdymo pedagogų bendradarbiavimą su specialistais dalyviai minėjo tiek teigiamus, tiek neigiamus jų veiklą lemiančius veiksnius (žr. 7 lentelę ir 29 priedą). Pedagogai aptardami konfliktinę situaciją ieškojo konflikto priežasčių (neigiamų veiksnių) ir tik vėliau - ieškoti konflikto sprendimo būdų. Lūkesčių pateikimas leido įvertinti jų norų panašumus ir skirtumus. Dalykų mokytojai iš specialistų tikisi sistemingo dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus; informacijos apie specialiųjų poreikių vaikų ugdymą; metodinės paramos. O specialistai tikisi: teigiamo požiūrio į vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių; sistemingą dalijimąsi informacija apie vaiko pasiekimus; empatiją. Iš specialiojo ugdymo koordinatoriaus specialistai ir dalykų pedagogai tikisi didesnės iniciatyvos organizuojant tėvų ir pedagogų švietimą.

Individualių refleksijų turinio analizė.

Dauguma dalyvių patvirtino: dalijimosi informacija; bendradarbiavimo sistemos sukūrimu; pasidalijimą vaidmenimis ir atsakomybe, tolerancija ir tėvų įtraukimą (žr. 30 priedą). Apibūdinant savijautą vyravo teigiamos emocijos (jaučiausi gerai, labai patik, naudinga). Pedagogai aktyviai įsitraukė į darbą, nes jiems tai „aktuali tema“. Visi dalyviai praleido laiką

produktyviai: įgijo naujų žinių, patys galėjo pasisakyti, pasidalijo informacija, savo veiklos nukreipimas nauju keliu.

5 diskusijos „tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės“ analizė.

Šioje diskusijoje kartu dalyvavo pedagogų ir tėvų grupės. Tikslas – išsiaiškinti tarpusavio lūkesčius, galimybes. Dalyviams pasiūlyta grupėje apsvarstyti ir popieriaus lape užrašyti, ko tėvai tikisi iš pedagogų, o pedagogai - iš tėvų. Grupėje tai buvo aptarta ir svarstytos jų realizavimo galimybės (žr. 31 priedą ir 8 lentelę).

8 lentelė

Tėvų ir pedagogų lūkesčiai bei galimybės

Tėvai		Pedagogai	
Lūkesčiai iš pedagogų	Galimybės	Lūkesčiai iš tėvų	Galimybės
Empatijos; Pagalbos vaikui kuriant socialinius ryšius; Šeimos priėmimo; Konkrečių patarimų; Dažnesnių susitikimų su specialistais; Psichologinės paramos šeimai;	Savo kompetencijų nuvertinimas; Pagalbos vaikui suteikimas namuose; Psichologinis vaiko palaikymas; Dažnesni susitikimai su specialistais;	Pasitikėjimas pedagogais; Iniciatyva; Vaiko negalės pripažinimas;	Konsultavimas ir pagalba vaikui ir jo šeimai; Švietimas;

Tėvai tikisi iš pedagogų daugiau, nei pedagogai iš tėvų, ir tai suprantama – juk jie specialistai. Tėvų lūkesčiai daugiau susiję su vaiku, šeima, jų problemomis bei bandymu ieškoti sprendimų būdų (konkrečių patarimų; dažnesnių susitikimų su specialistais; psichologinės paramos šeimai;). Pedagogai – pirmiausia dėmesys į save (pasitikėjimas pedagogais), po to į šeimą (iniciatyva) ir patį vaiką (vaiko negalės pripažinimas). Galimybės tėvų taip pat gausnės, tik kiek jos yra realios? Iš pedagogų pagalba konkreti, kaip iš specialistų (konsultavimas ir pagalba vaikui ir jo šeimai; švietimas). Apibendrinami grupės veiklą tiek pedagogai, tiek ir tėvai pripažino abipusę iniciatyvos stoką, kad būtina suvienyti jėgas, nes bendras tikslas yra vienas – vaikas.

Individualių refleksijų turinio analizė.

Tai individualus pedagogų ir tėvų anketų pildymas. Daugiausia dalyvių pritarimo sulaukė tokie veiksniai: pagalba vaikui ir šeimai, tarpusavio sąveikų įvairovė, šeimos individualumo pripažinimas, pozityvumas, dalijimasis informacija, abipusė iniciatyva, bendras problemų sprendimas (žr. 32 priedą). Šioje diskusijoje buvo ir nepritariančių, tik deja pedagogų: (laiko trūksta visiems, bet jo randame, turi rasti ir tėvai; mokytojai tikrai supranta šiuos vaikus). Dalyvių savijauta gera, jiems labai patiko. Išsakytas dalyvių susidomėjimas ir bendrumas: „buvo

įdomu išgirsti abiejų pusių nuomonę, pasikalbėti; spręsti problemas; nuomonės dažnai sutapo“. Po šios diskusijos vėl užfiksuota įsisavinimas naujų žinių kategorija (naujos žinios; keitimasis informacija). Taip pat bendravimo įgūdžiai, savęs nukreipimas. Buvo formuluojami nauji veiklos tikslai (rengti informacinio pobūdžio rekomendacijas, seminarus). Pareikštas bendrumo jausmas (mūsų visų tikslas toks pat – vaikai; nuomonės dažnai sutapo).

6 diskusijos „bendradarbiavimo būdai ir metodai“ analizė. Šios diskusijos metu taikytas “minčių lietaus “ metodas. Tikslas - surasti naujų bendradarbiavimo formų, metodų, aptarti pritaikymo galimybes ugdymo praktikoje (žr. 9 lentelę ir 33 priedą). Dalyviai aptarus metodus surašė ant popieriaus lapo kaip sau priimtinius. Pedagogai pripažino, kad būtina bendradarbiavimo formų ir metodų įvairovė ir jų derinimas tarpusavyje.

Lentelėje siūlomi formalūs ir neformalūs bendradarbiavimo metodai. Kalbant apie sėkmingos veiklos sąlygas buvo akcentuojamas tinkamas laiko (geriausias konsultacijų laikas būtų vakare, po darbų; pedagogų darbo laikas jau pasibaigęs), veiklos planavimas (susitikimų ir kt. veiklos), sistemingumas (nesibaigtų vienu susitikimu).

9 lentelė

Bendradarbiavimo priemonės (formos, metodai)

	Bendradarbiavimo būdai, metodai, formos
Bendras problemų sprendimas (tiesioginė sąveika)	Specialiojo ugdymo komisijos (SUK) posėdžiai Bendri susitikimai Seminarai, išvykos
Dalijimosi informacija būdai (netiesioginė sąveika)	Susirašinėjimas laiškais, rašteliais Ataskaitos apie pasiekimus Pokalbiai telefonu “Keliaujantis sąsiuvinis” skirtas informacijos pasikeitimui pedagogams ir tėvams Elektroninis dienynas Elektroninis paštas „Liniuotės“ pertraukų metu. Skirtos pranešimams
Vienkrypčiai informacijos perdavimo būdai	Informaciniai susirinkimai tėvams, pedagogams
Individualūs bendradarbiavimo būdai	Individualios konsultacijos tėvams, vaikui, pedagogams
Neformalūs bendravimo būdai	Su tėvais užklasinės veiklos metu Su pedagogais pokalbiai pertraukų metu

Individualių refleksijų turinio analizė.

Pedagogai pritarė (žr. 34 priedą): bendram problemų sprendimui; susitikimų planavimui; bendradarbiavimo formoms ir metodams; tarpusavio sąveikai. Šį kartą pedagogai sutiko su viskuo, prieštaravimų nebuvo. Vyravo labai gera savijauta, patyrė bendrumo jausmą (mūsų visų tikslas toks pat - vaikai). Taip pat pedagogai jautėsi įgiję žinių, susijusių su SUP vaikais darbu (gavau daug naujos informacijos apie darbą su SUP vaikais; į susitikimus galima įtraukti ir

vaikus; galima pagalbos kreiptis į tėvus). Taip pat įgiję bendravimo įgūdžių, apsikeitę informaciją bei save norintys nukreipti nauja darbo kryptimi. Pedagogų paskutinis žodis: „reikia įgyvendinti aptartus būdus“.

Analizė pasikartojusių kategorijų iš tėvų ir pedagogų diskusijų.

Pedagogų šešiose diskusijose (nepriklausomai nuo temos) identifikuotos šios kategorijos (žr. 10 lentelę): šeimos individualumo pažinimas; pagalba šeimai; specialistų kompetencijos pripažinimas; dalijimasis informacija; bloga tėvų savijauta; susitikimų sistemingumas, proceso nenutrūkstamumas ir ilgalaikiškumas; tėvų švietimas; dalijimosi informacija būdai (netiesioginė sąveika); bendras problemų sprendimas (tiesioginė sąveika); planavimas; individualūs pokalbiai; bloga vaiko savijauta; pozityvumas. Tėvų dviejų diskusijų metu sutampa šios kategorijos: šeimos individualumo pažinimas; iniciatyva; pagalba šeimai; empatija; psichologinis palaikymas; susitikimai su specialistais; tėvų kompetencijų nuvertinimas. Pedagogų ir tėvų nuomonės sutapo kalbant apie: šeimos individualumo pažinimą ir pagalbą šeimai.

10 lentelė

Tyrimo dalyvių subjektyvių refleksijų diskusijų metu turinio kategorijų pasikartojimas

Refleksijų turinys	Pedagogai						Tėvai	
	1 disk.	2 disk.	3 disk.	4 disk.	5 disk.	6 disk.	1 disk.	2 disk.
Pedagogų bendradarbiavimas								
Specialistų kompetencijos pripažinimas	√	√						√
Bendrumo jausmas								
Pagalba pedagogams			√					
Pedagogų bendravimas su specialistais	√							
Dalijimasis informacija	√							
Empatija								
Iniciatyva							√	√
Koordinatoriaus parama								
Pedagogų kompetencija							√	
Bendravimo įgūdžių stoka *				√				
Nepasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybe *				√				
Laiko stoka*				√				
Pedagogų neigiamos nuostatos*				√				
Atsakomybės stoka*								
Tėvų įtraukimas ir dalyvavimas								
Konkretūs patarimai	√							
Šeimos ir vaiko pažinimas	√							
Pozityvumas								
Išklausymas			√					
Kalbos paprastumas								
Šeimos individualumo pažinimas	√		√		√		√	√
Empatija				√			√	√

Nuoširdumas								
Atvirumas								
Dalijimasis informacija			√		√		√	
Pasidalijimas atsakomybe			√					
Tėvų kompetencijų pripažinimas			√					
Iniciatyva					√		√	
Pagalba šeimai	√		√		√		√	√
Tikslo bendrumas					√			
Tėvų pasitikėjimas pedagogais								√
Vaiko negalės pripažinimas								
Tėvų kompetencijų nuvertinimas *					√		√	√
Vienkryptis informacijos perdavimas *	√							
Nuomonių skirtumai *							√	
Tėvų įtraukimo sunkumai *	√							
Kaltinimai tėvams *			√					
Bloga tėvų savijauta *		√	√				√	
Bloga pedagogų savijauta *								
Savo kompetencijų nuvertinimas (tėvai)								
Vaiko situacija, jo įtraukimas ir dalyvavimas								
Vaiko pastangos ir teigiama motyvacija	√							
Teigiamas požiūris į vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių				√				
Vaiko individualumo pripažinimas		√					√	
Bendraamžių pagalba ir pripažinimas	√							
Vaiko pažinimas	√							
Pagalba vaikui			√				√	
Pagalbos savalaikiškumas	√							
Pozityvumas		√	√					
Galimybė atstovauti savo interesus		√						
Gera vaiko savijauta		√						
Savanoriškas vaiko dalyvavimas		√						
Aktyvus vaiko vaidmuo pasitarimo metu		√						
Vaiko išankstinis paruošimas		√						
Pagalba vaikui namuose						√		
Psichologinis palaikymas							√	√
Vaiko interesų gynimas							√	
Socialinė atskirtis *	√						√	
Kasdienės leksikos perkrovimas specifiniais terminais *								
Suskirstymas ir etiketizavimas *								
Orientacija į sutrikimą (problemas) *	√							
Orientacija į rezultatą *								
Bloga vaiko savijauta *	√	√						
Vaiko galimybių dalyvauti nuvertinimas *								
Tėvų priešinimasis vaiko įtraukimui *								

Vaiko manipuliavimas suaugusiai *								
Smurtas šeimoje *	√							
Bendradarbiavimo procesas, formos, metodai								
Individualūs pokalbiai	√					√		
Planavimas			√	√		√		
Lankstumas								
Laiko vadyba						√		
Susitikimai su specialistais				√			√	√
Bendras problemų sprendimas (tiesioginė sąveika)	√					√		
Dalijimosi informacija būdai (netiesioginė sąveika)		√		√		√		
Vienkrypčiai informacijos perdavimo būdai						√		
Pasitenkinimas bendra veikla	√							
Susitikimų sistemingumas, proceso nenutrūkstamumas ir ilgalaikiškumas		√		√		√		√
Efektyvi organizacija ir vadovavimas				√			√	
Tėvų švietimas				√	√			
Neformalus bendravimas						√		

* neigiamą reikšmę turinčios kategorijos

Individualių refleksijų turinio analizių apibendrinimas

Apibendrinant individualias pedagogų refleksijas daugiausia pritarimų pateikta po trečios (tėvų įtraukimo ir dalyvavimo problemos) ir penktos (bendra tėvų ir pedagogų diskusija siekiant išsiaiškinti tarpusavio lūkesčius) diskusijos, pasyviausia diskusija – pirmoji „Sėkmingas atvejis iš mano patirties“ (žr. 11 lentelę). Nepavyko pirmosios diskusijos metu suaktyvinti dalyvių.

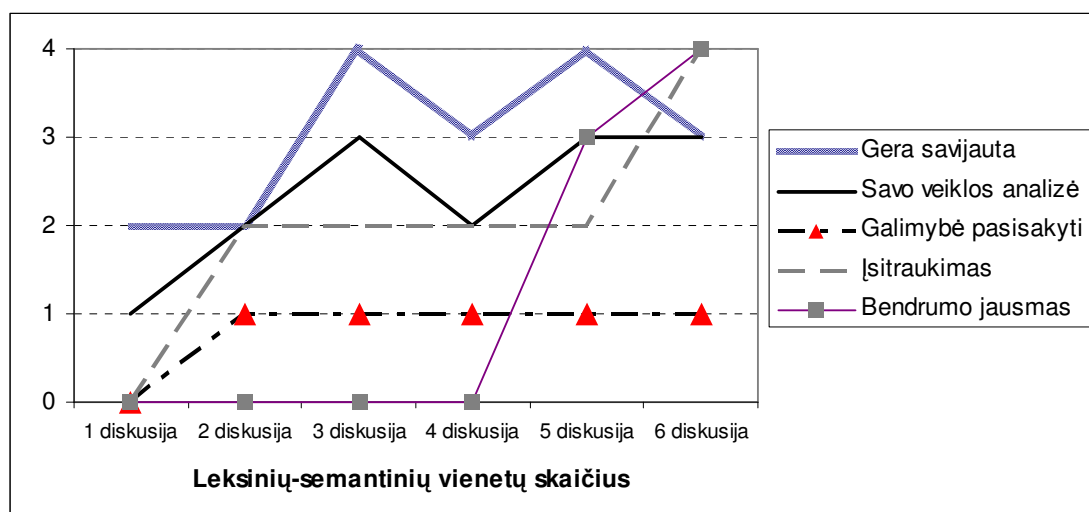
11 lentelė

Tyrimo dalyvių po diskusijų individualių refleksijų turinio analizių pasikartojimas

Refleksijų turinys	Pedagogai					
	1 disk.	2 disk.	3 disk.	4 disk.	5 disk.	6 disk.
Pritariu mintims						
Siekimas teigiamo bendraamžių požiūrio	√					
Pozityvumas	√	√	√		√	
Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas	√	√				
Vaiko įtraukimas		√				
Pasiruošimas bendram problemų sprendimui		√				
Tikėjimas vaiko galimybėmis		√				
Šeimos individualumo pripažinimas					√	
Psichologinės žinios ir geri bendravimo įgūdžiai			√			
Bendradarbiavimo formos ir metodai			√			√
Dalijimasis informacija			√	√	√	
Tėvų įtraukimas			√	√		
Tolerancija				√		
Pasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybė				√		

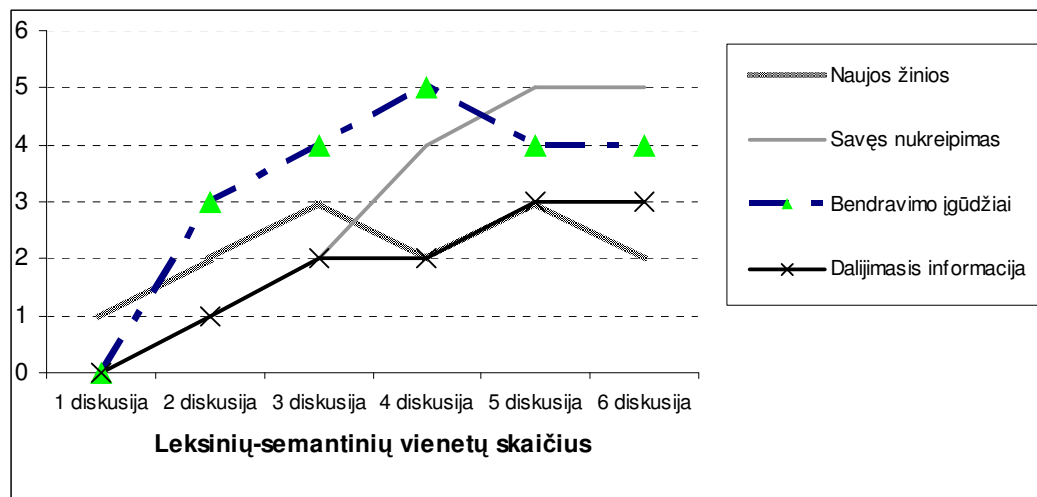
Bendradarbiavimo sistemos sukūrimas				√		
Pagalba vaikui ir šeimai					√	
Tarpusavio sąveikų įvairovė					√	√
Abipusė iniciatyva					√	
Bendras problemų sprendimas					√	√
Planavimas						√
Nepritariu mintims						
Vaiko įtraukimas		√				
Laiko stoka					√	
Empatijos stoka					√	
Savijauta						
Gera savijauta	√	√	√	√	√	√
Savo veiklos analizė		√	√	√	√	√
Galimybė pasisakyti		√	√	√	√	√
Įsitraukimas		√	√	√	√	√
Bendrumo jausmas					√	√
Ko pasimokiau						
Dalijimasis informacija		√	√	√	√	√
Savęs nukreipimas		√	√	√	√	√
Naujos žinios	√	√	√	√	√	√
Bendravimo įgūdžiai		√	√	√	√	√

Pedagogų individualios refleksijos pateikia pritarimą: pozityvumui; ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimui; šeimos individualumo pripažinimui; bendradarbiavimo formoms ir metodams; dalijimuisi informacija; tėvų įtraukimui; tarpusavio sąveikų įvairovei; bendram problemų sprendimui. Pedagogų nepritarimas: vaiko įtraukimui (į bendrus susitikimus), laiko stokai (menkai tėvų pagalbai savo vaikams), empatijos stokai (pedagogų SUP turinčių vaikams). Visų diskusijų metu pedagogai savo savijautą įvertino „gerai“ (žr. 9 paveikslą). Nuo 2 diskusijos pedagogų „galimybės pasisakyti“ pereita į „bendrumo jausmą“ (nuo 5 diskusijos).

9 paveikslas. Mokyklos SUK narių savijautos pokyčiai diskusijų metu.

Taip pat pedagogai diskusijų metu pasidalinę informacija bei įgiję naujų žinių, pasidaliję informacija tobulina bendravimo įgūdžius bei save nukreipia tobulėjimui (žr. 10 paveikslą). Grafikas pateikia akivaizdų didėjantį dalyvių aktyvumą.

10 paveikslas. Mokyklos SUK narių tobulėjimo pokyčiai po kiekvienos diskusijos

Apibendrinant visų grupinių diskusijų ir individualių refleksijų turinį galima teigti, kad:

- Specialiųjų poreikių turintys mokiniai jausdami baimę, kaltę vis tik įvardija save aktyviais dalyviais. Iš tėvų tikisi supratimo, palaikymo, pagalbos, o iš pedagogų – objektyvumo, empatijos, pozityvumo. Taip pat siūlo pedagogams pakviesti juos į bendrus susitikimus su tėvais.
- Tėvai jaučiasi bejėgiai dėl savo kompetencijų nuvertinimo, nusivylimo vaiku, tačiau tiki, kad bendradarbiavimas tarp ugdymo dalyvių padėtų išspręsti konfliktus. Tėvai prisiima sau dalį kaltės, tačiau iš pedagogų tikisi empatijos, šeimos ir vaiko priėmimą tokiais kokie jie yra, psichologinės pagalbos bei pagalbos integruojant jų vaiką į mokyklos bendruomenę. Iš specialistų – pagalbos dėl vaiko atskirties, formuojant kitų mokinių teigiamą požiūrį į jų vaikus.
- Pirmųjų diskusijų metu paaiškėjo, kad ne visi pedagogai nori, jog vaikai dalyvautų bendruose susitikimuose su tėvais. Tai patvirtino nagrinėjamos temos problematiškumą ir aktualumą. Vėliau, darbo eigoje, ši nuomonė pakito. Sėkmingas vaiko dalyvavimas priklausys nuo (pedagogų nuomone): vaiko išankstinio paruošimo dalyvauti; šeimos ir vaiko individualumo pažinimo; informacijos tėvams suteikimo; savanoriško vaiko dalyvavimo; aktyvaus vaiko vaidmens pasitarimo metu; susitikimų sistemingumo, proceso nenutrūkstamumo ir ilgalaikiškumo; pedagogų paruošimo bendram problemų sprendimui; specialistų kompetencijos pripažinimo.
- Pedagogų požiūris į tėvų vaidmenį buvo beveik vieningas (jų kompetencijų nuvertinimas bei kaltinimai pasyvumu). Iš tėvų tikisi pasitikėjimo, vaiko negalės pripažinimo ir iniciatyvos. Tėvai pasitiki pedagogų kompetencija, tačiau tikisi iš jų empatijos, pagalbos vaikui kuriant socialinius

ryšius, šeimos priėmimo, konkrečių patarimų, dažnesnių susitikimų su specialistais bei psichologinės paramos šeimai. Tėvų ir pedagogų bendravimas problematiškas.

- Diskusija apie pedagogų bendradarbiavimą dalyviams leido geriau pažinti tarpusavio lūkesčius ir geriau suvokti savo vaidmenį tenkinant vaiko specialiuosius poreikius. Pedagogai iš specialistų tikisi sistemingo dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus bei specialiųjų poreikių vaikų ugdymą, metodinės paramos. Specialistai iš pedagogų tikisi teigiamo požiūrio į SUP vaiką, empatijos, sistemingo dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus.
- Pedagogai mano, jog siekiant efektyvios veiklos būtina numatyti konkrečias bendradarbiavimo priemones: bendrą problemų sprendimą (tiesioginė sąveika per specialiojo ugdymo komisijos (SUK) posėdžius; bendrus susitikimus; seminarus; išvykas); dalijimosi informacija būdus (netiesioginė sąveika - susirašinėjimas laiškais, rašteliais; ataskaitos apie pasiekimus; pokalbiai telefonu; „Keliaujantis sąsiuvinis“ skirtas informacijos pasikeitimui pedagogams ir tėvams; elektroninis dienynas; elektroninis paštas; „Linuotės“ pertraukų metu, skirtos pranešimams); vienkrypčius informacijos perdavimo būdus (informaciniai susirinkimai tėvams, pedagogams); individualius bendradarbiavimo būdus (individualios konsultacijos tėvams, vaikui, pedagogams) bei neformalius bendravimo būdus (su tėvais užklasinės veiklos metu; su pedagogais pokalbiai pertraukų metu).
- Praktinė veiklos analizės ir bendradarbiavimo modelio kūrimo strategija naudojant veiklos tyrimą ir sutelktos grupės metodą leido pasiekti teigiamų dalyvių savijautų, paskatino jų savirefleksijas, kritinę savo veiklos analizę, bendrumo jausmą bei siekį tobulėti.

3.3. Bendradarbiavimo priemonių išbandymas sprendžiant realius probleminius atvejus bei elgsenos pokyčių vertinimas

Pedagogams buvo pasiūlyta išbandyti numatytas bendradarbiavimo priemones. Pedagogai pasiūlymą priėmė entuziastingai, nes patys labai norėjo įgyvendinti realybėje naujas įgytas žinias. Nuspręsta pabandyti organizuoti visų ugdymo proceso dalyvių (vaikų, tėvų, pedagogų dalyvavusių tyrime) susitikimus, kurių metu atliktų vaiko mokymosi pasiekimų ir problemų analizę, išbandant aptartas bendradarbiavimo priemones. Susitikimus organizavo specialistai. Pedagogai buvo konsultuojami pasirengimo susitikimams klausimais, suteikiama informacijos apie galimą susitikimo eigą, mokinių paruošimą dalyvauti aptariant savo problemas (žr. 14, 15, 16, 17 priedus). Įvyko trys mokyklos SUK posėdžiai, kurių metu buvo sprendžiami tikri probleminiai atvejai. Posėdžiuose buvo kviečiamas SUP turintis mokinys, jo tėvai, dalykų mokytojai, klasės auklėtojas, specialistės (specialioji pedagogė, socialinė pedagogė, logopedė), mokyklos specialiojo ugdymo komisijos vadovė. Pirmojo posėdžio metu tiesiogiai dalyvavo

tyrėja, kituose posėdžiuose tyrėja nedalyvavo skatindama pedagogų savarankiška veiklą ir proceso natūralumą. Pokalbių turinys nebuvo detalai analizuojamas pokalbių turinio požiūriu. Praėjus kelioms dienoms po susitikimų, kuriuose buvo analizuojami realūs probleminiai atvejai, visi dalyvavę asmenys buvo apklausiami individualaus interviu metodu. Tokiu būdu buvo siekiama paskatinti institucinės ir individualios elgsenos pokyčių refleksijas. Pokalbio turinys buvo analizuojamas naudojant turinio (*content*) analizės metodą.

Ugdytinių refleksijų turinys ir jo analizė

Apklausiant ugdytinius pateikiami panašūs klausimai (žr. 3 priedą), kaip ir pirmojo interviu metu, prieš diskusijas sutelktoje grupėje. Ugdytiniai atsakė į klausimus: "Ar pasikeitė kas nors dėl tavo mokslų po to, kai mes kalbėjomės paskutinį kartą? Jei taip, tai kas?; Ar tu dalyvavai, kai mokytojai ir tėvai kalbėjo apie tavo mokymąsi? Papasakok, kas ten vyko; Koks tu esi?; Koks norėtum būti?; Ką apie tave galvoja kiti (tėvai, mokytojai, draugai)?; Ką tau reikėtų daryti, kad geriau sektųsi mokytis?; Kodėl tu eini pas spec. pedagogę, logopedę?". Buvo apklausti trys ugdytiniai (specialiojo ugdymo komisijos nariai analizavo šių mokinių probleminius atvejus): 1 mergaitė ir 2 berniukai:

- Ieva. Mokosi 10 klasėje, 16 metų. Pedagoginė psichologinė tarnyba identifikavo ugdymo(si) sunkumus dėl kompleksinių sutrikimų: nežymaus raidos (riboto intelekto) ir savireguliacijos sutrikimų. Adaptuotos lietuvių k. ir matematika. Teikiama spec. pedagogo, soc. pedagogo ir logopedo pagalba. Specialiosios pagalbos trukmė – 2 metai.

- Tomas. Mokosi 9 klasėje, 15 metų. Pedagoginė psichologinė tarnyba identifikavo ugdymo sunkumus dėl nežymių raidos sutrikimų: riboto intelekto. Adaptuotos lietuvių k. ir matematika. Teikiama spec. pedagogo, soc. pedagogo ir logopedo pagalba. Specialiosios pagalbos trukmė – 2 metai.

- Vilius. Mokosi 6 klasėje, 13 metų. Pedagoginė psichologinė tarnyba identifikavo intelekto sutrikimą: nežymų protinį atsilikimą. Adaptuotos lietuvių k. ir matematika. Teikiama spec. pedagogo, soc. pedagogo ir logopedo pagalba. Specialiosios pagalbos trukmė – 2 metai.

Ugdytinių interviu turinio analizės metu identifikuotos 6 kategorijos ir 35 subkategorijos (žr. 35 priedą). Dauguma kategorijų sutapo su pirmojo interviu turinio analizės metu atrastomis kategorijomis (žr. 20 priedą). Kategorijų turinys buvo lyginamas ieškant galimų nuomonių ar elgsenos pokyčių. Pokyčių tendencija buvo fiksuojama tik tuo atveju, jei nuomonės prieš tyrimą ir po tyrimo žymiai skyrėsi. Daugiausia kategorijų užfiksuota „realus vaiko vaizdinys“, kuriose neigiamų leksinių-semantinių vienetų yra daugiau nei teigiamų (žr. 12 lentelę).

SUP turinčių moksleivių kategorijos „Realaus vaiko vaizdinio“ veiksniai

Teigiami veiksniai	Neigiami veiksniai
Gera fizinė – emocinė savijauta Aktyvumas mokymosi veikloje Sėkmės išgyvenimai Tikėjimas savo galimybėmis	Neigiamos asmenybės savybės Bloga fizinė – emocinė savijauta Pasyvumas mokymosi veikloje Prieštaravimas Paklusnumas Nesėkmės išgyvenimai Netikėjimas savo galimybėmis

Todėl negalima teigti, kad pasibaigus tyrimui ugdytinių savijauta pagerėjo. Vaikai jų nuomone, vis dar: blogai mokinasi; netinkamai elgiasi; bijo pamokų, klasiokų; bijo klausti; tyčia neklauso; kaip liepia, taip ir daro; teigia, kad nesiseka ir, kad nebus geriau. Pagerėjo - mokykloje turi draugių; išdrįsta paklausti; kartais sekasi ir viskas bus gerai. Tačiau mokiniai siekia geresnio mokymosi rezultato (geriau mokytis; gerai baigti mokslus) bei bendraamžių pripažinimo (kad nesijuoktų klasiokai; turėti draugų mokykloje). Patys vaikai pastebi teigiamus (išklauso, pradėjo sektis, daugiau pasitiki savo jėgomis) ir neigiamus pokyčius (tėvai daugiau kontroliuoja). Dalyvavimą bendroje veikloje, mokiniai apibūdina daugiau teigiamai (bendras problemų sprendimas; planavimas, pozityvumas; aktyvinimas ir aktyvus vaidmuo; vaiko individualumo pripažinimas; gera savijauta) nei neigiamai (pasyvus vaidmuo; bloga savijauta). Santykius su pedagogais įvertina teigiamai, tačiau vis dar pasigenda jų pagyrimų. Ugdytiniai suvokia savo negalią ir specialiąją pagalbą supranta, kaip efektyvų būdą siekti geresnių rezultatų. Išskiria konkrečius sau pagalbos būdus: susikaupti; drausmė; dirbti papildomai; namuose prašyti pagalbos; svarbių dalykų užsirašymas ar pabraukimas; taisyklių sąsiuvinis.

Tėvų ir pedagogų refleksijų turinys ir analizė

Individuliam darbui pakviestos 3 mamos (tų pačių 3 vaikų) ir 5 pedagogai. Jiems pateikti klausimai: „Kaip Jūs įvertintumėte vykusius susitikimus, kuriuose dalyvavo mokiniai, jų tėvai ir ugdantys pedagogai? Kas Jums patiko? Kas nepatiko? Ką kitą kartą darytumėte kitaip (reikėtų daryti kitaip)? Kaip Jūs jautėtės susitikimo metu?“ (žr. 8 priedą). Interviu rezultatų analizė atlikta turinio (content) analizės metodu. Suskaičytos tėvų 5 kategorijos ir 23 subkategorijos bei pedagogų 7 kategorijos ir 42 subkategorijos (žr. 36 priedą). Tėvai ir pedagogai vertino susitikimo eigą panašiai (žr. 13 lentelę).

Tėvų ir pedagogų nuomonė apie susitikimus

Tėvai	Pedagogai
Bendras problemų sprendimas Naujos žinios Pasitenkinimas specialiąja pagalba ir jos rezultatais Gera atmosfera Pasidalijimas atsakomybe Vaiko mokymosi sunkumų pripažinimas	Bendras problemų sprendimas Dalijimasis informacija Pasitikėjimas specialistais Gera atmosfera Pasidalijimas atsakomybe Pozityvumas Vaiko paruošimas Orientacija į šeimą

Abi pusės įvardija gerą atmosferą susitikimo metu. Visi kartu sprendė problemas, dalijosi informacija, atsakomybe. Tėvai pareiškė pasitenkinimą specialiąja pedagogine pagalba (vaikas geriau pradėjo mokytis), o pedagogai – pasitikėjimą specialistais (specialistės buvo aktyvios, daug ką tėvams paaiškino; jos tikrai geros specialistės). Tėvai pardėjo pripažinti savo vaiko problemas (sunku suspėti su visais; sunkiau sekasi matematika, lietuvių kalba). Pedagogai dar išskyrė pozityvumą (pradžioje paminėjome vaiko pažangą; išklausėme ir tėvų pagyrimus; manau, kad problemą tikrai išspręsimė), vaiko paruošimą (vaiką iš anksto paruošėme; tikėdamiesi sumažinti įtampą paruošėme vaikus susitikimui) bei orientaciją į šeimą (žinome visų šeimų problemas; išklausėme visų tėvų problemas). Šie išvardinti veiksniai tiesiogiai siejasi su pedagogų darbu. Tiek pedagogai, tiek tėvai įvardija gerą savijautą susitikimų metu (žr. 14 lentelę).

Tėvų ir pedagogų savijauta

Tėvai	Pedagogai
Gera savijauta	Gera pedagogų savijauta Pasitenkinimas savo darbu Nerimas, baimė, įtampa Bendrumo jausmas

Pedagogai pareiškė pasitenkinimą savo darbu (viskas pavyko puikiai; manau, kad visi gerai padirbėjome), bendrumo jausmą (visi suartėjome; atviriau kalbėjome; drąsiai klausimus uždavinėjo vaikai, jų tėvai) bei neigiamą savijautą, kuri pasireiškė trumpalaikė baime, nerimu, įtampa (gal ko nepadariau? pradžioje buvau įsitempusi; bijojau, kad nepavyks; neramu, iš tikrųjų su kokiomis mintimis išėjo mamos). Kalbėdami apie tėvų savijautą, išskyrė šias subkategorijas: orientaciją į šeimą (siekėme, kad nauda būtų visai šeimai; stengėmės įtraukti visus); tėvų domėjimąsi ir kooperatyvumo pripažinimą (tėvai tikrai buvo aktyvesni; daug klausinėjo; apsimainėme vertinga informacija); atvirumą, nuoširdumą (tėvai buvo nuoširdesni); specialiosios

pagalbos poreikio ir efektyvumo pripažinimą (pripažįsta, kad vaikas turi problemų; kad reikia specialistų pagalbos); bendravimo įgūdžius (manau, kad tai visiems gera patirtis); pagalbą tėvams (tikrai padėjome); pasitikėjimą (pastebiu didesnę tėvų pasitikėjimą). Pedagogai, kaip ir tėvai mano, kad tėvų nuotaika susitikimo metu buvo gera (pradžioje buvo įsitempę, bet vėliau jautėsi tikrai gerai).

Tėvų ir pedagogų nuomonė (žr. 15 lentelę) apie vaiko dalyvavimą susitikimuose sutampa beveik visuose veiksmuose: gera ir bloga vaiko savijauta, vaiko pasyvumas bei jo dalyvavimo svarbos pripažinimas, ir vaiko individualumo pripažinimas. Tik tėvai pastebėjo pedagogų paskatinimus, skirtus vaikų suaktyvinimu (pedagogų palaikymas), o pedagogai – geresnę šeimos pažinimą (jos visos skirtingos, kaip ir problemos).

15 lentelė

Tėvų ir pedagogų nuomonė apie vaiko dalyvavimą

Tėvai	Pedagogai
Gera vaiko savijauta Bloga vaiko savijauta Vaiko dalyvavimo svarbos pripažinimas Vaiko individualumo pripažinimas Vaiko pasyvus vaidmuo Pedagogų palaikymas	Gera vaiko savijauta Vaiko bloga savijauta Vaiko gebėjimo išitraukti pripažinimas Geresnis vaiko ir šeimos pažinimas Vaiko ir šeimos individualumas Pasyvus vaiko vaidmuo Pozityvi nauda vaikui Aktyvus vaiko vaidmuo

Tačiau susitikimo metu dalyviai pastebėjo ir neigiamų aspektų (žr. 16 lentelę). Vaiko įtraukimo sunkumus pastebėjo abi pusės (vaikų pasyvumas, nedrąsa). Apie dalyvaujančius asmenis nuomonė išsiskyrė, nes tėvai norėtų mažiau žmonių susitikimo metu, o pedagogai – daugiau didesnių žmonių, nuomonių skaičiumi. Pedagogai išskiria aktyvų vaiko dalyvavimą bei jo pozityvią naudą vaikui (vaikas aktyvesniu tapo; žinos savo problemas; nemeluos; teigiamas paskatinimas). Aptardami tėvų dalyvavimą, pedagogai teigė, kad orientavosi į šeimą (siekėme, kad nauda būtų visai šeimai; stengėmės įtraukti visus) bei pagalba jiems (tikrai padėjome). Tėvų dalyvavimą įvertino taip pat teigiamai: tėvų domėjimasis ir kooperatyvumo pripažinimas; jų atvirumas, nuoširdumas; specialiosios pagalbos poreikio ir efektyvumo pripažinimas; pasitikėjimas. Mano, kad tai gera bendradarbiavimo patirtis abejoms pusėms (manau, kad tai visiems gera patirtis).

Tėvų ir pedagogų išskirti neigiami aspektai

Tėvai	Pedagogai
Vaiko įtraukimo sunkumai Dalyvaujantys asmenys Atskirties baimė Baimė dėl ateities	Vaiko įtraukimo sunkumai Dalyvaujantys asmenys Pataikavimas Organizaciniai sunkumai Atsakomybė Tėvų įtraukimo sunkumai

Tėvų ir pedagogų ateities perspektyvos taip pat sutampa (žr. 17 lentelę). Dalyviai sutinka, kad bendras problemų sprendimas – puikus bendradarbiavimo būdas; reikia konkretumo ir planavimo; šeimos ir vaiko pažinimo, tinkamos aplinkos sukūrimo bei dalintis informacija. Tėvai tikisi daugiau pedagogų iniciatyvos, o pedagogai – tikisi pasidalijimo vaidmenimis (kiekvienas turi žinoti savo darbą); pokyčių įgyvendinimo ilgalaikiškumo (reikia daugiau laiko; reikalingas tęstinis darbas). Pedagogai puikiai suvokia ko iš jų tikimasi ir ko reikia siekti: paramos šeimai bei SUP vaikų integracijos į mokyklos bendruomenę.

17 lentelė

Tėvų ir pedagogų nuomonė apie ateities perspektyvas

Tėvai	Pedagogai
Bendras problemų sprendimas – puikus bendradarbiavimo būdas Konkretumas Šeimos ir vaiko pažinimas Aplinkos sukūrimas Dalijimasis informacija Pedagogų iniciatyva	Bendras problemų sprendimas – puikus būdas siekti SUP tenkinimo kokybės Planavimas Vaiko įtraukimas atsižvelgiant į individualius šeimos ir vaiko ypatumus Dalijimasis informacija su tėvais Parama šeimai Pokyčių įgyvendinimo ilgalaikiškumas Pasidalijimas vaidmenimis SUK – integrali mokyklos gyvenimo dalis

Apibendrinus turimą informaciją, galima teigti, kad:

- Atvejų analizė dalyviams suteikė ne tik teigiamų emocijų, bet leido siekti bendro problemų sprendimo tikslų, dalintis atsakomybe ir informacija apie SUP moksleivį, jo šeimą, teigiamai įvertinti specialiąją pedagoginę pagalbą, jos rezultatus. Visi ugdymo proceso dalyviai tai pripažino puikiu bendradarbiavimo būdu, leidžiančiu siekti šeimos dalyvavimo bei sėkmingo SUP tenkinimo.
- SUP moksleivių dalyvavimas aptariant problemas patenkino jų norą dalyvauti susitikimuose, užtikrino daugumos aktyvų dalyvavimą bei suteikė pozityvių emocijų, pasitenkinimo bendra

veikla. Patys moksleiviai patvirtino pagerėjusią savo savijautą bei pasiūlė konkrečių sau pagalbos būdų.

- Tėvai ir pedagogai pripažino vaiko dalyvavimo svarbą bei jo gebėjimą įsitraukti į bendrą veiklą. Sėkminga diskusija, produktyvus vaiko vaidmuo bei gera jo savijauta patvirtino tinkamo kelio pasirinkimą, sprendžiant SUP tenkinimą.
- Pedagogai kartu su tėvais aktyviai sprendė problemas, dalijosi informacija, atsakomybe. Pedagogai laikėsi planuotos veiklos - pozityvumo, vaiko paruošimo, veiklos orientuotos į šeimą, sukūrimo geros aplinkos bendravimui ir kt. Tačiau tėvai tikisi dar didesnės iniciatyvos iš pedagogų.
- Tėvų aktyvumas susitikimų metu patvirtina tinkamos bendravimo strategijos pasirinkimą. Tėvų pripažinimas vaiko mokymosi sunkumų, pasitenkinimas specialiąja pagalba ir jos rezultatais nenusveria tėvų įvardintų vaiko įtraukimo sunkumų, nepasitenkinimo dalyvaujančiais asmenimis, atskirties baimės ir baimės dėl ateities. Įvardintos problemos skatina ieškoti jų sprendimo būdų.
- Planuojant sekančius susitikimus būtina atsižvelgti į dalyvaujančių asmenų skaičių, vaikų paruošimą susitikimams bei jų aktyvinimo numatymą susitikimų metu, vengti pataikavimo bei spręsti organizacinius sunkumus.

3.4. Bendradarbiavimo situacijos įvertinimas mokykloje, įgyvendinus bendradarbiavimo veiklos modelį tenkinant moksleivių specialiuosius poreikius

Praėjus mėnesiui po paskutinio susitikimo, mokykloje vėl pakartotas bendradarbiavimo tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius, situacijos vertinimas. Šiuo žingsniu siekiama užfiksuoti įvykusius pokyčius. Taip pat vertinimai atlikti tyrimo eigoje interviu formomis, iškarto po diskusijų ir bendradarbiavimo priemonių išbandymo sprendžiant realius probleminius atvejus (žr. 3.2 ir 3.3 skyrius), tačiau praėjus tam tikram laiko tarpui, tikslinga apklausti visus dalyvius, siekiant tiksliau identifikuoti pokyčius. Klausimai pateikti SUP turintiems moksleiviams, jų tėvams ir pedagogams. Panaudotos Miltenienės (2005) tėvų ir pedagogų anketos bei tyrimo pirmojo žingsnio vaikų interviu forma. Anketos (žr. 1, 2, 4 priedus) modifikuotos ir dalyviams pateikti klausimai iš jų dalių: tėvams „Papasakokite apie savo bendravimą su mokytojais, specialistais“ (7-10 psl.), pedagogams „Papasakokite ką manote apie tėvų dalyvavimą ugdymo procese“ (5-7 psl.), vaikams „Įtraukimas ir bendradarbiavimas“ (4 psl.). Pedagogų ir moksleivių dalyvavo tiek pat, tik tėvų skaičius keitėsi (dalyvavo tik 7 iš 10, dėl tėvų nesugrąžintų anketų, atsisakymo dalyvauti). Tai trys problematiškos šeimos, dalyvavusios tyrime. Viso tyrimo metu su jais darbas buvo apsunkintas, nuolat reikėdavo lankytis jų namuose, individualiai bendrauti. Tačiau kiti

tėveliai, pedagogai ir moksleiviai, maloniai sutiko tyrėją, džiaugėsi savo pasiekimais moksloje, tarpusavio bendravime, bendroje veikloje. Apibendrinus anketų duomenis sudarytos 3 kategorijos (kiekvienai dalyvių grupei po vieną kategoriją) bei 21 subkategorijos (žr. 37 priedą).

Tėvų nuomone (žr. 18 lentelę) teigiami pokyčiai įvyko šiose kategorijose: kontaktiniai asmenys (prie auklėtojos prisijungė ir specialistai), bendravimas su specialistais (dažniau susitinka, kartu sprendžia problemas), informacijos suteikimo būdai (pagausėjo internetu, išvykomis, seminarais), pasitikėjimas specialistais ir pasitenkinimas specialiaja pagalba (daugiau tėvelių pastebėjo teigiamų pokyčių vaiko pasiekimuose), pokalbiai su mokytojais, specialistais (atviresni, rezultatyvus bendravimas). Deja, nurodo ir iškilusias problemas – pedagogų, specialistų aktyvumas (ne visuomet išdrįstu paklausti, daugiau susitikimų organizuoti). Svarbiausia neišspręsta problema – problematiškų šeimų neištraukimas į bendradarbiavimo aplinką.

18 lentelė

Mintys apie bendradarbiavimą su mokytojais, specialistais

1 vertinimas	2 vertinimas
Noras kartu spręsti problemas (1) Pasitikėjimas specialistais ir pasitenkinimas specialiaja pagalba (4) Klasės mokytojas (auklėtojas) – pagrindinis* kontaktinis asmuo (3) Bendravimo su specialistais stoka (2)* Tėvų iniciatyva skiriant specialųjį ugdymą (1)*	Informacijos suteikimo būdai(4) Noras kartu spręsti problemas (2) Pasitikėjimas specialistais ir pasitenkinimas specialiaja pagalba (5) Pokalbiai su mokytojais, specialistais (6)* Pedagogų, specialistų aktyvumas (2)* Kontaktiniai asmenys (2)* Bendravimas su specialistais (3)*

* nesutampantys veiksniai

Pedagogai taip užfiksavo teigiamus pokyčius (žr. 19 lentelę): pagausėjo tėvų informavimo ir įtraukimo priemonių, atsirado tėvų teigiamos reakcijos ir psichologinė pagalba vaikui (dalyvavę tėveliai pradėjo suprasti savo vaikus, bendrauja, palaiko vaikus), pagerėjo tarpusavio bendravimas (suaktyvėjo specialistai, patys tėveliai aktyvesni tapo, mums lengviau tapo su jais bendrauti). Taip pat bendravime pastebimas pozityvumas (pirma aptariame vaiko pasiekimus, pagiriame). Deja, pasitvirtino anksčiau minėtas sunkumas – 3 problematikos šeimos. Jie ne visuomet lankosi mokykloje pakviesti, mažai rūpinasi vaikais bei yra neigiamas pavyzdys savo vaikams.

19 lentelė

Mintys apie tėvų dalyvavimą vaiko ugdyme

1 vertinimas	2 vertinimas
Tėvų informavimas (1) Tėvų įtraukimas (4) Psichologinė parama vaikui (1) Tėvų neigiamos reakcijos (kaltinimai pedagogams, problemos nepripažinimas) (1) Kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu (5) Tėvų kompetencijų nuvertinimas (1) Tėvai – trukdytojai (1)	Tėvų informavimas (1) Tėvų įtraukimas (4) Psichologinė parama vaikui (2) Informacija tėvams (3) Tėvų neigiamos reakcijos (kaltinimai pedagogams, problemos nepripažinimas) (1) Kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu (5) Tėvai – trukdytojai (1)

Pedagogų kompetencijų pripažinimas – būtinas sėkmingos veiklos kriterijus (1)* Informacijos tėvams stoka (1)* Tėvų kaltinimas dėl vaiko problemų (1)*	Tėvų teigiamos reakcijos (1)* Pokalbiai su tėvais (3)*
---	---

Vaikų anketose užfiksuotas žymus bendradarbiavimo situacijos pagerėjimas (žr. 20 lentelę) – visi tirtieji moksleiviai aktyviai, savo noru, dalyvauja susitikimuose su tėvais (klausausi ką pasakoja apie mane, klausinėja manęs, atsakinėju; pasakoju kaip sekasi mokslai; klausinėja apie bendravimą su klasiokais; klausinėja, atsakinėju; pasakoju kas negerai mokykloje; kalbamės kas padeda man namuose). Pirmo vertinimo metu iš dešimties tik viena mergaitė pasyviai dalyvavo susitikimuose, nors noras dalyvauti susitikimuose buvo pareikštas visų moksleivių. Gal todėl visiems dalyviams patinka dalyvauti susitikimuose. Jų teigimu, daug ką sužino apie save. Tačiau yra viena neišspręsta problema (ne visuomet suprantu apie ką šneka; ne viską suprantu ką klausia).

20 lentelė

Vaikų nuomonė apie įtraukimą ir bendradarbiavimą

1 vertinimas	2 vertinimas
Dalyvavimas komandoje (2) Pasyvus vaiko vaidmuo (1)* Noras dalyvauti(1)* Suaugusiųjų nepripažinimas (1)*	Dalyvavimas komandoje (1) Savanoriškas dalyvavimas (1)* Aktyvus vaidmuo (6)* Pasitenkinimas bendradarbiavimu (2)* Terminų nesupratimas (2)*

Apibendrinus situacijos įvertinimo duomenis praėjus mėnesiui po paskutinio susitikimo galima teigti, kad:

- Visų trijų grupių dalyviai po tam tikro laiko tarpo bendradarbiavimo aplinkoje, siekiant sėkmingesnio specialiųjų poreikių patenkinimo, pastebėjo žymius teigiamus pokyčius: vaikų lankymąsi susitikimuose su tėvais, jų ir tėvų (išskyrus problematiškas šeimas), pedagogų aktyvų bendradarbiavimą, pozityvų ir atvirą bendravimą tarp tėvų bei pedagogų, pagerėjusius santykius tarp vaikų ir tėvų (tėvai pradėjo suprasti savo vaikus, teikti jiems psichologinę pagalbą), padidėjimą bendravimo priemonių.
- Neišspręsti neigiami veiksniai: neįtraukimas problematiškų šeimų į bendradarbiavimo aplinką, pedagogų aktyvumo stoka tėvų atžvilgiu bei suaugusių žmonių ignoravimas vaikų nesugebėjimo suprasti terminų žodyną.
- Teorinis bendradarbiavimo modelis bendrojo lavinimo mokyklos praktikoje, tenkinant specialiuosius ugdymo poreikius sėkmingai įgyvendintas praktikoje. Bendradarbiavimo dalyvių fiksuoti nuostatų, požiūrių, elgsenos pokyčiai bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo procese sudarė sąlygas jų nepakankamam bendradarbiavimui tapti aktyvesniu.

Išvados

- Mokslinės teorinės medžiagos analizė leidžia teigti, jog bendradarbiavimo pagrindą tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius sudaro dalyvių bendra veikla planuojant, sprendžiant problemas bei priimant sprendimus. Sėkmingą bendradarbiavimą lemia socialinis kultūrinis ir institucinis (politinės struktūros, įstatymai, kultūriniai ypatumai, dalyvaujančių asmenų nuostatos ir kt.) bei individualus kontekstas (atsakingų asmenų gebėjimu organizuoti veiklos procesą konkrečioje situacijoje). Analizuota teorinė medžiaga rado atitikmenį tyrimo praktinėje veikloje.
- Bendradarbiavimo situacijos analizė mokykloje parodė, jog bendravimas vyksta perduodant informaciją viena kryptimi (bendradarbiavimas tik tarp pedagogų), kuris neužtikrina efektyvaus bendro problemų sprendimo, neskatina vaiko ir jo tėvų įtraukimo bei aktyvaus jų dalyvavimo (mokinys nedalyvauja aptariant mokymosi problemas; su juo nesikalbama apie specialiosios pedagoginės pagalbos tikslus, prasmę, galimybes; tėvams trūksta bendravimo, informacijos ir pan.).
- Atsižvelgus į mokyklos bendradarbiavimo problemas buvo pasiūlyta bendradarbiavimo metodika, kurią sudarė veiklos tyrimas, naudojant sutelktos grupės metodą. Tyrimo rezultatai parodė, jog veikla sutelktose grupėse ir veiklos tyrimas leidžia konstruoti praktinio bendradarbiavimo modelį. Šį modelį patvirtino veiklos sutelktose grupėse, praktinių situacijų analizių, diskusijų, pasikeitimų vaidmenimis gauti rezultatai.
- Atliktos grupinių diskusijų ir individualių refleksijų turinio analizės leidžia teigti, kad SUP turintys mokiniai jausdami baime, kaltę vis tik įvardija save aktyviais dalyviais. Iš tėvų tikisi supratimo, palaikymo, pagalbos, iš pedagogų – objektyvumo, empatijos, pozityvumo. Visi dalyvavę moksleiviai nori dalyvauti susitikimuose su tėvais. Tėvai jaučiasi bejėgiai, nuvertina savo galimybes, nusivylę vaiku, tačiau tiki, kad bendradarbiavimas – efektyvus konfliktų sprendimo būdas. Tėvai prisiima dalį kaltės, iš pedagogų tikisi empatijos, šeimos ir vaiko priėmimą tokiais kokie jie yra, psichologinės pagalbos bei pagalbos integruojant vaiką į mokyklos bendruomenę. Iš specialistų – pagalbos dėl vaiko atskirties, formuojant kitų mokinių teigiamą požiūrį į jų vaiką.
- Ne visi pedagogai nori vaikų dalyvavimo susitikimuose. Pedagogų požiūris į tėvų vaidmenį beveik vieningas - jų kompetencijų nuvertinimas bei kaltinimai pasyvumu. Iš tėvų tikisi pasitikėjimo, vaiko negalės pripažinimo, iniciatyvos. Pedagogai iš specialistų - sistemingo dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus, SUP vaikų ugdymą ir metodinės paramos. Specialistai iš pedagogų - teigiamo požiūrio į SUP vaiką, empatijos, sistemingo dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus. Pedagogų nurodytos konkrečios bendradarbiavimo priemonės, siekiant efektyvios veiklos: bendras problemų sprendimas, dalijimasis informacija,

vienkrypčiai informacijos perdavimo būdais, individualus bendradarbiavimas, neformalus bendravimas.

- Individualių atvejų analizė dalyviams suteikė ne tik teigiamų emocijų, bet leido siekti bendro problemų sprendimo tikslų, dalintis atsakomybe, informacija apie SUP turintį moksleivį, jo šeimą, teigiamai įvertinti specialiąją pedagoginę pagalbą, jos rezultatus. Visi ugdymo proceso dalyviai tai pripažino puikiu bendradarbiavimo būdu, leidžiančiu siekti šeimos dalyvavimo bei sėkmingo SUP tenkinimo. Buvo fiksuoti teigiami veiklos pokyčiai mokyklos lygmenyje. Planuojant sekančius susitikimus būtina atsižvelgti į dalyvaujančių asmenų skaičių, vaikų paruošimą susitikimams bei jų aktyvinimo numatymą susitikimų metu, vengti pataikavimo bei spręsti organizacinius sunkumus.
- Tyrimo dalyviai sėkmingai įgyvendino bendradarbiavimo, tenkinant SUP bendrojo lavinimo mokykloje, modelį. Bendradarbiavimo dalyvių fiksuoti nuostatai, požiūriai, elgsenos pokyčiai bendrojo lavinimo mokyklos specialiojo ugdymo procese sudarė sąlygas jų nepakankamam bendradarbiavimui tapti aktyvesniu. Tyrimo išvados sutampa su kitų šalių (JAV, Europos) atliktų tyrimų išvadomis. Konkrečiai situacijai išskirti galima pedagogų ir tėvų neigiamą požiūrį į SUP moksleivio sutrikimą, mokymosi sunkumus, jo įtraukimą į bendrą veiklą; paties moksleivio stiprų norą dalyvauti ir jo aktyvų dalyvavimą bendruose susitikimuose bei bendraamžių įtraukimo svarbą siekiant jo socialinės adaptacijos.

Rekomendacijos

Mokslinės literatūros ir kt. teorijos analizė, tyrimo rezultatai leidžia formuluoti rekomendacijas konkrečios mokyklos bendradarbiavimo plėtrai, siekiant SUP sėkmingo tenkinimo.

- Esamai ugdymo teisei bazei įgyvendinti priemonės, leidžiančias valdyti sėkmingą pokyčių įgyvendinimą instituciniame ir individualiame lygmenyje. Įgyvendinti socialinę paradigmą. Poįstatyminiuose aktuose konkrečiau įteisinti SUP vaikų ir jų tėvų įtraukimą į vaiko specialiųjų poreikių tenkinimo procesą. Tenkinant moksleivių SUP bei kuriant bendradarbiavimo aplinką, būtina laikytis moderniosios vaiko ugdymo paradigmos, socialinio ir specialiojo ugdymo modelio nuostatų.
- Įgyvendinto mokykloje bendradarbiavimo modelio išlikimas – visų ugdymo dalyvių savanoriškas įsitraukimas į šį procesą, bendra diskusija, bendrai priimti sprendimai. Vis tik bendradarbiavimo iniciatyvą turėtų prisiimti SUP moksleivius ugdantys pedagogai, specialistai. Siekiant efektyvesnių rezultatų, įgyvendintą bendradarbiavimo modelį tikslinga tęsti kelis metus, nuolat vertinant dalyvių elgseną, refleksijas. Išskirti efektyviausias strategijas, leidžiančias bendradarbiauti SUP turintiems vaikams, jų tėvams (išskirtinai problematiškiems tėvams) bei pedagogams.
- Mokyklos ugdymo sistemos dalyviams SUP turintis mokinys turi būti pripažįstamas kaip lygiavertis ugdymo proceso narys, galintis atstovauti savo interesus, gauti reikalingą informaciją. Visi turėtų pripažinti vaiko ir šeimos individualumą, esamą situaciją, siekiant pagalbos efektyvumo. Siekiant palankesnio vaikų ir tėvų požiūrio į specialiąją pagalbą būtina dalintis informacija apie vaiką, jo pasiekimus, specialiosios pagalbos naujomis žiniomis. Vaiką ir jo šeimą skatinti įsitraukti į bendradarbiavimo procesą, orientuojantis į stipriąsias vaiko ir šeimos ypatybes, laikantis pozityvumo principo, tobulinant komunikacinius ir organizacinius įgūdžius.
- Konkrečios bendradarbiavimo formos: tėvų lektoriumai (pvz. paskaitų vaikų ugdymo klausimais ciklas), tėvų susirinkimai, bendros išvykos ir pan. Specialios formos: grupinės ar individualios konsultacijos, pedagogo lankymasis vaiko namuose, šeimos lankymasis mokykloje, susirašinėjimas, telefoniniai pokalbiai, internetas. Taip pat mokyklos tėvų komiteto veikla. Įvairios švietimo, socialinės ir medicininės įstaigos padeda vaiką ugdyti bei šalinti jo vystimosi sutrikimus. Leisti tėvams, mokytojams ir vaikams informacinį leidinį, siekiant suteikti informacijos apie specialiosios pagalbos tikslus, uždavinius, formas ir pan. Leidinyje kreiptis į ugdymo komandos narius, skatinant glaudų bendradarbiavimą.
- Paruoštos rekomendacijos skirtos ne tik konkrečiai mokyklos bendruomenei, bet ir kitų mokyklų bendruomenėms, švietimo vadybininkams ir kt.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdimosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (p. 6 -11). Šiauliai.
2. Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas*. Šiauliai.
3. Ališauskas, A. (1994). Vaikų specialiųjų poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose. Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas: patirtis ir perspektyvos (p. 3 - 5). Šiauliai.
4. Ališauskas, A., Miltenienė L. (2001). Specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas: mokinių požiūris. *Specialusis ugdymas*, 1 (IV). Šiauliai.
5. Ališauskienė, S. (2002). Ankstyvosios reabilitacijos tarnybų veiklos optimizavimas konstruojant bendradarbiavimo su šeima modelį (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2002).
6. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdimosi poreikius. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ališauskienė, S., Ruškus, J. (2002). Tėvų, auginančių rizikos grupės (neišnešiotą) vaiką, psichosocialinės situacijos analizė. *Specialusis ugdymas*, 1(6), 6-16.
8. Ambrukaitis, J. (Red.). (2001). Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai : Šiaulių universiteto leidykla.
9. Ambrukaitis, J. (1994). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo pokyčiai ir Tempus programa. Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas: patirtis ir perspektyvos. Šiauliai.
10. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2(7), 6-23.
11. Asmens specialiųjų ugdimosi poreikių įvertinimo tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 85-2608, 2000).
12. Balčiūnaitė, R. (2001). Protinė negalė ir tapatumo problemos (žmonių su protine negale brolių ir seserų patirtis). Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (p. 25 - 30). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
13. Burns, R.B. (2000). Introduction to Research methods. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publication.
14. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
15. Charles, C.M. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius: Alma Littera.
16. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2000). Statistika ir jos taikymai. D.1. Vilnius: TEV.
17. Daniels, E.R., Stafford, K. (2000). Atvirų visiems vaikams grupių kūrimas. Specialiųjų poreikių vaikų integravimas. Vilnius: Gimtasis žodis.

18. Dettmer, P., Dyck, N., Turson, L.P. (1999). Consultation, Cion and Teamwork for Students with Special Needs. Boston: Allyn and Bacon.
19. Dėl specialiųjų poreikių moksleivių vertinimo (Vilnius, Valstybės žinios, 1999 08 23, Nr. 969).
20. Eljjošienė, I., Garšvinė, A., Kaffemanienė, I. (2001). Metodiniai nurodymai rašantiems kursinius, bakalauro ir magistro darbus. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
21. Gevorgianienė, V. (2003). Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant specialiųjų poreikių turinčius vaikus. J. Ambrukaitis ir kt. (Red. kol.), *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p.173-195). Šiauliai.
22. Givner, C.C., Haager, D. (1995). Strategies for effective collaboration. In Falvey M.A. (Ed). Inclusive and Heterogeneous Scooling. Baltimore: Brookes.
23. Gradeckienė, S. (2001). Vaikų, sergančių cerebriniu paralyžiumi, gyvenimo kokybė. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
24. Hallahan, D. P., Kauffman, J.M. (1995). Exeptional children. Introduction to special education. Boston.
25. Idol, L., West, J., Lloyd, P. (1988). Organizing and implementing specialized reading programs: A collaborative approach involving classroom, remedial, and special education teachers. Remedial and Special Education, 9 (2).
26. Individuals with Disability Education Act Amendmens of 1997 (IDEA 97). /<http://www.ed.gov/offices/OSERS/IDEA>.
27. Janušienė, G., Zinkevičienė, N. (2001). Kaip sutrikusios klausos vaikai integruojasi į bendrojo lavinimo mokyklas. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Kaffemanas, R. (2001). Požiūrio į specialiųjų poreikių asmenis socialinių poveikių psichologiniai ypatumai. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (p. 96 - 97). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
29. Kaffemanienė, I. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų integracija. Požiūrio problema. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (p. 102 - 107). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
30. Kaffemanienė, I. (2001). Specialusis ugdymas. Mokslo darbai. Moksleivių bei pedagogų požiūris į specialiųjų poreikių bendraamžius. I (IV). Šiauliai: Šiaulių universiteto specialiojo ugdymo centras.
31. Kaffemanienė, I. (2004). Specialusis ugdymas. Mokslo darbai. Šiuolaikinės mokyklos klimatas ir jo veiksniai. I (10). Šiauliai: Šiaulių universiteto specialiojo ugdymo centras.

32. Karalienė, J. (2001). Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas Plungės rajono bendrojo lavinimo mokykloje. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (p. 108 - 109). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
33. Karčiauskienė, M. (1989). Kodėl renkamės kompleksinį mokymą. Tėvynės šviesa, balandžio 21d.
34. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas.
35. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 72-2246, 1999).
36. Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 36-969, 1991).
37. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas (1998). Valstybės žinios, 115. Vilnius.
38. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 23-593, 1991).
39. Lisauskaitė, N., Jasiūnaitė, L. (2001). Nepalankių socialinių aplinkybių įtaka specialiųjų poreikių vaikų ugdymuisi. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
40. Lokcikas, J., Milius, J. (2001). Logopedinės internatinės mokyklos moksleivių integracijos į bendrojo lavinimo mokyklas patirtis. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
41. Merkys, G. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. Šiauliai: ŠPI.
42. Miltenienė, L. (2005). Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius. (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2005).
43. Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 25-654, 2000).
44. Pakalniškienė, S. (2001). Nežymiai sutrikusio intelekto vaikų, globojamų šeimose ir institucijose, elgesio ypatumai. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (146 - 148). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
45. Radzevičienė, L. (2003). Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, psichosocialinė raida. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
46. Rainforth, B., York, J., MacDonald, C. (1992). Collaborative teams for students with sever disabilities: Integrating therapy and educational servines. Baltimore, MD: Brooks.
47. Ruškus, J. (1998). Specialusis ugdymas. Mokslo darbai. Pedagoginiai santykiai su neįgalioju vaiku sociologinėje ir psichologinėje perspektyvoje: nuo atmetimo link kooperacijos. I. Šiauliai: Šiaulių universiteto specialiojo ugdymo centras.

48. Ruškus, J. (2001). Specialusis ugdymas. Mokslo darbai. Specialiųjų pedagogų rengimo metodologinės kontraversijos neįgaliųjų ugdymo paradigmu kaitos kontekste. I (IV). Šiauliai: Šiaulių universiteto specialiojo ugdymo centras.
49. Ruškus, J. (2000). Specialusis ugdymas. Mokslo darbai. Socialinis – psichologinis specialiojo pedagogo portretas nuostatų aspektu. III. Šiauliai: Šiaulių universiteto specialiojo ugdymo centras.
50. Ruškus, J., Merkys, G., Gerulaitis, D. (2002). Šeima, auginanti neįgalų vaiką, Lietuvoje: psichosocialinis portretas. Tyrimo ataskaita.
51. Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigą tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 17- 421, 2000).
52. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 66-2004, 2000).
53. Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos. Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai, 2003.
54. Specialiojo ugdymo įstatymas (Vilnius, Valstybės žinios, 1998, Nr. 15-3228).
55. Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 71-2214, 2000).
56. Šaparnis, G., Merkys, G. (2000). Kokybinių ir kiekybinių tyrimų derinimas mokyklinės vadybos diagnostikoje: hipotezė ir pirmieji žingsniai. Socialiniai mokslai, 2 (23). Šiauliai.
57. Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga. (2003). V: Mūsų sauluzė.
58. Šeimos ir vaikai Lietuvoje. (1995). Vilnius.
59. Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka (Vilnius, Valstybės žinios, Nr. 71-2215, 2000).
60. Tarptautinių žodžių žodynas. (2001). Vilnius.
61. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2000). Mokymasis bendradarbiaujant. Vilnius: Garnelis.
62. Vaiko teisių konvencija. (1999). Vaiko teisių informacijos centras. Kaišiadorys: Adomo Jakšto spaustuvė.
63. Vedeckienė, A., Tomėnienė, L., Liudaitė, L. (2001). Konfliktinės situacijos, kylančios specialiųjų poreikių vaikų ugdymo procese. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas (p. 206 - 208). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
64. Venckutė, A. (2001). Vaikų, turinčių fizinių ir judėjimo sutrikimų, ugdymas Valakėlių pagrindinėje mokykloje. Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
65. Walter – Thomas, Ch., Korinek, L., McLaughlin, V.L., Williams, B.T. (2000). Collaboration for Inclusive Education: Developing Successful Programs. Allyn and Bacon.

66. Westwood, P. (1996). Commonsense Methods for Children with special needs. New York: Routledge.
67. Žydžiūnaitė, V. (2001). Slaugos mokslinių tyrimų metodologijos pagrindai. Vilnius.
68. Белановский, С. А. (2001). Метод фокус – групп. Москва: Никколо – Медиа.
69. <http://www.online.5ci.lt/Article.asp?Lang=L&ArticleID=6228> 2005 08 25
70. www.european-agency.org 2005 08 25

Summary

EFFICIENCY OF EDUCATION MEMBERS COOPERATION FORM SUPPLYING OF SPECIALITY EDUCATION NEEDS IN THE COMPREHENSIVE SCHOOL PRACTICE

In the year 2006, In the Joniskio district „N“ secondary school, accomplished master's work research under the guidance of J.Ruskui.

Done scientific academic material analysis and moved it to experience, notice, that cooperation reason supplying special education needs put together corporate work of command members planning, tackling problems and taking solutions. Cooperation result associated with specific social cultural and institution context (politics structure, laws, cultural peculiarity, involved people provisions and ..), responsible people competence to organize work procedure in particular situation. In the work describe fundamental components of cooperation construction: readiness to collaborate, member's roles and functions definition, cooperation environment and devices prevision and estimation. It let to substantiate method and model construction process.

Took account of particular secondary school situation suggest cooperation method, which was structuring work analysis, using concentrate group method. Realize work in concentrate groups, practical situation, discussions, and changes roles with somebody's. Analysis of individual events, where all education process members together tackling problems and taking part in, develop work positive changes in the secondary school level. It allow for members to look for actively collective problems solution, to include all education members and to realize cooperation model in the education reality.

The main cooperation model components suit broad-brush academic model structure. Is typical of pedagogues and parents negative opinion in the exclusive situation to SUP pupil confusion, being in difficulties with studies, his inclusion in to collective work; problematical families indifferent opinion in to own child; owns pupil strong wish to attend and his active interest in to collective meets and contemporaries intake importance in pursuance his social adaptation.

Priedai

Priedų sąrašas

- 1 priedas.** Anketa tėvams.
- 2 priedas.** Anketa pedagogams.
- 3 priedas.** Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, interviu forma (po probleminių atvejų analizės).
- 4 priedas.** Vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, interviu forma.
- 5 priedas.** Interviu su mokyklos specialiojo ugdymo komisijos nariais forma.
- 6 priedas.** Interviu su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvais forma.
- 7 priedas.** Interviu su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais: nukreipiamieji klausimai.
- 8 priedas.** Interviu su pedagogais ir tėvais klausimai (po probleminių situacijos analizės).
- 9 priedas.** Klausimai savirefleksijoms po kiekvienos diskusijos.
- 10 priedas.** Nepažystamo mokinio istorija(projekcijos metodas).
- 11 priedas.** Konfliktinės situacijos tarp tėvų, auginančių specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką, ir pedagogų.
- 12 priedas.** Vaikų, turinčių SUP, charakteristikos (atvejų analizei).
- 13 priedas.** Konfliktinė situacija tarp bendrojo ugdymo pedagogų ir specialistų.
- 14 priedas.** Rekomendacijos kaip paruošti mokinių aktyviai dalyvauti susitikime.
- 15 priedas.** Galima moksleivio savęs vertinimo forma.
- 16 priedas.** Ugdytinio naudojamų mokymosi strategijų vertinimo forma.
- 17 priedas.** Vaiko problemos aptarimas mokyklos specialiojo ugdymo komisijoje(dalyviai ir turinys).
- 18 priedas.** Interviu su mokyklos specialiojo ugdymo komisijos nariais: kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 19 priedas.** Interviu su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvais: kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 20 priedas.** Vaikų interviu: subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 21 priedas.** Mokinių diskusijų turinys.
- 22 priedas.** Tėvų diskusija analizuojant konfliktines situacijas: kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 23 priedas.** Pirmoji pedagogų diskusija (sėkmingas atvejis iš mano patirties): kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 24 priedas.** Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po pirmosios diskusijos.
- 25 priedas.** Antroji pedagogų diskusija (Vaiko dalyvavimas bendrai sprendžiant ugdymosi problemas): kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 26 priedas.** Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po antrosios diskusijos.
- 27 priedas.** Trečioji pedagogų diskusija (Tėvų dalyvavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius): kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 28 priedas.** Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po trečiosios diskusijos.
- 29 priedas.** Ketvirtoji pedagogų diskusija (Pedagogų bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius): kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 30 priedas.** Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po ketvirtosios diskusijos.
- 31 priedas.** Penktoji pedagogų diskusija (Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas: lūkesčiai ir galimybės): kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 32 priedas.** Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po penktosios diskusijos.
- 33 priedas.** Šeštoji pedagogų diskusija (Bendradarbiavimo būdai ir metodai): kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 34 priedas.** Individualių pedagogų refleksijų turinio analizė po šeštosios diskusijos.
- 35 priedas.** Interviu su ugdytiniais po probleminių atvejų analizės: kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 36 priedas.** Interviu po probleminių situacijų analizės: kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai.
- 37 priedas.** SUP turinčių mokinių, jų tėvų ir pedagogų anketų pakartotinio tyrimo (vertinimo) analizės: kategorijos, subkategorijos, leksiniai-semantiniai vienetai .

3 priedas. VAIKŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDIMOSI POREIKIŲ, INTERVIU FORMA (po probleminių atvejų analizės)

Ši informacija gaunama iš dokumentų ar vaiko mokytojo:

Vaiko inicialai: _____ Vaiko lytis: _____

Amžius: _____

Klasė: _____

Pedagoginio psichologinio įvertinimo išvada (diagnozė): _____

Kas atliko įvertinimą (PPT, SUK, ...): _____

Išvada apie SUP: _____

Specialiosios pedagoginės pagalbos turinys (kas, kiek dažnai teikia specialiąją pagalbą): _____

Kada pradėta teikti specialioji pedagoginė pagalba? _____

Ugdymo programos tipas (modifikuota, adaptuota, ...): _____

Interviu vieta: _____

Data ir laikas: _____

Interviu trukmė: _____

1. Ar pasikeitė kas nors dėl tavo mokslų po to, kai mes kalbėjomės paskutinį kartą? Jei taip, tai kas?

2. Ar tu dalyvavai, kai mokytojai ir tėvai kalbėjo apie tavo mokymąsi? Papasakok, kas ten vyko.

Galimi nukreipiamieji klausimai:

Ką tu ten veikei?

Apie ką visi kalbėjo?

Ko tavęs klausė?

Ar pasakei savo nuomonę?

Ar viską supratai, ką kalbėjo suaugę?

Kaip jauteisi?

Ar tau patiko dalyvauti tokiam susitikime? Kodėl?

3. Ką tu apie save galvoji? (Koks tu esi?)

Galimi nukreipiamieji klausimai:

Ar tu dažnai jautiesi pavargęs?

Ar tu dažnai būni liūdnas?

Ar kiti vaikai nori su tavimi draugauti? (Ar turi klasėje daug draugų?)

Ar tu gali ilgai ir susikaupęs dirbti?

Ar tu jauti baimę, kai reikia eiti į mokyklą? Ar tu jauti baimę, kai mokytoja skiria užduotį?

Ar tu visada atlieki namų darbus, užduotis klasėje? Kodėl?

Ar būna taip, kad pats pasisiūlai atlikti kokią nors užduotį, atsakyti į klausimą? Ar dažnai klasėje užduodi klausimus?

Ar tau lengva susikaupti?

Ar tu dažnai supyksti? Kaip tu pyksti?

Ar visada elgiesi taip, kaip liepia mokytojai, tėvai?

Kuris sakinys tau labiau tiktų:

Man dažnai sekasi.

Man dažnai nesiseka.

Kaip tau seksis mokytis toliau?

4. Koks tu norėtum būti?

5. Ką apie tave galvoja kiti (tėvai, mokytojai, draugai)?

6. Ką tau reiktų daryti, kad geriau sektųsi mokytis?

7. Kodėl tu eini pas spec. pedagogę, logopedę?

5 priedas. INTERVIU SU MOKYKLOS SPECIALIOJO UGDYMO KOMISIJOS NARIAIS FORMA

MIELI PEDAGOGAI,

Pedagogai specialiųjų poreikių mokinių ugdyme yra aktyviausia grandis. Jūs kiekvieną dieną susiduriate su šio ugdymo privalumais ar sunkumais. Todėl Jūsų indėlis šioje apklausoje labai svarbus ir svarus.

Ką manote apie specialiųjų poreikių vaikų ugdymą?

Šiuo metu vyksta aktyvi specialiųjų poreikių mokinių integracija į bendrojo lavinimo mokyklas. Džiugina pasiekti geri rezultatai, tačiau neišvengiama ir sunkumų. Padėkite spręsti problemas, atvirai jas išsakydami.

Drąsiai atsakykite į klausimus!

Apklausa yra anoniminė, todėl interviu nei vardo, nei pavardės nurodyti nereikia. Apklausoje dalyvauja mokyklos tėvai, pedagogai, specialiųjų poreikių mokiniai. Šių atsakymų niekas nesužinos. Čia nėra teisingų ar neteisingų atsakymų. Paprasčiausiai pareikškite savo nuomonę.

Apklausą atlieka Šiaulių universiteto magistrantė Irma Pučkorienė. Iškilus klausimams galite skambinti mob. tel. 8-653 38871.

DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ IR LINKIME SĖKMĖS!

Jūsų lytis:

Amžius:

Išsilavinimas:

Pareigos:

Kvalifikacinė kategorija:

Darbo stažas:

1. Koks kiekvieno iš Jūsų kasdieninis vaidmuo (funkcijos) tenkinant SUP?
2. Už ką jaučiatės labiausiai atsakingi?
3. Su kuo Jūs dažniausiai kalbatės apie vaiko problemas?
4. Kaip Jūs dalinatės informacija, susijusia su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymu?
5. Koks yra ir turėtų būti tėvų vaidmuo vaiko ugdymo(si) procese?
6. Kaip dažniausiai bendraujate su tėvais? Kaip Jums sekasi bendrauti su tėvais?
7. Koks vaiko vaidmuo specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo procese (kaip jis dalyvauja)?
8. Koks vaiko vaidmuo turėtų būti? Ar jis galėtų kartu su suaugusiais dalyvauti aptariant savo problemas?
9. Su kokiomis problemomis susiduriate ugdydami vaiką, turintį specialiųjų ugdymosi poreikių, organizuodami specialiąją pagalbą?
10. Kokios stipriosios Jūsų mokyklos specialiojo ugdymo komisijos pusės?
11. Kokios silpnosios pusės, veiklos trūkumai?

6 priedas. INTERVIU SU SPECIALIŲJŲ UGDIMOSI POREIKIŲ TURINČIAIS MOKINIŲ TĖVAIS FORMA

MIELI TĖVELIAI,

Mokinių tėvai yra mokyklos bendruomenės dalis. Jūs geriausiai pažįstate savo vaikus, todėl Jūsų indėlis į vaiko ugdymą yra labai svarbus ir svarus.

Ką manote apie savo vaiko ugdymą?

Šiuo metu vyksta aktyvi specialiųjų poreikių mokinių integracija į bendrojo lavinimo mokyklas. Džiugina pasiekti geri rezultatai, tačiau neišvengiama ir sunkumų. Padėkite spręsti problemas, atvirai jas išsakydami. Tėvai taip pat turi būti aktyvūs, lygiateisiai ugdymo dalyviai.

Drąsiai atsakykite į klausimus!

Apklausa yra anoniminė, todėl interviu nei vardo, nei pavardės nurodyti nereikia. Apklausoje dalyvauja mokyklos tėvai, pedagogai ir specialiųjų poreikių mokiniai. Šių atsakymų niekas nesužinos. Čia nėra teisingų ar neteisingų atsakymų. Paprasčiausiai pareikškite savo nuomonę.

Apklausą atlieka Šiaulių universiteto magistrantė Irma Pučkorienė. Iškilus klausimams galite skambinti mob. tel. 8-653 38871.

DĖKOJAME UŽ DALYVAVIMĄ IR LINKIME SĖKMĖS!

Lytis: Jūsų amžius: Jūsų išsilavinimas: Šeimyninė padėtis: Darbas:

1. Papasakokite apie save, savo šeimą, vaikus (Kiek šeimoy narių? Ką dažniausiai veikiate drauge su vaiku? Kokiomis vaiko savybėmis labiausiai didžiuojatės? Kokiomis savo savybėmis didžiuojatės?)
2. Kaip jūs sužinojote, kad vaikui reikalinga specialioji pedagoginė pagalba?
3. Kaip dėl to jautėtės?
4. Kokių turite rūpesčių, susijusių su vaiko mokymusi, mokykla?
5. Ką žinote apie vaiko problemas? Kaip jas sprendžiate? Su kuo jas dažniausiai aptariate? (su mokytojais, spec. pedagoge, soc. pedagoge, auklėtoja ar kt.)
6. Ką pagalvojate, kai gaunate kvietimą eiti į mokykla? Kodėl?
7. Kaip bendraujate su pedagogais?
8. Kada jums malonu bendrauti su mokytojais ir kada jaučiatės nemaloniai?
9. Ar norėtumėte labiau dalyvauti sprendžiant vaiko problemas, dažniau susitikti su mokytojais?
10. Kaip vertinate galimybę problemas aptarti kartu su vaiku?

**7 priedas. INTERVIU SU SPECIALIŲJŲ UGDIMOSI POREIKIŲ TURINČIAIS
MOKINIAIS: NUKREIPIAMIEJI KLAUSIMAI (4 priedo 1 klausimui)**

Ar tu dažnai jautiesi pavargęs?

Ar tu dažnai būni liūdnas?

Ar kiti vaikai nori su tavimi draugauti (Ar turi klasėje daug draugų?)

Ar tu gali ilgai ir susikaupęs dirbti?

Ar tu jauti baimę, kai reikia eiti į mokyklą? Ar jauti baimę, kai mokytojai skiria užduotį?

Ar tu visada atlieki namų darbus, užduotis klasėje? Kodėl?

Ar būna, kad pats pasisiūlai atlikti kokią nors užduotį, atsakyti į klausimą? Ar dažnai klasėje užduodi klausimus?

Ar tau lengva susikaupti?

Ar tu dažnai supyksti? Kaip tu pyksti?

Ar visada elgiesi taip, kaip liepia mokytojai, tėvai?

Kuris sakinys tau labiau tiktų:

Man dažnai sekasi.

Man dažnai nesiseka.

Ar tiki ateityje mokytis geriau nei dabar ar anksčiau?

8 priedas. INTERVIU SU PEDAGOGAIS IR TĖVAIS KLAUSIMAI (po probleminių situacijos analizės)

1. Kaip Jūs įvertintumėte vykusius susitikimus, kuriuose dalyvavo mokiniai, jų tėvai ir ugdantys pedagogai?
2. Kas Jums patiko?
3. Kas nepatiko?
4. Ką kitą kartą darytumėte kitaip (reikėtų daryti kitaip)?
5. Kaip Jūs jautėtės susitikimo metu?

9 priedas. KLAUSIMAI SAVIREFLEKSIJOMS PO KIEKVIENOS DISKUSIJOS

Mintys, kurioms visiškai pritariu.

Mintys, su kuriomis nesutinku.

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Ko pasimokiau?

10 priedas. NEPAŽYSTAMO MOKINIO ISTORIJA (projekcijos metodas)

IGNO RŪPESTIS

6 klasės mokiniui Ignui labai sunkiai sekasi mokytis lietuvių kalbos. Rašydamas diktantus, atlikdamas testus jis beveik visada padaro daugybę klaidų. Sunkiai sekasi skaityti, pasakoti. O ir klasės draugai nelabai nori su Ignu draugauti... Visos berniuko bėdos prasidėjo jau 2 klasėje. Ignas niekaip negali suprasti, kodėl jam taip sunkiai sekasi: jis labai stengiasi atlikti visas užduotis klasėje, visada atlieka namų užduotis, eina mokytis pas specialiąją pedagogę, logopedę, namuose ir tėveliai padeda... Berniukas dažnai pagalvoja: „Aš taip norėčiau geriau mokytis... Ką man daryti?“

Kartą klasės mokytoja Ignui sako:

- Kviečiu, Ignai, tave ir tavo mamą (arba tėvelį) į susitikimą. Tame susitikime dalyvausiu ir aš, ir specialioji pedagogė, galbūt ką nors patart norės ir pavaduotoja.
- Kviečiate ir mane dalyvauti? – pasitikslino berniukas.
- Taip, labai norėtumėme, kad tu dalyvautum, - atsakė mokytoja.
- O ką mes ten veiksime? – pasidomėjo Ignas.

Mokytoja atsakė:

- Kalbėsime apie tave ir tavo mokslus.

Ignas susirūpinusiu žvilgsniu pažvelgė į savo mokytoją ir susimąstė...

Klausimai:

Dėl ko susimąstė Ignas? Kokių minčių jam kilo?

Kodėl Ignas susirūpino?

Kodėl mokytoja pakvietė Igną dalyvauti tokiame susitikime?

Ką Ignas ten galėtų veikti?

11 priedas. KONFLIKTINĖ SITUACIJOS TARP TĖVŲ, AUGINANČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDIMOSI POREIKIŲ TURINTŲ VAIKŲ, IR PEDAGOGŲ

1 situacija

Andrius šiuo metu yra 6 klasės mokinys. Jau 2 klasėje mokytoja pastebėjo, kad vaikui itin sunkiai sekasi mokytis tiek lietuvių kalbos, tiek ir matematikos, nepaisant didelių berniuko pastangų ir noro išmolti, sunku buvo suspėti kartu su bendraamžiais. Tėvai išsilavinę. Mama 39 m., anksčiau dirbo mokytoja, šiuo metu – prekiauja turguje, tėvas – 43 m., vienoje iš privačių įmonių užima vadovaujantį postą. Vaikas viskuo aprūpintas, namuose puikios darbo sąlygos – atskiras kambarys, kompiuteris. Šeimoje auga vienas.

Mokytoja pasiūlė tėvams dėl vaiko mokymosi problemų pasikonsultuoti su mokykloje dirbančiais spec. pedagogu ir logopedu. Tėvai pasirašė sutikimą dėl vaiko gebėjimų įvertinimo mokyklos specialiojo ugdymo komisijoje tikėdamiesi pagalbos įveikiant sunkumus ir patarimų, kaip padėti vaikui. Atlikus mokinio gebėjimų įvertinimą tėvai buvo pakviesti į mokyklą. Atvyko mama. Susitikimo metu ji buvo supažindinta su vertinimo išvadomis, specialistai (logopedas ir spec. pedagogas) rekomendavo skirti lietuvių kalbos ir matematikos individualią (modifikuotą) programą. Du kartus per savaitę buvo skirtos logopedinės pratybos ir dvi savaitinės spec. pedagogo lietuvių kalbos pamokos bei viena matematikos pamoka. Susitikimo metu mama atidžiai išklausė informaciją, tačiau į pokalbį beveik neįsiterpė. Niekas jos nepaklausė, kokios pagalbos ir kokių rezultatų tikisi šeima. Tik pasidomėjo, ar priimtina siūloma pagalba. Mama pasiūlymą priėmė...

Tėvai kviečiami visada atvykdavo į mokyklą, dalyvaudavo klasės tėvų susirinkimuose (tiesa dažniausiai tai būna mama) kol vaikas buvo 1 – 4 klasėje. Mama rūpestinga, domisi Andriaus problemomis, namuose padeda vaikui ruošti namų darbus, savo nuožiūra skiria papildomų užduočių. Tėvas yra labai griežtas, daug reikalauja iš savo vaiko, nori, kad jis labai gerai mokytųsi. Šeima samdo mokytoją, kuri Andrių moko papildomai po pamokų. Savo vaiką mama giria, pasakoja, kad namuose jam daug geriau sekasi, kad jis tikrai gali visko išmolti, tačiau niekaip nesulaukia geresnių rezultatų mokykloje. Kai Andrius pradėjo mokytis dalykinėje sistemoje, tėvai pradėjo rečiau lankytis susirinkimuose, vis dažniau kviečiami „negali“ atvykti.

Tėvams atrodo, kad mokytojai per mažai dėmesio skiria jų vaikui, „gal ne taip moko kaip pradinėse klasėse“, per daug reikalauja dėl to jam ir nesiseka mokslai. Mama klasės auklėtojai išreiškė nepasitenkinimą ir specialistų pagalba, nes ji nesupranta ko ten moko, jei nepaaiškina tų dalykų, kas iš tiesų vaikui sunku. Pats berniukas mamai pasakoja, kad ten mokosi panašiai kaip klasėje... gal tik lėčiau... Sakė nenorįs ten eiti, nes jam reikia išeiti iš pamokos, kai kiti pasilieka klasėje... Mama nesupranta, kokia nauda iš tos pagalbos?

Per visą tą laiką su tėvais daugiau bendravo klasės auklėtoja, esant neaiškumams dėl specialistų pagalbos tėvams buvo rekomenduota asmeniškai kreiptis į spec. pedagogą ir logopedą, tačiau jokių susitikimų su specialistais nebuvo (tėvai nesikreipė į specialistus, specialistai nebendravo su tėvais ir iniciatyvos nerodė).

Atėjus laikui toliau pratęsti mokymą modifikuojant programą tėvai atsisakė tai daryti. Jie pageidavo vaiką mokyti pagal bendrąją programą. Tokiu atveju būtų nebeteikiama ir specialistų pagalba...

O Andriui labai reikia individualaus programos pritaikymo ir specialistų žinančių, kaip padėti tokiems vaikams, pagalba...

2 situacija

Monika į 5 klasę atėjo iš kitos mokyklos (prieš tai mergaitė pakeitė dvi mokyklas). Tai labai rami, nuolanki, niekada neprieštaraujanti, užsisklendusi savyje mokinė. Paaiškėjo, kad jau nuo 1 klasės jai buvo individualiai pritaikoma (modifikuojama) lietuvių kalbos, o nuo 3 klasės ir matematikos programa. Specialistai (spec. pedagogas ir logopedas) pusę metų teikė savo pagalbą,

tačiau mokymosi problemos vis gilėjo. Nėgana to, mergaitei buvo sunku įsilieti į klasės kolektyvą: niekas nenorėjo su ja draugauti, vadino „nemokša“, „kvailele“, „ubage“. Ji labai noriai išeidavo iš klasės į spec. pedagogo pamokas, tačiau į logopedines pratybas, kurios vyko po pamokų dažnai neateidavo.

Kai mergaitės atsilikimas moksle tiek padidėjo, jog reikėjo žymiai keisti ugdymo programą (adaptuoti), mokyklos Specialiojo ugdymo komisija nusprendė, kad būtina pasikonsultuoti su Pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais dėl tolesnio ugdymo. Klasės auklėtojas buvo įpareigotas informuoti mamą apie susidariusią situaciją, numatomą konsultaciją ir gauti mamos sutikimą.

Monikos mamai – 34 metai. Ji neištekėjusi, viena augina dvi mergaites (Monika turi jaunesnę sesutę). Mama niekur nedirba, gyvena iš pašalpų, neturi jokios specialybės, yra baigusi 8 klases. Jautri, dirgli, nervinga, dažnai pernelyg audringai ir emociškai reaguoja į nemalonus situacijas. Mergaitėmis rūpinasi, tiki jų geresne ateitimi, nori, kad mokytųsi, ko nors pasiektų... Trys mokyklos pakeistos mamos iniciatyva (buvo nepatenkinta vaiką mokiusiais pedagogais, pyko ant jų).

Klasės auklėtojas paskambino telefonu ir paaiškino, kodėl reikia eiti konsultuotis į Pedagoginę psichologinę tarnybą, kas ten vyks. Mama informaciją išklausė, nieko nepaklausė, leido suprasti, kad sutikimą patvirtins savo parašu. Atėjus laikui konsultuoti mergaitę mokyklos spec. pedagogas parašė mamai laišką ir informavo, kada reikia atvykti. Sutartu laiku pirma atvyko mergaitė turėdama mamos pasirašytą sutikimą, tačiau neužilgo atskubėjo ir pati mama. Ji buvo labai susinervinusi, ėmė priekaištauti, kodėl be jos žinios yra vedamas vaikas, pareikalavo grąžinti sutikimą ir kai tai buvo padaryta, iškart jį suplėšė. Ėmė barti mergaitę, kodėl ši mamos nepalaukusi išėjo. Spec. pedagogė bandė priminti, kad ji kalbėdama su klasės auklėtoju su viskuo sutiko... Mama viską neigė, vis kartojo, kad „niekam aš neįtinku“, „niekam ir mano vaikai neįtinka...“. Pasiėmė savo mergaitę už rankos ir nusivedė namo...

12 priedas. VAIKŲ, TURINČIŲ SUP, CHARAKTERISTIKOS (atvejų analizei)

1 atvejis

Vytautui 13 m. Berniukas yra trečias vaikas šeimoje („pagrandukas“) visų labai mylimas ir lepinamas. Abu tėvai įgiję aukštąjį išsilavinimą: mama dirba darželio vedėja, tėvas – vienoje valstybinėje įmonėje, padalinio vadovu. Vytauto seserys – jau suaugusios, studijuoja aukštosiose mokyklose. Šeimoje vyrauja labai demokratiški tarpusavio santykiai. Tėvai ir seserys sprenddami šeimai svarbius klausimus priima „mažąjį“ kaip lygiavertį narį, bendrauja su juo pagal suaugusiųjų taisykles. Priimant šeimai svarbius sprendimus berniuko nuomonė būna tiek pat svarbi, kaip ir kitų. Vaikui dažnai leidžiama pačiam pasirinkti (kokį kilimą pirkti į jo kambarį ir pan.), apsispręsti. Vytautas yra drąsus, bendraujantis.

2 atvejis

Agniui 12 m. Vaikas auga šeimoje vienas. Mama – oficialiai bedarbė, tačiau pragyvenimui užsidirba prižiūradama svetimus vaikus, išsilavinimas – vidurinis; tėvas – dirba staliumi, yra baigęs profesinę mokyklą. Agnius namuose dažniausiai būna vienas, tėvai vaiku rūpinasi, tačiau mažai su juo bendrauja. Tėvas labai autoritariškas, daug reikalaujantis iš žmonos ir vaiko. Berniuką neretai auklėja diržu. Vaikas baudžiamas fizine bausme tiek už netinkamą (tėvo manymu) elgesį, tiek už nesėkmes moksle (už neigiamus vertinimus, už negatyvias pastabas). Agnius labai jautriai reaguoja į pastabas, yra uždaras, kartais demonstruoja atsainų požiūrį į mokymąsi ir mokytojų teikiamą pagalbą.

13 priedas. KONFLIKTINĖ SITUACIJA TARP BENDROJO UGDYMO PEDAGOGŲ IR SPECIALISTŲ

Situacija

Mokslo metų pradžioje pedagogai rengia individualias ugdymo programas (adaptuoja, modifikuoja bendrojo ugdymo programų turinį). Specialiojo ugdymo koordinatorius įpareigojo mokyklos specialiąją pedagogę pasirūpinti, kad mokytojai gautų programų individualizavimo formas ir parengtų programas. Atėjus nurodytam terminui, kai programos turėjo būti parengtos ir atiduotos specialiojo ugdymo komisijos nariams aprobavimui, specialioji pedagogė pastebėjo, jog trūksta penkiolikos mokinių lietuvių kalbos individualizuotų ugdymo programų, kurias turėjo parengti viena mokytoja. Pertraukos metu specialioji pedagogė užsuko pas tą mokytoją į kabinetą. Tuo metu klasėje buvo nemaža dalis mokinių. Specialioji pedagogė priminė mokytojai, kad programos jau turėjo būti parengtos ir paklausė, kada mokytoja planuoja atnešti programas. Lietuvių kalbos mokytoja labai piktu tonu pareiškė: „Kokias dar programas aš turėčiau rašyti!? Juk iš tiesų – tai jūsų darbas, kodėl jūs nerašote? Aš turiu ne vieną klasę ir ne po 5 mokinius, kaip ne kurie asmenys... Nemanau, kad aš turėčiau pulti rašyti 15 programų! Ir apskritai, nesuprantu kokia ta jūsų pagalba... Išsivedate per pamoką tuos vaikus, neaišku ką ten veikiate, po vieną kitą pratimą padarote, o po to jie atėję „plavinėja“, naudojasi tuo, kad nebuvo klasėje, neatlieka namų darbų... Nesuprantu, kokia iš tokios pagalbos nauda, vis tiek tos pačios žinių spragos lieka... Geriau jau tegul jie sėdi klasėje ir su visais dirba! Ir nereikia jokių programų“. Specialioji pedagogė išklausė, ką kalbėjo mokytoja ir atsakė taip pat piktu tonu: „Deja programų rengimas – tai jūsų darbas ir jūs turėsite padaryti! O dėl kitų dalykų... , tai nemanau, kad turėtumėte tai aptarinėti mokiniams girdint. Atsiprašau, kad sutrukdžiau“. Specialistė apsisuko ir išėjo... Apie įvykusį konfliktą specialioji pedagogė pranešė mokyklos specialiojo ugdymo koordinatoriui ir pageidavo su minėta mokytoja programų rengimo klausimų daugiau nespręsti.

Papildoma informacija: Lietuvių kalbos mokytoja jau ne pirmus metus savo klasėse ugdo mokinius, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, ir yra rašiusi adaptuotas ir modifikuotas programas.

14 priedas. KAIP PARUOŠTI MOKINIŲ AKTYVIAI DALYVAUTI SUSITIKIME?

Pokalbis su mokiniu

I. POKALBIS APIE SUSITIKIMĄ.

Paaškinama, kodėl organizuojamas susitikimas (koks jo tikslas).

Kas dalyvaus susitikime ir kokios dalyvių funkcijos?

Dalyvaus tie žmonės, kurie tau padeda siekiant įveikti mokymosi sunkumus. Visi tie žmonės dirba kartu norėdami, kad tau pasisektų įveikti sunkumus.

Tai:

- *Tu*
- *Tavo tėvai (jie tave labai gerai pažįsta, gali papasakoti, kaip tau sekasi namuose, ...)*
- *Tavo klasės auklėtoja (ji gerai žino, kaip tau sekasi klasėje, ...)*
- *Dalykų mokytojai (priklausys nuo srities, kurioje vaikas patiria mokymosi sunkumų)*
- *Specialioji pedagogė (ji gerai žino, kaip mokosi vaikai, kurie patiria sunkumų, kaip geriausiai jiems padėti, kaip tau sekasi, kai tu mokaisi kartu su spec .pedagoge, ...)*
- *Logopedė (...)*
- *Psichologė (...)*
- *Socialinė pedagogė (jei vaikas turi elgesio ar socialinių problemų)*
- *Mokyklos pavaduotoja (ji daugiausiai supranta apie tai, kokia pagalba tau gali pasiūlyti mokykla, kokie žmonės tau dar gali padėti, ...)*

•

Kiek laiko gali tęstis susitikimas?

Kodėl ten reikėtų dalyvauti ir man? Kas ten vyks?

Todėl, kad tame susitikime visi kalbės būtent apie tavo mokymosi problemas, aptars, ką tu išmokai, ko dar ne, ką reikėtų daryti, kad tau geriau sektųsi. Visiems labai svarbu išgirsti tavo nuomonę. Ten visi kalbėsime ir ieškosime būdų, kaip tau padėti.

Kaip man reikės elgtis?

Pateikiama keletas iš galimų taisyklių mokiniui:

1. *Susitikimo metu stenkis sėdėti savo vietoje.*
2. *Stenkis žiūrėti į akis tam žmogui, kuris su tavimi kalba.*
3. *Kai kiti kalba jų nepertraukti, o išklausti iki galo.*
4. *Jeigu tu ko nors nesupranti, mandagiai atsiprašyk ir paprašyk, kad dar kartą paašskintų.*
5. *Palauk savo eilės norėdamas ką nors pasiūlyti ar pasakyti.*
6. *Jeigu tu nesutinki, ramiai išsakyk savo nuomonę ir pateik savo pasiūlymą.*
7. *Atsakyk į klausimus.*

Kada man reikės kalbėti?

Dažniausiai mokiniams leidžiama kalbėti pirmiems. Po to tu bet kada gali paklausti jei ko nesuprasi, įsiterpti ir bet kada pasakyti, ką galbūt pamiršai ar sugalvojai.

II. PASIRUOŠIMAS AKTYVIAM DALYVAVIMUI SUSITIKIME

Ką aš galiu papasakoti?

Mokinys apibūdina, tai kas jam patinka, nusako savo prioritetus. Dažniausiai pasitarimai prasideda mokinio pasisakymu. Jis išsako patinkančius ir nepatinkančius dalykus ir tokiu būdu įneša savo indėlį, kuris padeda priimti sprendimus susijusius su vaiko poreikių tenkinimu. Ši informacija leidžia pedagogams kurti palankesnę aplinką, pasirinkti tinkamesnius metodus, veiklą, padeda formuluoti tikslus, uždavinius, galbūt paskatina numatyti papildomos informacijos šaltinius ar net pakartotiną vertinimą. Tai puikus būdas siekiant išsiaiškinti esamas ir potencialias vaiko stipriąsias puses. Kartais pasitaiko, kad mokiniai nurodo netinkamus ar nerealius pomėgius, tikslus. Tokiais atvejais reikėtų patarti, kartu pasvarstyti galimas alternatyvas iš kurių galima rinktis.

Moksleivis pats vertina save. Galima iš anksto paruošti klausimyną, savęs vertinimo skalę, kurių pagalba mokinys pats įvertina save (nurodo savos stipriąsias, silpnąsias puses, kompetencijas, pasiekimus siekiant užsibrėžtų tikslų). Ši informacija labai svarbi siekiant išnaudoti vaiko stipriąsias puses ir atsižvelgiant į sutrikimus.

Moksleiviai, kurie išmoksta patys vertinti savo pasiekimus ir įgyvendintus tikslus, formuluoja realius lūkesčius. Savęs vertinimo formą mokinys gali pildyti savarankiškai arba teiginius skaito mokytojas, o mokinys tik atsako į klausimus. Po to šis įvertinimas turi būti kartu aptariamasis, formuluojami tikslai ir uždaviniai.

Mokinys nustato tikslus ir siekius. Tą padaryti gali padėti norų (pageidavimų sąrašas). Toks sąrašas padeda planuoti ateitį, numatyti lūkesčius ir siektinus įgūdžius. Tuo tikslu gali būti naudojami įvairūs paveikslėliai, nuotraukos, kita veikla klasėje ir tai panaudojama formuluojant tikslus.

Po tokios veiklos pedagogai ir tėvai diskutuoja ir lygina įvertinimo rezultatus, numato ką dar reikėtų aptarti su pačiu mokiniu. Komandos nariai, kartu su mokiniu, formuluoja tikslus atsižvelgiant į gautą informaciją.

Mokymas. Mokinys kasdienėje savo veikloje turėtų būti mokomas kaupti duomenis apie savo pasiekimus, juos analizuoti, vertinti progresą, iš naujo formuluoti tikslus. Tai daryti turėtų padėti pedagogai (įvesti taškų, žetonų ar kitą sistemą, organizuoti savo pasiekimų aptarimus bendraamžių grupėse ir pa.), padėti suprasti, kada mokinys pasiekė savo tikslą (išmoko 30 žodžių ir pan.).

15 Priedas. GALIMA MOKSLEIVIO SAVĘS VERTINIMO FORMA

Kokie dalykai tau sekasi?

Kas tau geriausiai sekasi mokantis?

Skaityti

Rašyti

Pasakoti žodžiu

Skaičiuoti

Dirbti grupėje

Dirbti vienam

Piešti

Atlikti namų darbus...

Kas tau labiausiai padeda mokantis?

Įdomi tema

Mano atmintis

Mano kantrumas ir užsispyrimas

Kitų pagalba (kokia?) ...

Kurie dalykai tau sunkiausi?

Kas tau sunku mokantis?

Susikaupti

Klausytis

Skaityti

Rašyti

Suprasti ką sako mokytoja

Skaičiuoti

Ramiai sėdėti

Atsiminti naują informaciją

Dirbti grupėje su draugais

Dirbti vienam

Atlikti namų darbus

...

6. Kas tau galėtų padėti? Kokios pagalbos tu norėtum? (aptarti sąlygas mokantis kiekvieno sunkaus dalyko)

16 Priedas. UGDYTINIŲ NAUDOJAMŲ MOKYMOSI STRATEGIJŲ VERTINIMO FORMA

Mokini vardas, pavardė.....

Data.....Klasė.....

1. Kas tau yra lengva? Kodėl?.....

.....

2. Ką tu mėgsti veikti? (mokykloje, už mokyklos ribų).....

.....

3. Kas tau yra sunku? Kodėl?.....

.....

4. Ko tu nemėgsti daryti? (mokykloje, už jos ribų).....

.....

5. Ką tu darai, kai nori ką nors įsiminti?.....

.....

6. Ar tu visada supranti, ką sako mokytoja?.....

.....

7. Ką tu darai, kai nesupranti ar negali prisiminti, ką sakė mokytoja?.....

.....

8. Kodėl tau sunkūs kai kurie dalykai?.....

.....

8. Kaip tu galėtum sau padėti?.....

9. Ugdytinio stipriosios pusės:.....

.....

Ugdytinio silpnosios pusės:.....

.....

Galimi intervenciniai būdai (strategijos):.....

.....

Pastabos:.....

17 Priedas. VAIKO PROBLEMOS APTARIMAS MOKYKLOS SPECIALIOJO UGDYMO KOMISIJOJE (DALYVIAI IR TURINYS)

Ugdytinis

Kas ugdytiniui patinka ir kas sekasi, kokie jo pomėgiai?

Kokie įprastiniai jo mokymosi būdai (strategijos)?

Mokymosi sunkumai, kuriuos patiria ir nurodo vaikas.

Vaiko pageidavimai ir pasiūlymai dėl geresnio jo specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo.

Tėvai

Teigiamos vaiko savybės ir raidos bei ugdymosi poslinkiai, kuriuos pastebi tėvai.

Vaiko sunkumai, kuriuos pastebi tėvai.

Kurių specialistų konsultacijos pageidauja tėvai?

Ką išsipareigoja daryti tėvai, siekdami geriau padėti vaikui?

Klasės (dalyko) mokytojas

Moksleivio pasiekimai ir pozityvūs ugdymosi poslinkiai.

Programos sritys, kur moksleivis patiria daugiausiai sunkumų.

Mokymosi sunkumų pobūdis ir priežastys (konkreči analizė).

Kokias priemones ir būdus mokytojas taikė, siekdamas įveikti mokymosi sunkumus?

Pasiektas rezultatas.

Kurių specialistų konsultacijos mokytojui reikėtų?

Kokios konkrečios pagalbos pageidauja mokytojas?

Mokyklos specialusis pedagogas

Ar teikė ir kokią pedagoginę pagalbą vaikui teikė specialusis pedagogas?

Moksleivio gebėjimai (teigiamos savybės).

Sunkumų pobūdis bei priežastys.

Ugdytinio taikomų mokymo strategijų analizė (strategijų racionalumas ir kt.).

Koks pasiektas rezultatas?

Pasiūlymai dėl tolesnės pedagoginės pagalbos vaikui.

Mokyklos logopedas

Ar teikė ir kokią logopedinę pagalbą vaikui teikė logopedas?

Koks pasiektas rezultatas?

Pasiūlymai dėl tolesnės pagalbos vaikui.

18 priedas. INTERVIU SU MOKYKLOS SPECIALIOJO UGDYMO KOMISIJOS NARIAIS: KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSNIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 5)

1 lentelė

1 kategorija. Specialistų vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pagalbos organizavimas mokinių grupėms/individams pagal sutrikimą (3)	Ugdyti, koreguoti sutrikimus, padėti adaptuotis, prisitaikyti aplinkoje, įgyti elementarius įgūdžius (2); Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų šalinimas (1); Priimti vaiką toks koks yra ir padėti jam augti, mokytis: orientuoti į savarankiškumą, kūrybiškumą (2).
2.	Mokinių pažinimas, individualus priėjimas (1)	Dirbu pamokų metu su spec.poreikių vaikais (5).
3.	Dalyvavimas SUK veikloje (2)	Dalyvauju SUK posėdžiuose (5) Organizuoju SUK posėdžius (1)
4.	Socialinių ryšių kūrimas (2)	Rūpinuosi asmeninėmis problemomis, ryšiai su klasės kolektyvu ir pan. (1); Tenkinu socialinius poreikius (1)

* skliausteliuose žymimas leksinių – semantinių vienetų skaičius subkategorijoje ar kategorijoje

2 lentelė

2 kategorija. Sunkumai organizuojant/teikiant pagalbą

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pamokos organizavimo sunkumai (1)	Ugdymo kokybė (5);
2.	Darbo diferencijavimo sunkumai (1)	Paruošti jiems prieinamą medžiagą ir parinkti mokymo metodus (5);
3.	Specialiosios pagalbos organizavimo sunkumai (2)	Pagal savo išgales suvokia ir perima kultūros pagrindus, bendravimo, rašymo, skaičiavimo įgūdžius (2); Šie vaikai nesusivokia dabarties gyvenime (3);
4.	Aukštesniųjų klasių mokinių ugdymo sunkumai (1)	Raštingumas (5);
5.	Mokinių mokymosi motyvacijos stoka (2)	Gebėjimas ir noras reikšti vaikui savo mintis; (2) Mokykloje mokiniams jaustis saugiai(3).

3 lentelė

3 kategorija. Pedagogų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Neformalūs pokalbiai (2)	Dažnai kalbamės pertraukų metu (5) Kalbame pietaudamos (3)
3.	Individualios konsultacijos (5)	Su vaikais, jų tėvais, mokytojais, specialistais;

		Su pačiu vaiku, auklėtoja, tėvais, soc.pedagoge, spec.pedagoge; Spec.pedagoge, dalykų mokytojais; Su auklėtoja, specialistais; Konsultuojuos su spec. pedagoge, logopede, soc. pedagoge, priklausomai nuo esamos situacijos
4.	Svarbus klasės auklėtojo vaidmuo aukštesnėse klasėse (1)	Pirmiausia kreipiuosi į auklėtoją iškilus problemoms (5);
5.	SUK posėdžiai (1)	Keičiamės informacija SUK posėdžiuose (5);
6.	Paskaitos, seminarai pedagogams mokykloje (1)	Skaitomos paskaitos, kaupiama informacija, organizuojamos informacinės išvykos (5);
7.	Pasitikėjimas specialistais (1)	Visada gausi atsakymą (5);

4 lentelė

4 kategorija. Bendradarbiavimas su tėvais

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Tėvų informavimas (1)	Kvietimai, telefoniniai skambučiai (5);
2.	Tėvų įtraukimas (4)	Susitikimai SUK posėdžiuose bei įtraukimas rašant SP programas (2); Jų kvietimas į susirinkimus, individualias konsultacijas (1); Vykstame pas tėvus, kviečiame juos į mokyklą (1); Pokalbiai (1);
3.	Tėvų neigiamos reakcijos (kaltinimai pedagogams, problemos nepripažinimas) (1)	Ne visi tėvai noriai bendrauja (5);
4.	Kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu (5)	Turi žinoti ką vaikas mokosi kiekvieną dieną (1); Labiau rūpintusi, prižiūrėtų vaikų mokymąsi(1); Tėvai retai lankosi mokykloje(1); Labiau prisidėti prie mokinio ugdymo (si) (1); Jų vaidmuo menkas, trūksta domėjimosi(1);
5.	Tėvų kaltinimas dėl vaiko problemų (1)	Ribota pagalba vaikams arba visai jos nėra (5);
6.	Tėvų kompetencijų nuvertinimas (1)	Patys rodo negatyvų pavyzdį vaikams (4);
7.	Tėvai – trukdytojai (1)	Susitikimo metu stengiasi sudaryti įspūdį, kad jiems rūpi vaiko problemos, nors taip ne visados yra (3).
8.	Psichologinė parama vaikui	Tėvai turi būti aktyviausi ugdymo proceso dalyviai, jų vaidmuo didžiausias ir pagrindinis (5);
9.	Pedagogų kompetencijų pripažinimas – būtinas sėkmingos veiklos kriterijus	Reiktų remtis abipuse pagarba ir pasitikėjimu (5);
10.	Informacijos tėvams stoka	Trūksta specialistų aktyvumo (2);

5 kategorija. Klasės/dalyko mokytojo vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Identifikavimas/vertinimas (2)	Nuolat stebiu sp. poreikių vaikus (2); Vertini galimybes, dirbi pagal tai, stebi pasiekimus (1);
2.	Individualios konsultacijos su specialistais (1)	Konsultuojuosi su specialistais, kolegomis (5);
3.	Individuali pagalba mokiniui (1)	Tik individualus darbas (2);
5.	Mokinio aktyvumo skatinimas, motyvacijos palaikymas (1)	Bent jau aktyvumą jų sužadinti pamokų metu(2);
8.	Bendravimo su tėvais įgūdžiai (1)	Riboti, tėvai nenoriai lankosi mokykloje (5);

6 kategorija. Pedagogų požiūris į SUP vaikus ir jų ugdymą

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Požiūris kaip į problemą (2)	Sunku su jais dirbti (2); Nukenčia kiti klasės mokiniai (2);

7 kategorija. Specialiojo ugdymo komisijos veikla

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Identifikavimas (1)	Rasti visus problemų turinčius vaikus (3);
2.	Organizavimas (1)	Tinkamai organizuoti šių mokinių ugdymo procesą (2);
3.	Vertinimas (1)	Pasiekimų aptarimas (5);

8 kategorija. SUP turinčio vaiko vaizdinys

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Socialinės – mokomosios veiklos kryptingumo stoka (1)	Patys nedirba, dažnai trukdo ir kitiems (3);
2.	Bendraamžių neigiamos nuostatos ir atstūmimas	Kartais pasijuokia (4); Draugai „savo rato“ (3);
3.	Bloga fizinė – emocinė savijauta (1)	Elgesio problemos, sunku įtraukti į bendrą veiklą (4);
4.	Orientacija į sutrikimą, problemas (1)	Patys nori rinktis užduotis, kurios jų nelavina (3);
5.	Pedagogų dėmesio stoka (1)	Trūksta laiko skirti dėmesį visai klasei ir atskirai šiems vaikams (2);

9 kategorija. Vaiko gebėjimas aktyviai dalyvauti sprendžiant savo problemas

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Mokinių galimybių dalyvauti pripažinimas (4)	Ne tik, kad galėtų dalyvauti, bet ir gali(1); Dalyvauja (1); Ugdymo procesas turi tapti mokytojo ir mokinio bendru darbu; Aktyvūs turi būti abu(1); Taip, būtinai; vaikas pats turi išsakyti savo problemą bei kartu su mokytoju numatyti darbo eigą(1); Žinoma, tai pats svarbiausias dalykas, nes kas geriau gali žinoti savo problemas jei na pats vaikas(1);
2.	Mokinių galimybių dalyvauti ribotas pripažinimas (1)	Reikia atsižvelgti į tai kokios problemos susijusios su vaiku yra aptariamoms (4);

10 kategorija. Pedagogų savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Nepasitenkinimas savimi ar savo darbo rezultatu (1)	Trūksta laiko (2)
2.	Bejėgiškumas (1);	Po pamokų vaikai nebemotyvuoti, nes pavargę, bėga iš logopedinių užsiėmimų(1);

11 kategorija. SUK koordinatoriaus vaidmuo ir veiklos prioritetai

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Organizavimas	Organizuoti efektyvų darbą
2.	Koordinavimas	Koordinuoti teikiamą pagalbą
3.	Komandinis darbas	Tik bendras darbas: vaikai, tėvai, mokytojai, specialistai, mokyklos administracija.

19 priedas. INTERVIU SU SPECIALIŲJŲ UGDIMOSI POREIKIŲ TURINČIŲ MOKINIŲ TĖVAIS: KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSNIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 10)

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų konstruojamas vaiko vaizdinys

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Teigiamos asmenybės savybės (3)	Darbšti, padeda namie(1); Ne tinginys, tvarkosi ūkyje(1); Atviras, viską pasipasakoja(1);
2.	Neigiamos asmenybės savybės (4)	Lėta(1); Per daug lėta(1); Kartais nuslepia, ne viską papasakoja(2); Nedrąsus pamokų metu (3);
3.	Mokomosios veiklos kryptingumas (3)	Sekasi mokslai (1); Nesugeba mokytis su visa klase (1); Sunkiai supranta ką moko mokykloje (1);
4.	Kaltinimai vaikui (1)	Daugiau pastangų reiktų (3);
5.	Bloga fizinė – emocinė savijauta (2)	Nesusikaupia darbui (3); Nervuotas, stengiuosi ramiau šnekėti (1);
6.	Pomėgiai (1)	Patinka ūkyje tvarkytis(1); Daug siuva(1);
7.	Vaiko iniciatyva(1)	Kai paprašo pagalbos, visuomet padedame(1);
8.	Bendraamžių neigiamos nuostatos ir atskirtis (2)	Vadina kvailele, nepilno proto (2); Juokiasi iš vaiko (3)

2 lentelė

2 kategorija. Vaiko dalyvavimas sprendžiant problemas

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Teigiamas tėvų požiūris (3)	Susitikimuose būnu kartu su dukra (1); Reiktų, kad susirinkimuose dalyvautų ir vaikai (1); Problemas sprendžiame kartu (1);

3 lentelė

3 kategorija. Tėvų lūkesčiai iš pedagogų

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Dalijimasis informacija (3)	Būtinai bendradarbiavimas tarp mokytojų ir tėvų (2); Malonu pabendrauti (1); Ne viską sužinau iš sūnaus, būtina susitikti su mokytojais (2);
2.	Teigiamų bendraamžių nuostatų skatinimas (1)	Neleisti vaikams tyčiotis iš vaiko (5);
3.	Pagalba vaikui (1)	Dažnai būna, kad vaikas nesupranta, kartais būna ir aš nesuprantu , reikia kitų pagalbos (2);

4 kategorija. Bendravimas su pedagogais ir specialistais

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Klasės mokytojas (auklėtojas) – pagrindinis kontaktinis asmuo (3)	Bendrauju su klasės auklėtoja (6); Problemas aptariu su auklėtoja (2); Iš auklėtojos sužinojau apie dukters problemas (2);
2.	Bendravimo su specialistais stoka	Mažai bendrauju, nes problemų neturiu (1); Dažniau susitinku, kai reikia pasirašyti dokumentus (9);

5 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Tėvų iniciatyva skiriant specialųjį ugdymą (1)	Pastebėjau po ligos, kad mergaitė ne taip mąsto, kreipiausi pagalbos (1);
2.	Noras kartu spręsti problemas (1)	Gerai būtų dažniau susitikti (2);
3.	Pasitikėjimas specialistais ir pasitenkinimas specialiaja pagalba (4)	Sūnus geriau pradėjo mokytis (2); Mokytojai nusiteikia geranoriškai (2); Pagalba reikalinga (3); Tikrai padeda (2);

6 kategorija. Tėvų savijauta, reakcijos

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Kaltė (3)	Labai gailiuosi, kad ne visuomet galiu padėti vaikui; Ne kaip jaučiuosi, kad vaikas turi problemų; Gal mažai padedu, kad vaikui nesiseka mokslai;
2.	Pagalbos ieškojimas (2)	Kreipiausi pagalbos, kai supratau, kad jos reikia; Visuomet tariuosi su auklėtoja;
3.	Emociniai išgyvenimai (2)	Kai yra problemų nesinorisi šnekėti su mokytojais(5); Nemalonu, kad vaikui reikia specialiosios pedagoginės pagalbos (4);
7.	Nuovargis	Grižti pavargęs, neturi jėgų ir laiko padėti (3);
8.	Stresas	Sužinojusi apie problemą patyriau šoką (2);

7 kategorija. Bendravimas su vaiku ir tėvų vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Savarankiškumo skatinimas (1)	Padedu tik kai paprašo pagalbos (2);
2.	Pagalba namuose (4)	Visuomet padedu(1); Dirbame kartu(1); Per mažai padedu (2); Teikiu pagalbą(1);
3.	Domėjimasis ir kontrolė(1)	Ne visuomet viską sužinau, bet stengiuosi išklausinėti (2);
4.	Vaiko poreikio bendrauti pripažinimas(1)	Paprašo pagalbos, visuomet padedu (2);
5.	Mokymosi sunkumų pripažinimas (2)	Jam sunku mokytis su visais(1); Sutinku, kad jai reikia pagalbos(1);
6.	Mokymosi sunkumų nepripažinimas (3)	Problemų neturime(1); Sekasi mokslai(1); Problemų mažai(1);

8 kategorija. Tėvams išskylantys sunkumai

Eil. Nr.	Subkategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Silpna mokymosi motyvacija(1)	Nenori mokytis (4);
2.	Dalykinių žinių stoka (2)	Daug ko pati nesuprantu(1); Nesuprantame abu(1);
3.	Vaiko fizinė būklė (2)	Nervuotas, greitai viską meta (2); Po širdies miokardo sulėtėjo mąstymas(1);

**20 priedas. VAIKŲ INTERVIU: KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS IR
LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 10)**

1 lentelė

1kategorija. Realus vaiko savęs vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJOS*	TEIGINIAI
1.	Socialiai priimtinas elgesys (2)	Biški paklūstu (1) Nesimušu (3)
2.	Mokomosios veiklos kryptingumas (2)	Mokinuosi (2) Biški padirbu (1)
3.	Socialiai nepriimtinas elgesys (5)	Pasiutęs(1) Išdykęs(1) Įžūlus(1) Mušu kitus (1) Nedrausmingas(1)
4.	Teigiamos asmenybės savybės (4)	Geras (3) Linksma (2) Nuoširdi (3) Atidi (2)
5.	Neigiamos asmenybės savybės (4)	Išsiblaškęs (2) Tingus (1) Liūdna (1) Užsispyrusi (1)
6.	Gera fizinė – emocinė savijauta(1)	Linksma, nenustygstanti vietoje (1)
7.	Bloga fizinė – emocinė savijauta (2)	Jaučiuosi, kaip bokso kriaušė, mušamas (1) Išalkęs (1)
8.	Tikėjimas savo galimybėmis (4)	Aš daug siuvu, būsiu siuvėja(1) Būsiu ūkininku, pirksiu arkli(1) Mokysiuosi toliau(1) Gerai žaidžiu krepšini(1)
9.	Nepasitikėjimas savo galimybėmis (2)	Nežinau (3) Gerai tokia kokia esu (2)
10.	Mokymosi sunkumai ir jų pripažinimas (2)	Sunku su visais kartu atlikti užduotis (2) Sunkiausiai sekasi lietuvių k. ir matematika (3)
11.	Teigiama mokymosi motyvacija (2)	Noriu mokytis toliau(1) Įgyti specialybę(1)
12.	Mokymosi motyvacijos stoka (1)	Nesiseka mokytis (4)
13.	Pagalbos sau būdai(1)	Stengiuosi daryti viską ką užduoda mokytoja(1)

2 kategorija. Mokinio siekiamas vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJOS*	TEIGINIAI
1.	<i>Socialiai priimtinas elgesys</i> (3)	Nepykti (2) Nesimušti (2) Būti moksluiku(1)
2.	Teigiamos asmenybės savybės (4)	Būti geresne (3) Atidesne(1) Kruopštesne(1) Geresniu (4)
3.	Geresni mokymosi pasiekimai (2)	Daugiau mokytis (5) Kad spėčiau dirbti su visa klase (2)
4.	Socialinė integracija (4)	Turėti draugų (4) Būti šokėja(1) Kareiviu(1) Dainininku(1)
5.	Geresnė fizinė – emocinė savijauta per pamokas (2)	Nebūti mušamu (1) Sočiu, būti pavalgius (1)
6.	Pasitenkinimas esama situacija (2)	Gerai kokia esu(1) Nieko gero nenoriu(1)

3 kategorija. Santykiai su bendraamžiais

Eil. Nr.	KATEGORIJOS*	TEIGINIAI
1.	Teigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai(1)	Sako, kad esu gera (2)
2.	Neigiamos bendraamžių nuostatos ir vertinimai(1)	Laiko mane kvailele, nepilno proto (1)
3.	Socialinė atskirtis (neprisitaikymas prie bendraamžių) (1)	Ne visi nori su manim bendrauti (2)
4.	Priėmimas(1)	Turiu draugų (1)

4 kategorija. Tėvų ir vaikų santykiai

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Teigiamos tėvų nuostatos į vaiką (2)	Esu stropi (2) Darbininkas(1)
2.	Neigiamos tėvų nuostatos į vaiką(1)	Kad turiu daugiau pasistengti (5)
3.	Pagalba mokantis (2)	Kai supranta padeda ruošti namų darbus (2) Galėtų daugiau padėti (3)
4.	Domėjimasis ir iniciatyva(1)	Dažnai mama ateina į mokyklą(1)

5 kategorija. Santykiai su pedagogais

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Teigiamos pedagogų nuostatos ir vertinimai (2)	Sako, kad esu gera (2) Stropi (3)
2.	Aktyvinančios instrukcijos(1)	Dažnai leidžia atsakyti į klausimus (2)
3.	Teigiami vaikų vertinimai mokytojų atžvilgiu(1)	Mokytojai visuomet padeda (5)
4.	Psichologinis palaikymas(1)	Pagiria (3)
5.	Bendravimo problemos (1)	Kartais bijau klausti mokytojos (4)
6.	Pagalba mokantis (2)	Visuomet padeda (5) Užduoda kitokias užduotis (5)

6 kategorija. Asmenys, teikiantys informacijos apie specialiąją pagalbą

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Mokytojai (2)	Spec. pedagogė (1) Auklėtoja(1)
2.	Niekas (2)	Liepia ir einu (5) Niekas neaiškina (3)

7 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Specialiosios pagalbos poreikio pripažinimas (3)	Einu, kad geriau mokyčiausi (3) Man sunkiai sekasi lietuvių k. ir matematika (5) Sunku mokytis, reikia pagalbos (2)
2.	Specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų (2)	Kad geriau mokyčiausi (3) Kad geriau suprasčiau matematiką, lietuvių (5)
3.	Specialiosios pagalbos efektyvumas (2)	Geriau susikaupiu (2) Išsiaiškinu kas neaišku (5)
4.	Išklausymas (2)	Mane supranta (3) Priima tokią kokia esu (2)
5.	Specialioji pagalba natūrali ugdymo proceso dalis(1)	Einu ten taip pat, kaip ir į kitas pamokas(1)
7.	Specialioji pagalba – atskirtis nuo bendraamžių(1)	Kartais pasijaučiu nemaloniai eidama į kabinetą(1)
8.	Neigiama bendraamžių reakcija(1)	Klausinėja ką aš ten veikiu(1)

8 lentelė

8 kategorija. Vaiko dalyvavimas komandoje

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	<i>Dalyvavimas komandoje (2)</i>	Nedalyvauju (9) Dalyvauju(1)
2.	Pasyvus vaiko vaidmuo (1)	Aš tik klausausi ką kalba; jei ko klausia neatsakau, nes nesuprantu ko manęs klausia(1)

9 lentelė

9 kategorija. Vaiko apsisprendimas dėl dalyvavimo

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	<i>Noras dalyvauti(1)</i>	Norėčiau dalyvauti (9)

10 lentelė

10 kategorija. Vaiko nedalyvavimo susitikimuose motyvai

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Suaugusiųjų nepripažinimas	Manęs niekas nekviečia (9)

21 priedas. MOKINIŲ DISKUSIJŲ TURINYS (N = 6)

1 lentelė

1 kategorija. Mokinių sau skiriamas vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pasyvus klausytojas(1)	Geriau tyliai pasėdėti, nieko nesuprantu ko manęs klausia(1)
2.	Aktyvus dalyvis(5)	Pasakyčiau viską(1) Kaip jie man padės, jei nežinos ko aš nesuprantu(1) Žinočiau ką tėvams pasakoja (2) Reiktų save apsiginti(1) Kartu dirbant lengviau(1)
3.	Tinkamas elgesys (3)	Nesiblaškyti (2) Sutelkti dėmesį (3) Nesinervinti (2)

2 lentelė

2 kategorija. Savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Kaltė (2)	Per mažai mokiuosi (3) Reiktų daugiau pasistengti (3)
2.	Baimė (2)	Kad tik neapskųstų (2) Galėtų ir pagirti, nenoriu girdėti vien tik blogus dalykus (2)

3 lentelė

3 kategorija. Lūkesčiai iš tėvų

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Pagalba vaikui (2)</i>	Kad padėtų, kai paprašau pagalbos (3) Ramiai padėtų, be rėkavimų(1)
2.	Pozityvios informacijos suteikimas (2)	Gera mergaitė (1) Kad stengiasi geriau mokytis(1)
3.	Psichologinis palaikymas (3)	Tėvai turi ramiai šnekėti, nešaukti(1) Padėti mokytis (3) Dažniau pagirti už gerus darbus (3)
4.	Bendravimo kultūra (3)	Išklausyti ir mane, ne tik mokytoją (20) Mane suprastų(1) Nebūčiau kriaušė, nemuštu(1)
5.	Vaiko individualumo pripažinimas (2)	Kartais norisi pabūti vienai(1) Problemas galiu pati išspręsti(2)

4 kategorija. Lūkesčiai iš pedagogų

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Objektyvi informacija(1)</i>	Tikėtų manimi, o ne kitais
2.	Empatija ir supratimas(2)	Suprasti(1) Nuraminti(1)
3.	Pozityvi informacija (2)	Pagirtų(2) Neleistų kitiems juoktis iš manęs (3)
4.	Patarimai mokytojams(1)	Su tėvais kalbėtis visiems kartu (9)

**22 Priedas. TĖVŲ DISKUSIJA ANALIZUOJANT KONFLIKTINES SITUACIJAS:
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 10)**

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų ir pedagogų bendravimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Nuomonių skirtumai (3)	Kiekvienas supranta skirtingai (2) Tėvų ir mokytojų nuomonės dažnai nesutampa (3) Tą patį vaiką kiekvienas pažysta skirtingai (2)
2.	Dalijimasis informacija (3)	Reikia pagalbos ne tik vaikams, bet ir tėvams(2) Būtina kalbėtis apie tai(1) Klabėtis trise: vaikas, mama, mokytojas(3)
3.	Ryšių palaikymas, bendravimas (2)	Daugiau reikia susitikimų (4) Padėti tėvams susivokti situacijoje(1)
4.	Pasitikėjimas pedagogais (2)	Pasitikiu mokytojais (5) Vaikas geriau mokosi, pradėjus gauti spec.pagalbą(3)
5.	Šėimos individualumo pripažinimas(2)	Tėvai skirtingi (3) Su kiekviena šeima skirtingas bendravimas (3)

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų vaidmuo ir dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Iniciatyva (3)</i>	Daugiau rūpintis savo vaiku (2) Ieškoti pagalbos, jei pats nesugebi(2) Išklausti protingesnių(1)
2.	Tėvų kaltė (2)	Mamą valdo emocijos (3) Tėvų neišprusimas(1)
3.	<i>Pagalba vaikui namuose(1)</i>	Tėvai turi padėti (2)
4.	Svarbus tėvų vaidmuo (2)	Tėvai gali ir paskatinti, ir sustabdyti(1) Tėvai – gyvas pavyzdys(1)
5.	Vaiko interesų gynimas(1)	Visi tėvai nori, kad vaikui būtų geriau (5)

3 lentelė

3 kategorija. Pedagogų vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Iniciatyva(2)	Įrodyti tėvams savo teisingumą(1) Suprasti tėvus ir atsargiai padėti(1)
2.	Pedagogų kompetencija(2)	Mokytojai ko gero žino ką daro(3) Darbo turi tikrai daug(4)
3.	Klasės mikroklimato kūrimas ir teigiamų bendraamžių nuostatų skatinimas(2)	Neleisčiau mokiniams juoktis iš kitokių vaikų(3) Viskas priklauso nuo mokytojo elgesio(3)
4.	Pagalba šeimai(1)	Tėvams reikia pagalbos(2)
5.	Suskirstymas (1)	Moksleivių skirstymas į stiprius ir silpnus(2)
6.	Individuali pagalba vaikui(1)	Būtina dirbti su vaiku individualiai(4)
7.	Vaiko individualumo pripažinimas, empatija (2)	Reikia suprasti visus(3) Kiekvienas vaikas individualus(2)

4 lentelė

4 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Specialistų kompetencija(2)	Spec. pedagogė darė ką galėjo (1) Reikia specialisto, kuris viską paaiškintų(1)
2.	Specialioji pagalba – vaiko atskirtis(2)	Vaiko išskyrimas iš kitų jį žeidžia (1) Kiti mokiniai iš to tik juokiasi(1)
3.	Pozityvių bendraamžių nuostatų skatinimas(2)	Geras pavyzdys yra geriausias darbas(3) Mokytojai turi būti aktyvesni(5)

5 lentelė

5 kategorija. Tėvų savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Nusivylimas vaiku(1)	Jis gali mokytis, tik tingi(1)
2.	Bejėgiškumas(2)	Nebeturiu jėgų (1) Pritrūksta laiko(2)
3.	Abejonės savo kompetencija(1)	Kartais pati nesuprantu(1)

**23 priedas. PIRMOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (SĖKMINGAS ATVEJIS IŠ MANO PATIRTIES): KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI
(N = 5)**

1 lentelė

1 kategorija. Pedagogų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Teiginiai
1.	Pedagogų bendravimas su specialistais(1)	Nuolatinis bendravimas(5)
2.	Dalijimasis informacija	Būtina (5)
3.	Specialiosios pagalbos pripažinimas	Visi turi dirbti (3)

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų įtraukimas ir dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Teiginiai
1.	Konkretūs patarimai(1)	Kaip namuose tėvams dirbti(4)
2.	Šeimos ir vaiko pažinimas(2)	Nesudėtinga, kaimas juk mažas(1) Vieni kitus labai gerai pažystame(3)
3.	Parama (psichologinė, socialinė) šeimai(1)	Tėvams lygiai taip pat reikalinga pagalba(1)
4.	Informacijos perdavimas	Stengiamės, tik tėvai nelabai nori lankytis mokykloje Menkas, vienpusis
5.	Tėvų kompetencijų nuvertinimas(3)	Neigiamas pavyzdys (2) Žinių stoka(2) Tingėjimas padėti vaikui(1)
6.	Tėvų įtraukimo sunkumai(2)	Nenoriai lankosi mokykloje(3) Jų nuomone, ugdymas - tik mokytojų ir vaikų darbas(2)
7.	Tinkamos aplinkos ir atmosferos sukūrimas (šeimos priėmimas)(3)	Bendravimas(2) Empatija(2) Pagalba(2)

3 lentelė

3 kategorija. Vaiko situacija ir vaidmuo

Eil. Nr.	Subkategorija*	Teiginiai
1.	Orientacija į sutrikimą (problemas) ir gebėjimus(1)	Kuo lengvesnis sutrikimas, tuo didesnė galimybė sėkmės(3)
2.	Vaiko pastangos (darbštumas) ir teigiama motyvacija(1)	Smagu dirbti kai matai rezultatus, kartais nors ir menkus(3)
3.	Bendraamžių pagalba ir pripažinimas(2)	Labai svarbi (3) Deja, ji ribota (2)
4.	Bloga vaiko savijauta(2)	Įtampa, jaudulys(2) Baimė nesusipėti su visais kartu atlikti darbą(3)
5.	Vaiko pažinimas(1)	Kiekvienas individualus, ir priėjimas taip pat (3)
6.	Pagalbos savalaikiškumas(1)	Visuomet pastebime problemas ir reaguojame(3)
8.	Socialinė atskirtis(2)	Vaikai izoliuoja, pasijuokia, užgaulioja (3) Ne visi turi draugų, arba draugai savo rato(3)

4 kategorija. Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Teiginiai
1.	Bendras problemų sprendimas (tėvai, pedagogai, specialistai) (1)	Problemos sprendime turi dalyvauti vaikai, tėvai, mokytojai, specialistai (2)
2.	Pasitenkinimas bendra veikla(1)	Dalis neišspręstų problemų išsprendžia(2)
3.	Individualūs pokalbiai(1)	Individualūs pokalbiai su vaikais, tėvais, specialistais(2)

24 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO PIRMOSIOS DISKUSIJOS (N = 5)**Mintys, kurioms visiškai pritariu**

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Siekimas teigiamo bendraamžių požiūrio (3)	Labai svarbus (3) Deja jo nėra, dažnai girdimi juokeliai, užgauliojimai(3) Būtina turėti draugų (4)
Pozityvumas (2)	Pastebėti ir girti menkiausius pasiekimus(2) Padėti vaikui įsilieti į mokyklos kolektyvą(2)
Ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimas (2)	Visi turėtų įsijungti į bendradarbiavimo procesą Individualus priėjimas prie spec.poreikių vaiko, jo tėvų

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (2)	Gerai(2) Gan gerai (1)
Savo veiklos analizė (1)	Galimybė palyginti savo darbą su kitų(2)

Ko pasimokiau?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (1)	Gavau daug naujos informacijos apie darbą su SUP vaikais, Į susitikimus galima įtraukti ir vaikus(3) Galima pagalbos kreiptis į tėvus(1)

25 priedas. ANTROJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (VAIKO DALYVAVIMAS BENDRAI SPRENDŽIANT UGDIMOSI PROBLEMAS): KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 5)

1 lentelė

1 kategorija. Vaiko savijauta ir lūkesčiai nedalyvaujant bendrame susitikime

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pozityvios informacijos lūkesčiai (pozityvumas)(2)	Tikiuosi, kad nieko blogo nepasakos(2) Papasakos apie mano pasiekimus moksle(2)
2.	Negatyvios informacijos baimė(2)	Papasakos ir blogus dalykus (1) Kaip nesiseka mokslai(1)
3.	Pasitikėjimas suaugusiaisiais(2)	Tikiuosi, kad grįžę tėvai viską man papasakos (1) Tėvai išklausys ir mano pasakojimus(1)
4.	Suaugusiųjų autoritarizmas(2)	Tėvai neklausys mano paaiškinimo(2) Fizinės bausmės(1)

2 lentelė

2 kategorija. Pozityvūs vaiko dalyvavimo veiksniai

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Galimybė atstovauti savo interesus(1)	Vaikas turi teisę išsakyti savo problemas(1)
2.	Tėvų neigiamų nuostatų keitimas(2)	Išeitis, kad tėvai išgirs vaiko nuomonę, apsauga nuo bausmių(1) Dažnesni susiejimai keistų vaiko ir tėvų poziciją (2)
3.	Pozityvios informacijos gavimas/suteikimas	Pokalbį pradėti nuo pozityvių dalykų Negatyvius dalykus pasakyti per pozityvius dalykus
4.	Gera vaiko savijauta(1)	Vaikas turėtų jaustis saugiau(1)

3 lentelė

3 kategorija. Negatyvūs vaiko dalyvavimo veiksniai

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Baimė (bloga vaiko savijauta(3))	Vaikas gali jausti diskomfortą(3) Vaikas gali bijoti savo tėvų reakcijos į išsakytus dalykus(1) Vaikas gali bijoti kalbėti prie tėvų(3)
2.	Tėvų ir pedagogų nesutarimai(1)	Tėvų ir pedagogų nuomonės gali nesutapti(2)
3.	Bendravimo su tėvais sunkumai, tėvų kaltinimas(3)	Tėvai nesupranta, kodėl vaikui sunku mokytis(3) Tėvų dažna gynybinė reakcija - puolimas(1) Kai kurie tėvai būna to paties proto(1)
4.	Smurtas šeimoje(1)	Vaikas baudžiamas už nesėkmės smurtu(1)

4 kategorija. Sėkmingo vaiko dalyvavimo sąlygos

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Vaiko išankstinis paruošimas(1)	Diskomforto sudarymas: vaiko paruošimas bendram pokalbiui(2)
2.	Šeimos ir vaiko individualumo pažinimas(2)	Skirtingos šeimos, skirtingi bendravimai jose(2) Į pasitarimą kviesti normaliai komunikuojantį šeimos narį(1)
3.	Informacijos tėvams suteikimas(2)	Tėvus reikia informuoti apie ką vyks pokalbis(1) Informuoti apie vaiko dalyvavimą susitikime(1)
4.	Savanoriškas vaiko dalyvavimas(1)	Negalime vaiko priversti dalyvauti, jei jis nenori(1)
5.	Aktyvus vaiko vaidmuo pasitarimo metu	Leisti vaikui pasisakyti Suformuluoti taip klausimus, kad ir vaikas norėtų pasisakyti
6.	Susitikimų sistemingumas, proceso nenutrūkstamumas ir ilgalaikiškumas(1)	Tai turi būti sistemingas procesas, nes vienas toks susitikimas naudos neduos(3)
7.	Pedagogų paruošimas bendram problemų sprendimui(1)	Pedagogas turi ruoštis tokiam susitikimui(5)
8.	Specialistų kompetencijos pripažinimas(1)	Reikia, kad specialistai padėtų išspręst iškilusias problemas(3)

**26 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO
ANTROSIOS DISKUSIJOS (N = 5)**

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos*	Leksiniai - semantiniai vienetai
Vaiko įtraukimas (1)	Vaikas turėtų dalyvauti bendroje veikloje(2)
Pozityvumas (2)	Pagirti už pasiekimus(3) Teigiamas skatinimas(2)
Pasiruošimas bendram problemų sprendimui (2)	Pasiruošimas bendrai veiklai su vaiku(3) Psichologinės aplinkos suplanavimas(2)
Tikėjimas vaiko galimybėmis (2)	Kažkurie turi atskirų gabumų(1) Neriekia visiškai nuvertinti(2)

2 lentelė

Mintys, su kuriomis nesutinku

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Vaiko įtraukimas (1)	Ne į visus susitikimus kviesti spe. poreikių turinčius mokinius(7)

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (2)	Gerai (3) Sakyčiau, kad gerai (2)
Savo veiklos analizė (2)	Galimybė palyginti save su kitomis, kaip specialistė(2) Diskusijos tema aktuali (2)
Galimybė pasisakyti (1)	Drąsiai pasisakyti galėjau (1)
Įsitraukimas (2)	Diskusijos tema aktuali (2) Buvome aktyvesnės (1)

4 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (2)	Gavau daug naujos informacijos apie darbą su SUP vaikais, į susitikimus galima įtraukti ir vaikus(3) Galima pagalbos kreiptis į tėvus(1)
Savęs nukreipimas (1)	Reikia įgyvendinti aptartus būdus(3)
Bendravimo įgūdžiai (3)	Nebuvo miegančių (2) Vertinga diskusija dėl patirties (1) Laviname bendravimo įgūdžius (1)
Dalijimasis informacija (1)	Galėjau išsakyti savo mintis ir pasiklausti kitų(1)

**27 priedas. TREČIOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (TĖVŲ DALYVAVIMAS
TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDIMOSI POREIKIUS): KATEGORIJOS,
SUBKATEGORIJOS, LEKSNIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 5)**

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų savijauta ir reakcijos

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Stresas, baimė(3)	Tėvai bijo ko nesupranta (specialioji pedagogika ir pan.) (1) Jei iškvietė lauk blogų žinių(2) Baimės atėjusios iš savo mokyklinio amžiaus(2)
2.	Kaltės jausmas(1)	Kai kurie tėvai jaučia kaltę už vaikų nesėkmes(1)
3.	Gėda	Tėvai gėdijasi, kad jų vaikas kitoks Tėvai gėdijasi, kai prie visų kalba blogai
4.	Nepasitikėjimas(1)	Nepasitiki mokyklos darbuotojais(1)
5.	<i>Priešiškumas, kaltinimai kitiems(1)</i>	Tėvų gynība - puolimas(1)

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų įtraukimas ir dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Išklausymas(1)	Išklausyti, suprasti tėvus(1)
2.	Šeimos pažinimas(1)	Būtinai šeimos pažinimas(1)
3.	Atsakomybės pasidalijimas(1)	Būtina nubrėžti ribas kas už ką atsakingas(3)
4.	Šeimos individualumo pripažinimas(1)	Šeimos skirtingos, skirtingas bendravimas, jų reakcijos į problemą(3)
5.	Tėvų kompetencijų pripažinimas(2)	Tėvai savo vaikus pažįsta kitoje aplinkoje(2) Tėvų žinios apie vaiką taip pat gali padėti(1)
6.	Dalijimasis informacija(1)	Turi būti aiškus dalijimasis informacija(3)
7.	Abipusė iniciatyva(2)	Pedagogai turėtų rodyti didesnę iniciatyvą (1) Iškilius problemoms abi pusės turėtų rodyti iniciatyvą (3)
8.	Parama šeimai(1)	Tėvams būtina pagalba(1)
9.	Parama pedagogams(1)	Pagalba psichologo, socialinio pedagogo - dėl komforto susitikimo metu(1)
10.	Susitikimų sistemingumas (planuoti susitikimai) (1)	Dažnesni grupiniai ar individualūs susitikimai(3)
11.	Pozityvios informacijos suteikimas(2)	Informuoti apie vaiko daromą pažangą(3) Pokalbius pradėti nuo teigiamų dalykų(1)
12.	Kaltinimas pasyvumu(2)	Tėvai pasyvūs(3) Nesidomi, nekelia klausimų, neieško pagalbos(1)
13.	Tėvų individualumo nepripažinimas(2)	Tėvai skirtingi(2) Dažnai mažai kuo skiriasi nuo savo vaikų(1)

3 kategorija. Pedagogų savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Pyktis</i> (2)	Kad tėvai nesidomi vaiko problemomis(1) Sunku susitarti(1)
2.	Nusivylimas(1)	Kad ir kaip stengiesi, nerandi bendros kalbos su tėvais(3)

4 kategorija. Pagalba vaikui

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Socialinė integracija(1)	Būtina įtraukti šiuos vaikus į mokyklos, kaimo bendruomenę(2)

**28 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO
TREČIOSIOS DISKUSIJOS (N = 10)**

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai - semantiniai vienetai
Šeimos individualumo pripažinimas (2)	Skirtingi ir tėvai(2) Reikėtų atsižvelgti į šeimų bendravimą(2)
Psichologinės žinios ir geri bendravimo įgūdžiai (1)	Įvertinti psichologinę pusę ir pagal tai kurti bendradarbiavimo aplinką(1)
Pozityvumas (2)	Reikia tėvus informuoti apie vaikų pažangą(3) Pokalbių pradžia: pozityvūs įvykiai(2)
Bendradarbiavimo formos ir metodai (1)	Nuolatinis bendradarbiavimas(2)
Dalijimasis informacija (2)	Dalintis informacija su vaikais, tėvais(3) Tėvų nuomonė apie vaiką labai svarbi(1)
Tėvų įtraukimas (1)	Aktyvesnis tėvų įtraukimas(2)

2 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (4)	Gerai(1) Gera diskusija pavyko (2) Labai gerai(1) Gera buvo dalintis mintimis (1)
Savo veiklos analizė (3)	Reikėtų išbandyti naujus bendravimo su tėvais būdus Galimybė palyginti savo darbą su kitų(2) Panaši situacija mano darbe (2) Reikia keisti darbo metodus(3)
Galimybė pasisakyti (1)	Visi išsakė savo nuomonę (1)
Įsitraukimas (2)	Buvo įdomu išgirsti abiejų pusių nuomonę, pasikalbėti(3) Spręsti problemas(2)

3 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (3)	Sužinojau ko tikimės vieni iš kitų(2) Puiki galimybė naujai koordinuoti darbą(1) Nauja informacija (1)
Savęs nukreipimas (2)	Ši informacija naudinga tolimesniam bendram darbui(1) Pagalvosiu apie savo veiklą (1)
Bendravimo įgūdžiai (4)	Vertinga veikla (1) Laviname bendravimo įgūdžius (2) Diskusijos vertingos (1) Išmokau išklaudyti (1)
Dalijimasis informacija (2)	Buvo įdomu ir svarbu keistis informacija(3)

**29 priedas. KETVIRTOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (PEDAGOGŲ BENDRADARBIAVIMAS
TENKINANT SPECIALIUOSIUS UGDIMOSI POREIKIUS): KATEGORIJOS,
SUBKATEGORIJOS, LEKSNIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 11)**

1 lentelė

1 kategorija. Pedagogų bendradarbiavimas su specialistais

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendravimo įgūdžių stoka(1)	Kolegų nesusikalbėjimas(1)
2.	Nepasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybe(2)	Pareigybių nežinojimas(1) Nepakankamai informacijos apie tai, ką veikia specialistai ir kt. pedagogai(1)
3.	Laiko stoka(2)	Darbų daugiau nei laiko(2) Popierizmo vis daugėja ir daugėja, nespėji(3)
4.	Vaikų manipuliacijos(2)	Vaikai kartais meluoja(1) Tingi dirbti(2)
5.	Koordinatoriaus parama(1)	Viską turi koordinuoti pavaduotoja(1)
6.	Konkretus planavimas ir bendradarbiavimo formų numatymas(1)	Darbas turi būti planuotas, konkretus, koordinuotas(2)
7.	Pedagogų neigiamos nuostatos(1)	Dažnai tenka susidurti su mokytojų nepasitenkinimu, tačiau darbus atlieka(1)

2 lentelė

2 kategorija. Pedagogų lūkesčiai iš specialistų

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Sistemingo dalijimosi informacija apie vaiko pasiekimus(1)	Bendradarbiauti dalijantis informacija apie vaiko pasiekimus(2)
2.	Informacijos apie specialiųjų poreikių vaikų ugdymą(1)	Gauti konkrečių patarimų individualiu atveju(3)
3.	Metodinė parama(1)	Patarimų rengiant padalomąją medžiagą(3)

3 lentelė

3 kategorija. Specialistų lūkesčiai iš pedagogų

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Teigiamas požiūris į vaiką, turintį specialiųjų ugdimosi poreikių	Teigiamo požiūrio į vaiką(2) Tinkamas elgesio pavyzdys kitiems moksleiviams(1)
2.	Empatija(1)	Supratingumo šiems vaikams(3)
3.	Sisteminis dalijimasis informacija apie vaiko pasiekimus(1)	Ypač aukštesnėse klasėse(2)

4 lentelė

4 kategorija. Specialistų ir pedagogų lūkesčiai iš specialiojo ugdymo koordinatoriaus

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Iniciatyva organizuojant tėvų ir pedagogų švietimą(1)	Daugiau mokomųjų seminarų pedagogams, tėvams(2)

30 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO KETVIRTOSIOS DISKUSIJOS (N = 5)

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai - semantiniai vienetai
Tolerancija (1)	Turi būti abipusė tolerancija bendradarbiaujant(3)
Pasidalijimas vaidmenimis ir atsakomybė (1)	Kiekvienas turi žinoti savo pareigybę ir dirbti savo darbą (3)
Bendradarbiavimo sistemos sukūrimas (1)	Sukurti tobulesnę keitimosi informacija sistemą(2)
Dalijimasis informacija (1)	Reikalingas nuolatinis vaiko pasiekimų, ugdymo metodų keitimasis(3)
Tėvų įtraukimas (1)	Būtinasis tėvų dalyvavimas(4)

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (3)	Gera(3) Labai patiko, naudinga(1) Gera buvo bendrauti (1)
Savo veiklos analizė (2)	Galimybė palyginti savo darbą su kitų(2) Reiktų pakeitimų savo darbe (1)
Galimybė pasisakyti (1)	Drąsa pasakyti (1)
Įsitraukimas (2)	Įdomu (2) Buvau per daug aktyvi (1)

4 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (2)	Naujų bendravimo su tėvais būdų sužinojimas(1) Pravers žinios darbe (1)
Savęs nukreipimas (4)	Reikėtų išbandyti naujus bendravimo su tėvais būdus(2) Padrąsinti kolege naujai veiklai (1) Reikia keisti darbo būdus (1) Įdomūs pasiūlymai (1)
Bendravimo įgūdžiai (5)	Drąsiai išsakyti savo nuomonę (1) Vis daugiau randame nuomonių sutapimų (1) Gera su kolegomis bendrauti (1) Bendravimas tobulėja (1) Išklaudyti (1)
Dalijimasis informacija (2)	Drąsiai kalbu (1) Sužinojau vertingos informacijos (2)

**31 priedas. PENKTOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (TĖVŲ IR PEDAGOGŲ
BENDRADARBIAVIMAS: LŪKESČIAI IR GALIMYBĖS): KATEGORIJOS,
SUBKATEGORIJOS, LEKSNIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 15)**

1 lentelė

1 kategorija. Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras tikslas(1)	Vaikas(4)
2.	Iniciatyva(1)	Iniciatyvos trūksta iš abiejų pusių(2)
3.	Tinkamos aplinkos ir atmosferos kūrimas (šeimoms priėmimas)(2)	Klausti, domėtis - nebijoti(1) Stengsimės sudaryti komfortą susitikimo metu(3)
4.	Tėvų abejonės savo kompetencija(2)	Pedagogai geriau žino ką daryti nei mes(3) Ne visuomet žinau kaip padėti savo vaikui(1)
5.	Dalijimasis informacija (konkrečių būdų numatymas)(2)	Dažniau susitikti(3) Nebijoti diskutuoti(1)

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų lūkesčiai iš pedagogų

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Empatija(1)	Supratimo ir pakantumo mūsų vaikams, mums(2)
2.	Pagalba vaikui kuriant socialinius ryšius(1)	Pagalbos klasėje, pertraukų metu(2)
3.	Šeimoms priėmimas(1)	Priimti tokius, kokie mes esame(3)
4.	Konkrečių patarimų(1)	Reikalingi konkretūs patarimai, kad žinotume kaip elgtis(1)
5.	Dažnesni susitikimai su (1)specialistais	Dažniau bendrauti su mokytojais, specialistais(1)
6.	Psichologinės paramos šeimai(1)	Šeimai reikalinga psichologinė parama(1)

3 lentelė

3 kategorija. Tėvų galimybės dalyvauti vaiko ugdymo(si) procese (tėvų nuomonė)

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	<i>Savo kompetencijų nuvertinimas(1)</i>	Ne viską žinau, kad galėčiau padėti(1)
2.	Pagalbos suteikimas namuose(2)	Ką suprantu visada padedu ruošti(2) Kartais pritrūksta laiko(2)
3.	Psichologinis palaikymas(1)	Stengiuosi(1)
4.	Dažnesni susitikimai su specialistais	Reiktų dažnesnių tokių bendrų susitikimų su specialistais(3)

4 lentelė

4 kategorija. Pedagogų lūkesčiai iš tėvų

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pasitikėjimas(1)	Labai svarbu pasitikėjimas(3)
2.	Iniciatyva(1)	Norėtumėme didesnės iniciatyvos iš jūsų pusės(3)
3.	Vaiko negalės pripažinimas(1)	Turite priimti savo vaiką tokį koks jis yra. Nevarta vaiko barti ar bausti(1)

5 kategorija. Pedagogų galimybės bendradarbiauti ir suteikti pagalbą

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Konsultavimas ir kompleksinė pagalba vaikui ir šeimai(1)	Mokykloje dirba komanda specialistų, kurie visada padės(5)
2.	Švietimas(1)	Galime suteikti reikalingą literatūrą, organizuoti seminarus ir kt.(5)

32 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO PENKTOSIOS DISKUSIJOS (N = 15)

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos *	Leksiniai - semantiniai vienetai
Pagalba vaikui ir šeimai (2)	Pagalba būtina(3) Psichologo pagalba vaikams, tėvams(2)
Tarpusavio sąveikų įvairovė (2)	Dažnesni susitikimai (1) Tėvų iniciatyva(3)
Šeimos individualumo pripažinimas (1)	Reikia tėvus priimti tokius, kokie jie yra(4)
Pozityvumas (1)	Nereikia nuvertinti vaiko(3)
Dalijimasis informacija (1)	Turi būti abipusė(4)
Abipusė iniciatyva (1)	Abi pusės turi būti suinteresuotos bendradarbiauti(2)
Bendras problemų sprendimas (1)	Problemų sprendime turėtų dalyvauti abi pusės(3)

2 lentelė

Mintys, su kuriomis nesutinku

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Laiko stoka (1)	Laiko trūksta visiems, bet jo randame, turi rasti ir tėvai(3)
Empatijos stoka (1)	Mokytojai tikrai supranta šiuos vaikus(3)

3 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (4)	Gerai (2) Labai patiko(1) Gerai jaučiausi (1) Gera savijauta (1)
Savo veiklos analizė (3)	Galimybė palyginti savo darbą su kitų(2)
Galimybė pasisakyti (1)	Nuomonės dažnai sutapo (2)
Įsitraukimas (2)	Įdomios diskusijos (2) Visų aktyvus dalyvavimas (3)
Bendrumo jausmas (3)	Mūsų visų tikslas toks pat – vaikai (2) buvo įdomu išgirsti abiejų pusių nuomonę (1) nuomonės dažnai sutapo (1)

Ko pasimokiau?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (3)	Pasisėmiau patirties (2) Žinių mainai(2) Vertingos žinios (1)
Savęs nukreipimas (5)	Reikėtų pabandyti pasikviesti mokinių į susitikimus(2) Daugiau iniciatyvos imtis pačiai(1) Būtinai pabandysiu panaudoti naujas žinias (1) Reikia peržiūrėti savo darbo metodus (1) Rengti informacinio pobūdžio rekomendacijas, seminarus (1)
Bendravimo įgūdžiai (4)	Drąsiai bendrauti galiu (1) Radome nuomonių skirtumų (1) Gera bendrauti (1) Mokėti išgirsti kitą (2)
Dalijimasis informacija (3)	Žinios pravers padedant vaikui (2) Geri mainai (2) Apsikeitėme vertinga informacija (1)

**33 priedas. ŠEŠTOJI PEDAGOGŲ DISKUSIJA (BENDRADARBIAVIMO BŪDAI IR METODAI):
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSNIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 15)**

1 lentelė

1 kategorija. Bendradarbiavimo būdai ir metodai

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas (tiesioginė sąveika)(3)	Specialiojo ugdymo komisijos (SUK) posėdžiai(3) Bendri susitikimai(2) Seminarai, išvykos(3)
2.	Dalijimosi informacija būdai (netiesioginė sąveika) (7)	Susirašinėjimai rašteliais, laiškais(1) Ataskaitos apie pasiekimus (2) Pokalbiai telefonu(2) “Keliaujantis sąsiuvinis” skirtas informacijos pasikeitimui pedagogams ir tėvams(1) Elektroninis dienynas(1) Elektroninis paštas(1) „Liniuotės“ pertraukų metu. Skirtos pranešimams(1)
3.	Vienkrypčiai informacijos perdavimo būdai(1)	Informaciniai susirinkimai tėvams, pedagogams(4)
4.	Individualūs bendradarbiavimo būdai(1)	Individualios konsultacijos tėvams, vaikui, pedagogams
5.	Neformalūs bendravimo būdai(2)	Su tėvais užklausinės veiklos metu(3) Su pedagogais pokalbiai pertraukų metu(3)

2 lentelė

2 kategorija. Sėkmingos veiklos sąlygos

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Laiko vadyba(1)	Geriausias konsultacijų laikas būtų vakare, po darbų Pedagogų darbo laikas jau pasibaigęs(1)
2.	Konkretus planavimas(1)	Susitikimų ir kt. veiklos(4)
3.	Sistemiškumas(1)	Nesibaigtų vienu susitikimu(3)

**34 priedas. INDIVIDUALIŲ PEDAGOGŲ REFLEKSIJŲ TURINIO ANALIZĖ PO
ŠEŠTOSIOS DISKUSIJOS (N = 15)**

1 lentelė

Mintys, kurioms visiškai pritariu

Kategorijos*	Leksiniai - semantiniai vienetai
Bendras problemų sprendimas (2)	Darbas turi vykti sistemingai(1) Problemas sprendimas bendras: vaikų, tėvų, mokytojų(4)
Bendradarbiavimo formos ir metodai (4)	Pačių mokinių pasiūlymai(1) Individualus priėjimas(1) Įvairesnės formos(2) Bendri ir individualūs susitikimai (1)
Planavimas (2)	Laikas numatytas visiems patogiu laiku(3) Spėti pasiruošti susitikimui(2)
Tarpusavio sąveikų įvairovė (1)	Organizuoti teminius susitikimus pagal dalyvių poreikius(3)

2 lentelė

Kaip aš jaučiausi diskusijos metu?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Gera savijauta (3)	Gera (2) Gerai jaučiausi visą laiką (1) Gerai viskas buvo (1)
Savo veiklos analizė (3)	Galimybė palyginti savo darbą su kitų(2)
Galimybė pasisakyti (1)	Išklausė (1)
Įsitraukimas (4)	Iškart įsitraukėme į diskusiją (1) Labai įdomu (2) Vertinga (1) Nesudėtinga (1)
Bendrumo jausmas (4)	Atrodo, taip gerai žinom visų problemas (1) Gera išgirsti tokią pat nuomonę (2) Pagalba ta pati (1) Esame komanda (1)

3 lentelė

Ko pasimokiau?

Kategorijos*	Leksiniai – semantiniai vienetai
Naujos žinios (2)	Pasidalijome darbo patirtimi(3) Išgirdau kitų kolegų nuomonę(2)
Savęs nukreipimas (5)	Nuolat tobulėti(1) Reikia įgyvendinti aptartus būdus (1) Praktikoje įgyvendinti (1) Abipusis bendravimas (1) Galima pagalbos kreiptis į tėvus (1)
Bendravimo įgūdžiai (4)	Geresni rezultatai (1) (1) Bendra kalba (1) Empatija (1) Drąsus bendravimas (1)
Dalijimasis informacija (3)	Apsikeitėme vertinga informacija (2) Išgirdau daug reikalingo, svarbaus (1) Drįsta visi pasakotis (1)

**35 priedas. INTERVIU SU UGDYTIMINIAIS PO PROBLEMINIŲ ATVEJŲ ANALIZĖS:
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS IR LEKSINIAI – SEMANTINIAI VIENETAI (N = 3)**

1 lentelė

1 kategorija. Pokyčiai vaiko akimis

Eil. Nr.	KATEGORIJOS*	TEIGINIAI
1.	Pozityvūs pokyčiai(2)	Man pradėjo sektis, pasitikiu savo jėgomis(2) Mane išklauso(1)
2.	Negatyvūs pokyčiai(2)	Tėvai mane kontroliuoti pradėjo(2) Iš manęs dar daugiau reikalauti pradėjo gerų pažymių(1)

2 lentelė

2 kategorija. Dalyvavimas aptariant mokymosi problemas

Eil. Nr.	KATEGORIJOS*	TEIGINIAI
	<i>Dalyvavo(1)</i>	
1.		Dalyvavau(3)
2.	Bendras problemų sprendimas(1)	Kartu galvojome, kaip man padėti(2)
3.	Planavimas(1)	Pamokino raštu rašyti savo planuojamus dienos darbus(2)
4.	Pozityvumas	Girdėjau ir gero(1) Man patiko, įdomu(3)
5.	Aktyvinimas(1)	Klausinėjo manęs(1)
6.	Pasyvus vaidmuo(1)	Aš tik klausiausi, kalbėjau tik kai manęs klausė(1)
7.	Aktyvus vaidmuo(1)	Stengiausi pats išsakyti savo mintis (1)
8.	Vaiko individualumo pripažinimas(1)	Viską supratau ką mokytojai kalbėjo (2)
9.	Bloga savijauta(2)	Bijojau(1) Jaudinausi(1)
10.	Gera savijauta(1)	Aš ne pirmą kartą tokiame susitikime, nesinervinau(1)

3 lentelė

3 kategorija. Realus vaiko vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Neigiamos asmenybės savybės(2)	Blogai mokinuosi(1) Netinkamas elgesys(1)
2.	Bloga fizinė – emocinė savijauta(1)	Bijau pamokų, klasiokų(1)
3.	Gera fizinė – emocinė savijauta(1)	Mokykloje turiu draugių(1)
4.	Aktyvumas mokymosi veikloje(1)	Išdrįstu paklausti(3)
5.	Pasyvumas mokymosi veikloje(1)	Bijau klausti(1)
6.	Prieštaravimas(1)	Tyčia neklausau (1)
7.	Paklusnumas(1)	Kaip liepia, taip ir darau(1)
8.	Sėkmės išgyvenimai(1)	Kartais man sekasi(3)
9.	Nesėkmės išgyvenimai(1)	Man nesiseka(1)
10.	Tikėjimas savo galimybėmis(1)	Viskas bus gerai(3)
11.	Netikėjimas savo galimybėmis(1)	Nebus geriau(1)

4 kategorija. Siekiamas vaizdinys

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Geresni mokymosi rezultatai(2)	Geriau mokytis(5) Gerai baigti mokslus(3)
2.	Bendraamžių pripažinimas(2)	Kad nesijuoktų klasiokai(1) Turėti draugų mokykloje(1)

5 kategorija. Specialioji pedagoginė pagalba

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	<i>Specialiosios pagalbos efektyvumas(2)</i>	Man geriau sekasi mokytis(5) Mane ten supranta(4)
2.	Specialioji pagalba – būdas siekti geresnių rezultatų(1)	Kad geriau mokyčiausi(7)
3.	Konkretūs pagalbos sau būdai(6)	Susikaupti(1) Drausmė(1) Dirbti papildomai(1) Namuose prašyti pagalbos(1) Svarbių dalykų užsirašymas ar pabraukimas(1) Taisyklių sąsiuvinis(1)
4.	Mokymosi negalės pripažinimas(3)	Sunku įsiminti (4) Sunku skaičiuoti, rašyti(5) Esu kitoks(1)

6 kategorija. Santykiai su pedagogais

Eil. Nr.	KATEGORIJA*	TEIGINIAI
1.	Pozityvios informacijos stoka(1)	Ne visuomet pagiria(1)
2.	Teigiami vertinimai(2)	Stengiuosi būti geru mokiniu(1) Esu labai darbšti(1)

**36 priedas. INTERVIU PO PROBLEMINIŲ SITUACIJŲ ANALIZĖS:
KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSNIAI – SEMANTINIAI VIENETAI**

I. Tėvų interviu turinio analizė (N=3)

1 lentelė

1 kategorija. Susitikimo eiga

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas (2)	Maloniai pakalbėjome (1) Suradome kelią kaip išspręsti problemą (2)
2.	Naujos žinios (2)	Aš sužinojau daug ką apie savo vaiką, ko jis pats man nepasakojo () Ko gero ir mokytoja daugiau sužinojo iš manęs (2)
3.	Pasitenkinimas specialiąją pagalba ir jos rezultatais (1)	Vaikas geriau pradėjo mokytis (3)
4.	Gera atmosfera (2)	Vaikas nesiskundžia (2) Lyg ir bendrą kalbą radome (1)
5.	Pasidalijimas atsakomybe (1)	Ir mes padedame namuose (3)
6.	Vaiko mokymosi sunkumų pripažinimas (2)	Sunku suspėti su visais (1) Sunkiau sekasi matematika, lietuvių kalba (2)

2 lentelė

2 kategorija. Tėvų savijauta

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Gera savijauta (1)	Gerai jaučiausi (3)

3 lentelė

3 kategorija. Vaiko dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Gera vaiko savijauta (1)	Ramesnis sugrįžo nei paprastai (2)
2.	Vaiko dalyvavimo svarbos pripažinimas (2)	Geriau kai abi pusės būna, nemeluoja (1) Tegul girdi apie save pats (2)
3.	Bloga vaiko savijauta (2)	Jaudinosi (1) Bijojo (1)
4.	Pedagogų palaikymas (1)	Mokytojai vis klausdavo, norėdami jį prakalbinti, padrašinti (1)
5.	Vaiko individualumo pripažinimas (2)	Toks jau yra (1) Tokį priimti reikia (2)
6.	Vaiko pasyvus vaidmuo (1)	Nedrįsta dukra klausti (1)

4 kategorija. Neigiami aspektai

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Dalyvaujantys asmenys (1)	Mažiau žmonių būtų(2)
2.	Vaiko įtraukimo sunkumai (3)	Nedrąsus sūnus(1) Mergaitė ne viską suprato ko jos klausė(1)
3.	Atskirties baimė (2)	Kad nebūtų atskirta nuo visų(1) Kad draugai priimtų(2)
4.	Baimė dėl ateities (2)	Kas bus ateityje? (1) Ar ji galės įgyti specialybę? (1)

5 kategorija. Perspektyvos, galimybės

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas – puikus bendradarbiavimo būdas (2)	Taip, tai puiku(1) Daugiau pasieksime(2)
2.	Konkretumas (1)	Reiktų konkrečių patarimų(2)
3.	Šeimos ir vaiko pažinimas (2)	Gerai jei žino, kas pas mus šeimoje dedasi(1) Nėra jis toks blogas(1)
4.	Aplinkos sukūrimas (2)	Sukurti artimą aplinką namams(1) Įtraukti vaiką į kolektyvą(2)
5.	Dalijimasis informacija (1)	Tai aš, tai mokytojas daugiau žino (1)
6.	Pedagogų iniciatyva (1)	Reiktų daugiau(2)

II. Pedagogų interviu turinio analizė (N=5)

6 lentelė

1 kategorija. Susitikimo eiga.

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Gera atmosfera (4)	Pradžioje jautėsi įtampa (2) Vėliau viskas susitvarkė, buvo visi aktyvūs (2) Išėjo visi patenkinti (4) Manau, kad jautėsi visi gerai (1)
2.	Dalijimasis informacija (3)	Vaikas skirtingose aplinkose vis kitoks, taip geriau jį pažinsime (1) Manau, kad apsikeitėme vertinga informacija(3) Puiki galimybė apsikeisti turimomis žiniomis(1)
3.	Bendras problemų sprendimas (2)	Puiku, kad visi buvome(1) Taip greičiau išspręsimė problemą(3)
4.	Pozityvumas (3)	Pradžioje paminėjome vaiko pažangą(2) Išklausėme ir tėvų pagyrimus(2) Manau, kad problemą tikrai išspręsimė(1)
5.	Pasidalijimas atsakomybe (1)	Visiems dalyvaujant tai padaryti lengviau(1)
6.	Pasitikėjimas specialistais (2)	Specialistės buvo aktyvios, daug ką tėvams paaiškino(2) Jos tikrai geros specialistės(3)
7.	Vaiko paruošimas (3)	Vaiką iš anksto paruošėme(4) Tikėdamiesi sumažinti įtampą paruošėme vaikus susitikimui(1)
8.	Orientacija į šeimą (2)	Žinome visų šeimų problemas(2) Išklausėme visų tėvų problemas(3)

7 lentelė

2 kategorija. Pedagogų savijauta ir reakcijos

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pasitenkinimas savo darbu (2)	Viskas pavyko puikiai(4) Manau, kad visi gerai padirbėjome(1)
2.	Nerimas, baimė, įtampa (4)	Gal ko nepadariau? (1) Pradžioje buvau įsitempusi(1) Bijojau, kad nepavyks(1) Neramu, iš tikrųjų su kokiomis mintimis išėjo mamos(1)
3.	Bendrumo jausmas (2)	Visi suartėjome(4) Atviriau kalbėjome(1) Drąsiai klausimus uždavinėjo vaikai, jų tėvai(2)
4.	Gera pedagogų savijauta (2)	Savijauta tikrai buvo gera(4) Gerai jaučiausi(1)

3 kategorija. Vaiko dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pozityvi nauda vaikui (4)	Vaikas aktyvesniu tapo(1) Žinos savo problemas(1) Nemeluos(1) Teigiamas paskatinimas(1)
2.	Gera vaiko savijauta (2)	Manau, kad jautėsi gerai(3) Tikrai buvo gera savijauta(2)
3.	Geresnis vaiko ir šeimos pažinimas (2)	Daugiau informacijos sužinojome (3) Išaiškėjo nauja problemos priežastis(1)
4.	Vaiko ir šeimos individualumas (2)	Kiekviena šeima individuali(3) Jos visos skirtingos, kaip ir problemos(2)
5.	Aktyvus vaiko vaidmuo (2)	Kai kuriuos reikėjo klausimai suaktyvinti(1) Patys buvo aktyvūs(3)
6.	Pasyvus vaiko vaidmuo (1)	Mergaitė buvo pasyvi(1)
7.	Vaiko gebėjimo ištraukti pripažinimas (2)	Galima dirbti visiems kartu(3) Papasakojo kas jam nesiseka, kas nepatinka mokykloje(1)
8.	Vaiko bloga savijauta (1)	Įsitempusi ar pasimetusi mergaitė (1)

4 kategorija. Tėvų dalyvavimas

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Orientacija į šeimą (2)	Siekėme, kad nauda būtų visai šeimai(2) Stengėmės įtraukti visus(3)
2.	Tėvų domėjimasis ir kooperatyvumo pripažinimas (3)	Tėvai tikrai buvo aktyvesni(2) Daug klausinėjo(1) Apsimainėme vertinga informacija(2)
3.	Atvirumas, nuoširdumas (1)	Tėvai buvo nuoširdesni(1)
4.	Specialiosios pagalbos poreikio ir efektyvumo pripažinimas (2)	Pripažįsta, kad vaikas turi problemų(3) Kad reikia specialistų pagalbos(2)
5.	Bendravimo įgūdžiai (1)	Manau, kad tai visiems gera patirtis(1)
6.	Pagalba tėvams (1)	Tikrai padėjome(2)
7.	Pasitikėjimas (1)	Pastebiu didesnę tėvų pasitikėjimą(3)

5 kategorija. Tėvų savijauta ir reakcijos

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Gera tėvų savijauta (1)	Pradžioje buvo įsitempę, bet vėliau jautėsi tikrai gerai (4)

6 kategorija. Sunkumai, neigiami veiksniai

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Pataikavimas (1)	Ar pagyrimai neatrodo kaip pataikavimas? (1)
2.	Vaiko įtraukimo sunkumai (2)	Teko padirbėti, kad vaikus aktyvesnius padarytum (2) Mergaitės taip ir neįtraukėme į bendrą veiklą(1)
3.	Organizaciniai sunkumai 1(2)	Sunku suderinti susitikimų laiką(4)
4.	Atsakomybė (1)	Truputį jaudinausi, nes atsakomybė didelė už savo žodžius(1)
5.	Dalyvaujantys asmenys (1)	Manau, kuo daugiau žmonių, tuo daugiau nuomonių, žinių(3)
6.	Tėvų įtraukimo sunkumai (3)	Ne visi nori ateiti(1) Negali ateiti, dirba(3) Drašos trūksta(1)

7 kategorija. Perspektyvos, tolesni planai

Eil. Nr.	Subkategorija *	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Bendras problemų sprendimas – puikus būdas siekti SUP tenkinimo kokybės (3)	Kartu spęsdami problemas greičiau pasieksime bendro tikslo(3) Ateitų kiti tėveliai(1) Lengviau aptarti šias problemas, nes bendrame susirinkime nepatogu aptarti jų problemas prie visų tėvelių(1)
2.	Planavimas (2)	Tikiuosi, kad šią veiklą pratęsim(4) Būtina tęsti, nes rezultatai geresni(3)
3.	Vaiko įtraukimas atsižvelgiant į individualius šeimos ir vaiko ypatumus (2)	Būtina atsižvelgti į vaiko santykius su tėvais(2) Tėvų santykius su pedagogais(2)
4.	Pokyčių įgyvendinimo ilgalaikiškumas (2)	Reikia daugiau laiko(3) Reikalingas tęstinis darbas(4)
5.	Parama šeimai (1)	Tėvams pagalbos reikia (3)
6.	Dalijimasis informacija su tėvais (2)	Būtina Reikalinga ir svarbu
7.	Pasidalijimas vaidmenimis (1)	Kiekvienas turi žinoti savo darbą (1)
8.	SUK – integrali mokyklos gyvenimo dalis (1)	Būtina vaikus integruoti į mokyklos bendruomenę(4)

37 Priedas. SUP TURINČIŲ MOKINIŲ, JŲ TĖVŲ IR PEDAGOGŲ ANKETŲ PAKARTOTINO TYRIMO (VERTINIMO) ANALIZĖS: KATEGORIJOS, SUBKATEGORIJOS, LEKSINIAI-SEMANTINIAI VIENETAI

I. Tėvų turinio analizė (N=7)

1 lentelė

1 kategorija. Mintys apie bendradarbiavimą su mokytojais, specialistais

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Kontaktiniai asmenys (2)	Auklėtoja (3) Specialistai (2)
2.	Bendravimas su specialistais (3)	Dažniau susitinkame nei anksčiau (2) Pokalbiai apie vaiką su spec. pedagoge, logopede ir kt. (4) Kartu sprendžiame problemas (2)
3.	Informacijos suteikimo būdai(4)	Pokalbiai, susirinkimai, laiškai, telefonas (4) Komisijos posėdžiai, seminarai, išvykos(3) Internetu (2) [vairūs sąsiuviniai ir kt. smulkmenos (1)
4.	Noras kartu spręsti problemas (2)	Kartu turime spręsti problemas (4) Dažniau susitikti su mokytojais, specialistais (1)
5.	Pasitikėjimas specialistais ir pasitenkinimas specialiaja pagalba (5)	Dirba savo darbą (2) Mergaitė drąsesne tapo (1) Vaiko problemos pradėjo spręstis (2) Mokytojai atviresni tapo (2) Jų pagalba svarbi (1)
6.	Pedagogų, specialistų aktyvumas (2)	Ne visuomet išdrįstu paklausti (2) Daugiau susitikimų organizuoti (1)
7.	Pokalbiai su mokytojais, specialistais (6)	Susitinkame kas mėnesį(3) Susitinku kas pusmetį (1) Išsako savo nuomonę ir mano išklauso (2) Aptaria ir gerus vaiko darbus (6) Aptariame problemas (5) Nusprendžiame kaip vaikui geriau padėti (3)

II. Pedagogų turinio analizė (N=5)

2 lentelė

1 kategorija. Mintys apie tėvų dalyvavimą vaiko ugdyme

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Tėvų informavimas (1)	Laiškai, telefoniniai skambučiai, elektroninis paštas, žodiniai kvietimai
2.	Tėvų įtraukimas (4)	Tas pats kas buvo anksčiau ir dar keletas naujų būdų (3) Bendros išvykos, seminarai (2)
3.	Tėvų teigiamos reakcijos (1)	Beveik visi tyrime dalyvavę tėvai noriai bendrauja (4);
4.	Tėvų neigiamos reakcijos (kaltinimai pedagogams, problemos nepripažinimas) (1)	Tik keletas tėvelių ne visuomet noriai lankosi (1)
5.	Kaltinimai tėvams pasyvumu, abejingumu (5)	Keletai tėvelių reiktų daugiau rūpintis savo vaiku (3)
6.	Tėvai – trukdytojai (1)	Trūksta tėvelių teigiamo pavyzdžio (3)
	Psichologinė parama vaikui (2)	Dalyvavę tėveliai pradėjo suprasti savo vaikus (2) Bendrauja, palaiko vaikus (3)
7.	Tarpusavio bendravimas (3)	Suaktyvėjo specialistai(2) Patys tėveliai aktyvesni tapo (3) Mums lengviau tapo su jais bendrauti (2)
8.	Pokalbiai su tėvais (3)	Pirma aptariame vaikų pasiekimus, pagiriame (3) Aptariame problemas (3) Ieškome bendro problemos sprendimo kelio (3)

III. Mokinių turinio analizė (N=10)

1 kategorija. Įtraukimas ir bendradarbiavimas.

Eil. Nr.	Subkategorija*	Leksiniai – semantiniai vienetai
1.	Dalyvavimas komandoje (1)	Dalyvauju (10)
2.	Savanoriškas dalyvavimas (1)	Savo noru dalyvauju (10)
3.	Aktyvus vaidmuo (6)	Klausausi ką pasakoja apie mane, klausinėja manęs, atsakinėju (3) Pasakoju kaip sekasi mokslai (5) Klausinėja apie bendravimą su klasiokais (2) Klausinėja, atsakinėju(1) Pasakoju kas negerai mokykloje (3) Kalbamės kas padeda man namuose (1)
4.	Pasitenkinimas bendradarbiavimu (2)	Patinka (8) Daugiau sužinau apie save (2)
5.	Vaiko savijauta (2)	Gerai jaučiuosi (6) Normaliai (4)
6.	Terminų nesupratimas (2)	Ne visuomet suprantu apie ką šneka(2) Ne viską suprantu ką klausia (1)